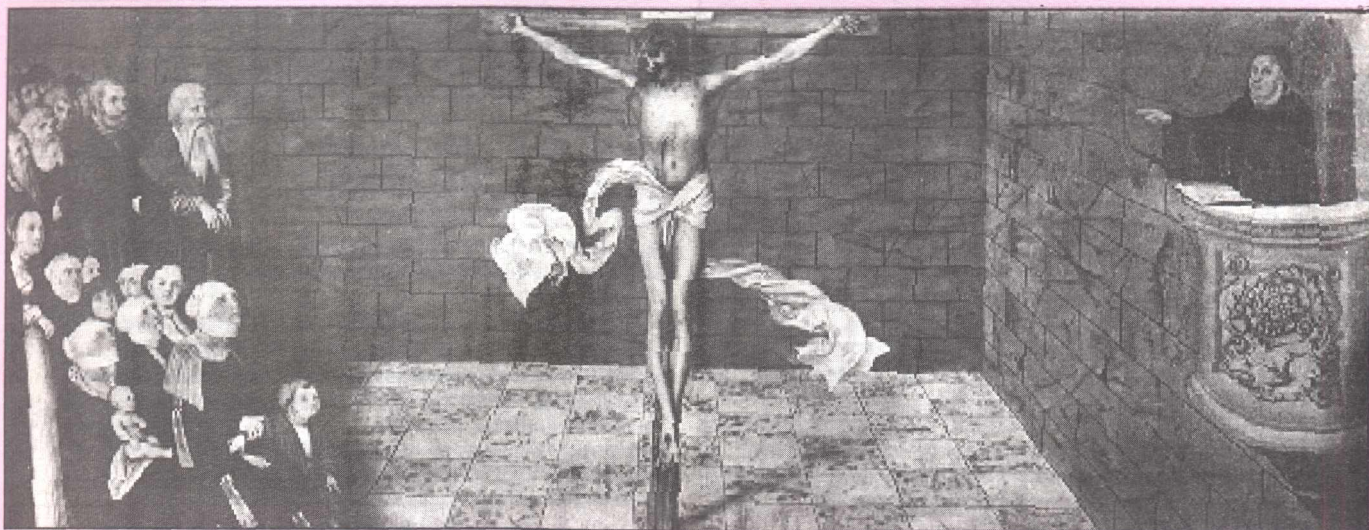

Lelkipásztor

Evangélikus Lelkészi Szakfolyóirat

A TARTALOMBÓL:

**Hangsúlyok egyházunk
iskolapolitikájában**

Etika és politika

150 éve született Böhm Károly

Visszatekintő könyvismertetés

Kérdések és válaszok a hitoktatásról

Tízéves a Testvéri Szó

71

1996/6

TARTALOMJEGYZÉK

Vigyázzatok magatokra és az egész nyájra...

Az irástudó őt és újat hoz elő - HK - 201

Tanuljunk együtt

Dr. Frenkl Róbert: Hangsúlyok egyházunk iskolapolitikájában 202
Dr. Karacson István ref. teol. professzor: Etika és politika 203

Evangélikusok a nagyvilágban

Bácskai Károly: Egymás hordozása 205
Hol tart ma a zsinat?
Mennyivel több a három, mint a kettő? - Zászkaliczky Pál - 206
A hidverés szolgálata 207

Kitekintés az ökumené világába

D. dr. Nagy Gyula: Egyházi Világhíradó 208
Dr. Pásztor János ref. teol. tanár: Kálvin és az Egyház istentiszteletének megújítása 212
Miért nem tagjai az unitáriusok az Ökumenének? 215

Lelkészszemmel

Teológusok búcsuzása és búcsuztatása 216
Nyelvünk tisztasága ügyében 217
Könyvszemle 217

Tanít az egyháztörténet

Gömöry József: 150 éve született Böhm Károly 218
Benczur László: „... et nos mutamur...” 219
Könyvszemle 219

A teológia szomszédságában

„Isteni küldetésem: ...hogyan kapcsol legyek az apám és a fiam közt?” - Bartha István - 218
Glatz József: Az archimédeszi pont 219
Dr. Pátkai István: Visszatekintő könyvismertetés 221
Izeltő Luther Kátéinak 20. sz.-i utóhatásából 226

Fórum

Kérdések és válaszok a hitoktatásról - Jánosa Attila - 227
Tízéves a Testvéri Szó - Dr. Koczor Miklós - 229
Szemerei János: Dr. Ferdinánd István - ahogy én ismertem meg 231

Az igehirdető műhelye

Szentháromság ünnepe utáni ötödik vasárnap - Brebowski János - 233
Szentháromság ünnepe utáni hatodik vasárnap
- Brebowski Pintér Márta - 234
Szentháromság ünnepe utáni hetedik vasárnap - Blázy Árpád - 234
Szentháromság ünnepe utáni nyolcadik vasárnap - Krámer György - 235
Szentháromság ünnepe utáni kilencedik vasárnap - Adami László - 236
Szentháromság ünnepe utáni tizedik vasárnap - Rezessy Miklós - 237
Temetési igehirdetés - Ittész János - 238
Milyen távoli a te Istened?! - Nagy Zoltán - 239

Gyülekezeti szolgálat - lelkeszi közélet

Grünvaldsky Károly (1912-1996) - Vető Béla - 240
Sztehló Mátyás (1925-1996) - Fehér Károly - Borító III.

Az 1996. évi Lelkipásztor számain, az első borítólapon id. Lucas Cranach oltárképének részlete (wittenbergi városi templom 1547) található. A prédikáló Luther nyitott Bibliából a megfeszített Krisztust hirdeti. A kép tulsó oldalán az igehallgatók: közöttük Luther felesége (Käte asszony) és kislánya Jánoska (Hänschen). A művész a kor szokása szerint önmagát is megfestette a képen (fehérszakállú öreg). A szárnyasoltár e predellájának kompozíciója az igehirdetésről vallott evangélikus felfogást hirdeti. Egész évben meditációs anyagunk lehet - Luther halála 450. évfordulóján.

LELKIPÁSZTOR

Evangélikus Lelkeszi Szakfolyóirat

Megjelenik havonta

Felelős szerkesztő: dr. Hafenscher Károly, 1052 Budapest, Deák tér 4. Tel.: 137-8966

A szerkesztés munkájában a szerkesztő bizottság vesz részt.

Kiadja: a Magyar Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1085 Budapest, Üllői út 24.

Felelő kiadó: Tóth-Szöllős Mihály

Készült a domiprint® gondozásával. 96/6.

Előfizetési díj: havi 250,- Ft, fél évre: 1500,- Ft, egy évre: 3000,- Ft.

Külföldi előfizetések:

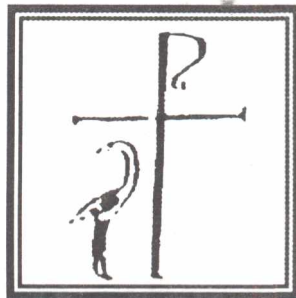
Szomszédos országokba (postaköltséggel együtt): évi 4000,- Ft.

Egyéb külföldi országokba: sima csomagként: évi 35 USD, vagy 52 DEM (postaköltséggel)

légipostával: 48 USD, vagy 72 DEM (postaköltséggel)

ISSN 0133-2821

Vigyázzatok magatokra és az egész nyájra...

Az írástudó őt és újat hoz elő

– Mt 13,52 –

Jézus szava részben megállapítás, részben program. A régi ismeret és bölcsesség megbecsülése és a feltétlen új követelménye. A kettő egyensúlya fontos: kontinuitás a múlt értékei és a jövőt meghatározó új fogalmazás között. Még önvallomásnak is tekinthetjük: hiszen Bibliájából, az Ószövetségből gyakran merít, sok mindent, amit elfogad az atyák tanításából, ugyanakkor hoz újat, gyökeresen mást és ezzel meghatározza tanítványai gondolkodását és életvitelét is.

Jézus ezt a mondatát írástudóknak mondta Názáretben, ahol „igehirdetési sorozatot” tartott. Példázatok, rejtvényeket (másál) mond az elrejtett kincsről, az igaz gyöngyről, a hálóról, a mennyek országa mindenek felett álló értékéről, a páratlan kincsről, amit Ő hozott s amit szava és személye jelenthet, beszél a világ végéről is, sőt az ítéletről. Majd megkérdezi: *megértettétek-e mindezt?* Jelzi, hogy példázatai nem magától értetődőek, meg kell fejteni azokat. Van bennük ősi elem, ismerős formanyelv, megszokott gondolkodásmód és mégis van valami egészen új, hiszen Ő beszél, akiről másutt megállapítják: soha ember még így nem szólott.” Isteni hatalommal szól, nem úgy mint az írástudók. – A megszólítottak válasza egyértelmű igen. Erre Jézus szinte dicséretként mondja, helyeslőleg: mert ez a jó írástudó – aki őt és újat hoz elő élestárából.

Ritka ez a megértés, konszenzus Jézus és az írástudók között.

Mielőtt magunkra vonatkoztatnánk az olvasott jézusi szót és megértenénk a mindenkori írástudó, így a mai írástudó helyes magatartását, gondolkodjunk együtt a háttérben, hogy aztán egészen magunk álljunk a megszólítottak helyébe, tanuljuk a helyes magatartást és fogadjuk el a jézusi programot.

A korabeli teológusok is írástudók voltak, nem abban az értelemben, hogy tudtak írni, olvasni – hiszen népük jó része frást ismerő ember volt, hanem ők a régi írásokat értelmezni, magyarázni is tudták, a régi „szent” héber nyelven írt iratokat interpretálni tudták a beszélt arám nyelvre, hogy a kortársak is értsék, akik már nem voltak járatosak a „szent” liturgikus nyelvben. Ezért kellett magyarázni a Tórát, a Bölcsesség irodalmát és a Prófétákat.

Valószínűleg a költői irodalom volt a legkevésbé érthetetlen, mert ennek egy részét a napi imádkozásban használták.

Írástudó teológusokra mindig szükség van Isten népében, ők azok, akik ismerik, értik és magyarázzák az Írásokat. Ugyanakkor az írástudók alkalmazták a régi Írások tartalmát a kortársak életére. Szolgálatuk mindig több volt, mint fordítás és exegézis. Interpretáció volt, tolmácsolás, hogy a hallgatók, a tanítványok újra értsék, mit mondanak az Írások az ő kontextusukban.

Ugorjunk a mába és most ne a szakteológusokra gondoljunk, ne is azokra a teológusokra, akik az egész életet átfogóan látva, az élet egészét figyelembevéve tanítanak, az ilyenekre mondja egy északi teológus, három aspektus jellemző rájuk: kitekintenek, befelé tekintenek és felfelé tekintenek az Írások ismeretében. Gondoljunk most a *gyakorló lelkészekre*, akikhez elsősorban szól a Lelkipásztor.

– *A gyakorló lelkészek is írástudók*, ismerik az ősi szöveget, nyelvismeretük szerint többet olvasnak ki az Írásból mint az átlag olvasó, szakértők véleményét is figyelembeveszik, a Szentírás eg-

szének összefüggésében olvasnak perikópákat is és ezután következik az interpretálás és az applikáció, vagyis az olvasottat alkalmazni kell a mai életre, konfrontálni kell az újjal. Szolgálatukban nem is csupán az Írás szövege, hanem a Szentírás Ura szólalhat meg a hallgatók anyanyelvén. Ha a lelkész jó tanítvány, úgy ajkán Mestere jut szóhoz. Ha lelkészek mind az Írásokat, mind a mai életet jól ismerő emberek, úgy valódi tolmácsok, akik mindkét nyelvet, amiről fordítanak és amire fordítanak, jól ismerik. Az nem elég, ha önmaguk értik, miről is van szó, szolgálatuk mindkét „nyelv” felsőfokú ismeretét igényli. *Őt és újat* egyeztet. Megtörténik a csoda: *az egykor arámul beszélő Jézus megszólal magyarul 1996-ban.* A múlt gondolat- és kifejezésformáit jól ismerő, de azokba bele nem ragadó lelkész elér a jelenig, sőt a jövő felé mutat. nem is akad el kedvenc koránál: nem a 16. század reformátori kifejezéseit használja csupán, nem is a 18. század pietizmusának, vagy a 19. század racionalizmusának nyelvét, hanem a mai élő nyelvet. A tartalmában minden máshoz hasonlítva *radikálisan új jézusi mondanivaló valóban újnak hathat így.*

Jézus Krisztus tanítványaként élő gyakorló keresztény gyülekezeti tag. Ura fegyelmében megbecsüli a régít és boldogan él az új lehetőségével.

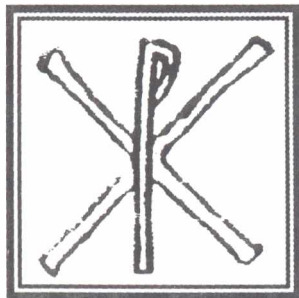
Van olyan keresztény felekezet, amely az őt becsüli, a régít, a tradíciót hangsúlyozza, 2000 év kincsét őrzi. Van felekezet, amely alig-alig érdeklődik a múlt iránt, csak a jelenben hozott emberi döntés fontos. Van olyan felekezet, amely elsősorban a jövőre figyel, keresi és várja a holnapot, az új ádventet... Vajon szégyelni való-e az az evangélikus gondolkodás, amely mindhárom fontosnak tartja: a keresztény múltat ezer kincsével – a jelent sok-sok kihívásával és lehetőségével és a jövőt, amely ismeretlen ugyan, de egyet biztosan tudunk, remélünk, hogy a jövő Ura is Ő? Nem erre tanít-e a Zsidólevél megállapítása: Jézus Krisztus tegnap és ma és mindörökké ugyanaz – miközben nekünk nincs itt maradandó városunk. – Hát nem ez a valódi kontinuitás megvallása?

Tudjuk, nem velünk kezdődött a kereszténység. 20 évszázad gazdagsága, kincse a mienk is (mint ahogyan 2000 év egyházi bűneiről is tudunk, nemcsak a középkori egyház gyaroltságairól, nem is csak az újkori protestantizmus vétkeiről, vagy a közelmúlt bűneiről – hanem mai szégyelnivalóinkról). Nem ragadhatunk azonban a múltban, sem a pozitívumok bővületében, sem a negatívumok pánikot keltő világában. Van feladatunk a jelenben. *A Krisztus jelenléte a jelen komolyanvételére ösztönöz.* Van jövőnk is Vele. Őseink vallották: Verbum Dei manet in aeternum és ezért merték hirdetni: az egyház mindvégig megmarad (perpetuo mansura).

Jézus látását, bölcsességét tanulnom kell, hogy a jó gazdához lehessen hasonló, aki őt és újat hoz elő élestárából, hogy ti. másokat is tápláljon. A múlt értékeit és a jézusi radikálisan újat, meglepetésszerű gondolatait, másokat meghaladó mértékét, életstílusát, halálát és feltámadását ezt a singularissimust, a valódi újat csodálom és hasznáalom.

Értitek, amit mondtam? – kérdezi Jézus. A jó válasz egyértelmű: *Igen Uram!* – ezentúl őt és újat egyszerre hozunk elő mások táplálására és épülésére.

H.K.

Tanuljunk együtt

DR. FRENKL RÓBERT:

Hangsúlyok egyházunk iskolapolitikájában*

Közel hét évvel azután, hogy ismét működik evangélikus közoktatási intézmény Magyarországon, igen jó érzés – némi szerénytelenséggel – evangélikus iskolarendszerről szólni, evangélikus iskolákban tanító pedagógusok konferenciáján egyház és közoktatás kapcsolatrendszeréről beszélni.

Ahogy ez a történelemben lenni szokott, attól kezdve, hogy bekövetkezett az az esemény, amiben évtizedeken keresztül reménykedtünk, de igazán nem mertük hinni – újra-indult 1989. szeptember 2-án a Budapesti Evangélikus Gimnázium – felgyorsultak az események. Pontosabban ekkor nyitotta meg a művelődési miniszter, ebben a teremben, az új tanévet, azt a tanévet, amelyben már az evangélikus gimnázium is újfent hozzájárult a közoktatáshoz. Ezt követően néhány év alatt a két világháború között működő evangélikus gimnáziumok többsége ismét megnyitotta kapuit.

Ezzel máris elképzeléseink első lényeges pontjához érkeztünk. Tudatosan a középfokú iskolát állítottuk a helyre-állító, fejlesztő program élére. Rögtön tegyük hozzá, hogy a 10-18 éves korosztályban gondolkodva. Ezzel nem köteleztük el magunkat az iskolaszervezet vitájában – ha talán a többség valóban a nyolcosztályos gimnáziumhoz vonzódik is, nem feltétlenül nosztalgiaiból – amit az is mutat, hogy mindegyik variációra – 8+4, 6+6, 4+8 van példa iskoláink viszonylagos kis száma ellenére.

A hangsúly a *korosztályon* van. Ezen belül is, talán mondható, hogy a nagyobb hangsúly a 10-14 éveseken.

A szekuláris trend, a gyorsult serdülés révén még nagyobb figyelmet érdemel ez a korosztály. De ismeretes, hogy a híres, sikeres tudományos, vagy közéleti pályát befutott korábbi fasori diákok is visszaemlékezéseikben túlnyomó többségben azokat a tanáraikat említették meg, mint akik nagy hatással voltak életükre, gondolkodásuk alakulására, akik 10-14 éves koruk között tanították őket.

De álláspontunk az iskolaszervezet vitájában egyben nyitottságunkat is jelzi. Nem kívánunk mi dönteni, egy modellt erőltetni, úgy vélvé, hogy rendelkezünk a bölcsék kövével. Ebben a vonatkozásban is gyerek- illetve családcentrikus a gondolkodásunk, ami a kínálat gazdagságát kell jelentenie.

Az újraindítás nehézségei ellenére nem mondtunk és nem mondhatunk le a minőségről. Számomra – és ezt mindig hangsúlyoztam és hangsúlyozni fogom – ez az elsőszámú prioritás, ha azt kéredezék tőlem, mitől egyházi az egyházi iskola mindig ez az első válaszom. Nem az egyetlen, de az első. Az egyházi iskola minőségi iskola kell legyen. Az egyház számára nem kötelező immár az iskolafenntartó szerep. De ha vállalja, minőséget kell nyújtson. Nem öröm, de elbírjuk – hiszen ahol emberek dolgoznak ott hibák is akadnak – ha fejünkre olvasnak igazságtalan döntéseket figyel-

meztelenségek kapcsán, pedagógusok érdesebb stílusát, netán nem elég feszes gazdálkodást stb., amit nem bírunk el, az a képzés minőségi deficitje. Sokan érthetően a missziót várják az iskolától, mint egyházi intézménytől. Magam úgy vélem, a missziót is elsősorban a minőségi képzés hordozza az iskolákban. Ezt tapasztalva figyelnek fel az egyháztól távolabb élő családok is arra, mégis csak nagy erő lehet az Istenhez tartozás, ha ilyen teljesítményre sarkall.

Az egyházi iskolákban természetes spirituális alkalmak hatékonyságát is elsősorban a minőségi oktatás, ennek révén az iskolák, a pedagógusok hitelessége készíti elő. Ebben a folyamatban természetesen meghatározó a közvetlen kapcsolat tanárok és diákok között. Az egyházban minden a hit és a szeretet, a misszió és a diakónia jegyében, érdekében történik. Ehhez képest valom az iskolában a misszió és diakónia közvetett prioritását, a minőség abszolút prioritása mögött. Ez azt is jelenti, hogy örülünk, ha hívő tanárnők, tanárok személyes példájukkal, diákokkal közvetlen kapcsolatban segítik őket az istenkeresésben. De ez nem előírás, nem általános igény, szemben a minőségi munkával, amit minden iskolánkban tanító pedagógustól elvárunk.

A minőségi igénynek még említhető két vonatkozása, részlete. Az egyik annak támogatása, hogy iskoláink az általánosan magas átlagszínvonalhoz képest is rendelkezzenek az oktatás valamely területén sajátos értékekkel. Például legyen erős egy iskola a matematikai, másik a természettudományos, vagy a nyelvi képzésben, irodalomban, netán művészeti ágakban. Ez is hozzátartozik ahhoz a gondolat-hoz, hogy az egyházi iskolák többletet, gazdagodást nyújtsanak az iskolarendszerben általában, illetve egy-egy településen saját színeikkel.

Lényeges elem a felsőoktatási intézményekbe készülők törekvésének a segítése. Ha nem is ítéltető meg az iskola munkája csupán abból milyen arányban kerültek be tanulói az egyetemekre, főiskolákra, ez lényeges mutató az értéklésben.

Egymást kiegészítő, erősítő prioritások, hogy elsősorban az evangélikus családok gyermekei számára tartjuk fenn iskoláinkat, de hagyományaink és jelenünk egyaránt az öku-
menizmust is erősíti. Ebben az összefüggésben ez azt jelenti, hogy nyitottak vagyunk más egyházak, felekezetekhez tartozók számára is.

E konferencia funkciói között igen lényeges a szakmai tevékenység erősítése, az előadások révén is, de különösen a különböző iskolákban rokon tárgyakat oktatók konzultációi révén.

Szeretnénk, ha a jövőben többet tudnánk egymásról, az indulás éveit után a rendszeres tevékenységre – amely magában foglalja a szakmai megerősödést, az ellenőrzést, a közös alkalmakat – kerülne a hangsúly. Nem akarunk a NAT mellé, valamiféle egyházi NAT-ot, további kötöttségeket, ellenkezőleg azt szeretnénk, ha a pedagógusok valóban a leg-

* Az evangélikus középiskolákban tanító pedagógusok I. Országos Konferenciáján elhangzott előadás.

jobb értelemben élne az oktatás szabadságában rejlő lehetőségekkel. Ez nem zárja ki, hogy az iskolák, a pedagógusok ismerjék és alkalmazzák egymás értékes elképzeléseit.

Egyházi iskolatörvényünk és gondolkodásunk egyaránt közel áll a közoktatási törvényhez. Támogatni kívánunk, ezt eddig is tapasztalhatták, minden jó ügyet, a nyíregyházi versmondó versenytől, a bonyhádi kulturális napokon keresztül a soproni programokig, érve ezen természetesen az oktatásban megjelenő törekvéseket is. Nem korlátozni, biztatni szeretnénk arra, hogy éljenek a törvényadta lehetőségekkel.

Iskolapolitikánkban a középfokú oktatás prioritása mellett helye van főként az óvodáknak, de esetenként az általános iskoláknak is. Ezen oktatási intézményeknél a gyülekezet az iskolafenntartó. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az országos egyház, az oktatási-nevelési bizottság ne adna szakmai támogatást és különösen az intézmények indításakor anyagi segítséget is.

Óvodára számos helyen van igény. Általános iskolára olyan megfelelő létszámú evangélikussággal rendelkező településeken, ahol 3-18 éves korig ki kívánják építeni az evangélikus iskolarendszert. Így Győrött, Orosházán, Sopronban.

Igen lényeges az iskolarendszerben a kollégiumok szerepe. Ha nem is értettünk egyet azokkal, akik szerint elsősorban nem is középiskolákat, hanem kollégiumokat kellene létesíteni, ez nem jelenti azt, hogy ne tulajdonítanánk megkülönböztetett jelentőséget, a kollégiumoknak. Tartozunk is az egyház népének azzal, hogy azon települések – és ilyen természetesen a többség – evangélikus fiataljai számára is elérhetővé tesszük a gimnáziumokat, ahol nem működik iskolánk. Oktatást és nevelést nem szerencsés szétválasztani. Ezért is fontos, hogy az önálló intézményként működő kollégiumok is egységet jelentsenek, együtt működjenek azokkal az iskolákkal, akiknek a tanulóiról gondoskodnak.

Némi, lehet egészséges önzés is van a kollégiumot preferáló álláspontban, hiszen ezekben főként evangélikus diákok kapnak helyet, míg vannak olyan iskoláink, ahol viszonylag csekély az evangélikusok aránya. Magam mindig úgy vélem, hogy az egyház társadalmi szolgálatához, ennek hitelességéhez jelentősen hozzájárul az ökumenikus nyitottságú iskolarendszer.

Valójában még többről van szó. Ma sokféle teher rakódott a „liberális” jelzőre. Nem egyértelmű, nem tiszta a fogalom. A már hivatkozott visszaemlékezéseikben iskoláink korábbi tanulói gyakran írták, hogy akkoriban – például a két világháború között – éppen az egyházi iskolák nyújtot-

ták a nyitottságot, a liberális, sokoldalú megközelítést, tárgyilagos tájékoztatást a különböző nézetekről. Egyszóval itt tehettek szert önálló gondolkodásra, formálódhattak széles látókörű, a saját nézeteitől eltérő felfogások befogadására, megértésére is alkalmas emberekké.

Magam úgy szoktam ezt megfogalmazni, hogy az egyházi iskolában végbemenő szocializációs folyamat célja, ha tesszük ideálja, a csak az Istentől függő autonóm ember. Ebből mi az önálló gondolkodást, az autonómiát tudjuk megelőzni, különösen hangsúlyos ez egy a paternalista államot, a nyájszellemet előtérbe helyező korszak után. Reménységünk, hogy az autonóm nevelés, a családdal közös, a családra irányuló missziói hatásokkal együtt sokaknál eléri az Istentől függő autonóm emberideált, méghozzá életre szólóan.

Ezen a konferencián nem foglalkozunk a hitoktatás problémáival, hiszen ez önálló nagy téma, meghaladja az egyházi iskolák körét. A hitoktatás révén van jelen az egyház az iskolarendszer egészében. De természetesen igen lényeges a hitoktatás az egyházi iskolákban is. Furcsa lenne, ha épp az egyházi iskolákban nem lenne megfelelő a hitoktatás színvonala. Lényeges ez az egyházi iskolák sajátos feladata a lelkesztőtanpótlás segítésében részvétel szempontjából is. Hangsúlyoztam az egyetemre készülők támogatásának a fontosságát, ennek mintegy sajátos része a teológiai tanulmányokat választók segítése. Természetesen ez sem kizárólagosan az egyházi iskolák feladata, de számukra kitüntetett feladat. Örvendetes, hogy már érezhető e téren is az iskolák működésének a fontossága.

Itt utalhatok arra, hogy egyelőre úgy látszik, hogy a felsőoktatásban az Evangélikus Hittudományi Egyetem, a Teológiai Akadémia révén veszünk részt. Nem tervezzük más felsőoktatási intézmény működtetését. Bár figyelembe véve a felsőoktatás sokszínű fejlődését, nem zárható ki, hogy – valamilyen együttműködés révén – vállalunk feladatot főiskolai jellegű képzésben.

A felsőoktatáshoz tartozik – és ez is jelzi, hogy valóban igen fontosnak tartjuk a kollégiumok működtetését -, hogy a fővárosban már létesült evangélikus egetemi kollégium is tervezzük ezek indítását az egyetemi városokban.

Végül szeretném megköszönni, hogy elfogadták meghívásunkat, résztvesznek a konferencián.

Eötvös Loránd véleményével szeretném zárni előadásomat, bár ő a felsőoktatásról szolt, úgy vélem mondandója a közoktatásban is igaz:

Egy iskola értékét tanárainak személyisége adja meg. Minden egyéb másodlagos.

DR. KARASZON ISTVÁN ref. teol. professzor:

Etika és politika*

– református szemszögből

Örömmel üdvözölöm a konferenciát, s köszönöm a részvétel lehetőségét ezen a tudós tanácskozáson. Ha jól értem a szervezők szándékát, jelen célunk az, hogy a különböző keresztyén felekezetek fölfogását egymás mellé rakjuk ez alkalmon az etika és a politika kérdéseiben – országunk tradíciójának megfelelően a keresztyén felekezetek közé érve a zsidóságot is. E célkitűzés nemcsak jogosult, hanem sürgető feladat is, tekintettel arra, hogy Magyarország egy politikai szféra regenerálódása lényegesen lassabban halad, mint azt a változások idején (1989-90-ben) remélhettük.

* Elhangzott a Püspöcsabai Római Katolikus Pázmány Péter Tudományegyetem „Etika és politika” című témáról rendezett konferenciáján, 1996. április 1-én.

E tanácskozások során az én feladatomban, hogy röviden, markánsan, minél inkább sarkítva megfogalmazva próbájam meg kifejezni a református felekezet fölfogását az etika és politika viszonyáról. Nézetem igen erősen elméleti-teológiai lesz (hiszen nem vagyok politikus), ám szeretném a református felekezet történetét is valamilyen módon reprezentálni állásfoglalásomban. Ha sajátosan református (sőt a számunkra egyáltalán nem csúfnévként értelmezett kifejezéssel élve: kálvinista) álláspontot meg akarjuk ragadni, akkor először is azt kell mondjuk, hogy etikán a kálvinizmus érti azon princípiumok összességét, amelyek meghatározzák mind az egyén, mind a közösség viselkedését, a politika szó ezzel ellentétben az egyének és közös-

ségek együttes cselekvésének a teóriáját jelenti számunkra. E megfogalmazásból röviden következik az is, hogy a politikai lét egyszersmind része az etikai létnek – semmilyen oldalvágással nem kívánok élni jelen politikai valóságunkra, viszont nem hallgathatom el, hogy a mai vulgáris magyar értelmezés éppenséggel ellentétbe állítja a politikust és erkölcsös magatartást. Ezzel az – ismétlem – vulgáris fölfogással azonban reménységem szerint senki sem ért itt egyet. A megfogalmazás további következménye viszont, hogy amíg az etika két részre osztható, jelesül az individuális etikára és a társadalmi etikára (nevezetesen azokra az elvekre, amelyek az egyén viselkedését határozzák meg, illetőleg azokra az elvekre, amelyek a közösségek együttélését szabá-

lyozzák), addig a politika speciálisan az utóbbi területre tartozik.

Őszintén remélem, hogy az eddig elhangzottak konszenzusként hatnak hallgatóságomra. A keresztyénség viszont éppen ezen a ponton birkózik immár 2000 esztendeje az individuáletika és a szociáletika kettősségével. Röviden ismertetve a problémát: keresztyén erkölcsi létünk alapvető normáját Jézus Krisztus igehirdetése már meghatározta, ezen változtatni nem lehet, és nem is kell. Az egyháztörténelem során azonban állandó gondot jelentett, hogy Jézus Krisztus igehirdetése olyan normákat hirdet, amelyek a hívő keresztyén emberre vonatkoznak – igaz, ebben az esetben univerzális érvényűek. Hogyan viszonyuljon azonban a keresztyén ember egy alapjában véve nem-keresztyén társadalomhoz? Köztudott például, hogy a Hegyi Beszéd erkölcsi normáiból ugyan jöttányit sem engedhet a keresztyén ember, ugyanakkor pedig a Hegyi Beszéd erkölcsi normája például tökéletesen követhető az egyén által, de nem tehető társadalmi normává. A történelem igazolja, hogy nem mindig az irgalmasok nyernek irgalmasságot, s nem mindig az éhezők elégítettek meg! A Reformáció korában igen eleven volt az a mozgalom (például az újrakeresztelők által), amelyik társadalmi normává akarta ezeket az individuáletikai normákat emelni – köztudott, hogy egész Európa ellenséget, felforgatót látott ebben a mozgalomban, s nem is minden ok nélkül. A kérdés azonban eleven: ha nem lehet a Jézus Krisztus által hirdetett erkölcsi norma egyben társadalmi normává is (más szóval: ha nem is lehet társadalmat építeni a keresztyén etikára), akkor is jogos a kérdés: hogyan képviselhetik a hívők ezt a normát egy adott társadalomban, még esetleg ellenséges társadalomban is?

A kálvinista válasz erre kettős volt, a két szó, amely ezt joggal visszaadja a *relevancia* és az *autoritás*. A keresztyén üzenet nem befelé forduló üzenet, tehát relevanciája, érvénye van a társadalomban is – ugyanakkor azonban a keresztyén üzenet univerzális érvénye nem jelent automatikusan autoritást, tehát az üzenetet képviselő egyház nem reklamálhat magának olyan hatalmat, amely meg is valósítja a társadalomban a keresztyén normákat. A református fölfogás azt mondja, hogy a két fogalom közötti feszültség feloldására csakis egy harmadik alkalmas: a *felelősségvállalás*. A keresztyének e fölfogás szerint nem hallgathatnak például a hitlerizmus megjelenésekor – köztudottan ekkor születik a Barnemi Hitvallás. Az elmúlt évtizedben hasonló

kérdés volt a tömegpusztító fegyverek megjelenése – az Észak-Nyugatnémet Református Egyház moderámenje ezért nevezte az ellenük való tiltakozást *status confessionisnek*, hitvallási kérdésnek. Talán ma sem lenne hiábavaló, ha a demokrácia kritériumait nem formálisan a szavazategyenlőségben keresnénk, hanem a felelősség- és tehervállalás arányos megosztásában.

Tudom, hogy ez a nézet más felekezetek számára irritáló is lehet, sarkított stílusom viszont bizonyonnyal érthetővé teszi a református sajátosságot. A fentiekhez társul még az is, ahogyan a református teológia értelmezi azt a politikai (tehát nem hitvallásos alapon nyugvó) közeget, ahol munkáját kifejti. Talán már feltűnt előző megfogalmazásomból, hogy a kálvinizmus fenntartja a keresztyén erkölcs univerzális érvényét, épp ezért nem is tehet különbséget semmilyen kritérium alapján az adott területen együtt élő emberek között, sem faji, sem vallásos, sem kulturális, sem vagyoni, sem egyéb szempontok szerint. A kálvinizmus mindig a társadalom egésze felé fordul, s azon belül akar felelősséget vállalni; gondolkozhatunk azon, hogy jó, vagy rossz: a kálvinizmus territorálisan gondolkodik. Kálvin Jánosnak elég sok baja volt abból, hogy nem volt hajlandó különbséget tenni az 5000 genfi és a 2000 francia menekült között! A városi tanácsnak mindenesetre konkrét javaslatokat (hangsúlyozom: nem előírásokat, erre lehetősége sem lett volna) tett arra, hogy hogyan kell munkát adni a felduzzadt létszámú polgároknak, konkrétan milyen iparágakat kell beindítani, a tanács felkérésére új alkotmányt dolgozott ki Genfben (végsősoron jogász volt), köztudott, hogy iskolát alapított, s miként újabban az amerikai McKee professzornő kimutatta, bibliai alapon megszervezte a város szociális hálóját. Hozzáteszük: a mai svájciak bizonyonnyal jól értelmezték, hogy ez szolgálat és felelősségvállalás, ezért mondtak le később, amikor a társadalom maga is képes volt mindezt megszervezni, majdnem minden társadalmi intézményről – a társadalom javára, megőrizve maguknak a jótékonykodás feladatát. Példájuk véleményem szerint követendő.

Gondolom, röviden hallani akarnak arról is, hogy református teológiai alapon hogyan képzelhetjük el a mai Magyarországon az egyház politikai szerepét. Véleményem szerint az egyháznak most nem konkrétan a politikai szférára kell befolyást gyakorolnia, hanem inkább azt a nyomort kell meglátni országunkban, amit a társadalmi intézmények helyzete sugall. Hangsúlyo-

zom, hogy ez a nyomor nem azzal függ össze, hogy ez intézmények munkái rosszul dolgoznának, hanem inkább azzal, hogy a társadalmi intézmény csak megismételni tudja azt, amit az ország lakosai amúgy is csinálnak. Ezer orvos is tehetetlen, ha egy ország lakossága egészségtelenül él, a legjobb egyetemi tanár is tehetetlen, ha a tanulás nem társadalmi tevékenység az országban, a legjobb bankár is csődöt mond, ha az ország nem termel értéket, a legjobb papi tevékenység is hiábavaló, ha az ország lakossága erköcs-telen. Én tehát úgy vélem, az egyházak feladata most leginkább az, hogy a krízisben levő társadalmi intézmények számára modelleket nyújtsunk. Erőnk kevés ahhoz, hogy mi szervezzük meg ez intézmények életét, de javaslatokat tehetünk, nem kötelező érvényű, csak megszívlelendő és követhető példákat hozhatunk. Hogy állami részről ehhez milyen támogatás szükséges? – Megítélésem szerint csupán annyi, hogy tekintsenek minket partnernek a jövő keresésében és építésében.

Még egy kérdésről röviden hadd szóljak: a sajtóban is elhangzott, de több helyütt megismételt vélemény volt az, hogy esetleg az ország reformátussága alkosson éppúgy politikai pártot, mint egy évszázaddal ezelőtt Hollandiában A. Kuyper tette. Én úgy ítélem, hogy ez a vélemény is csupán a modellkeresés során merült föl, jelenleg nem képez olyan politikai erőt a református egyház Magyarországon, hogy ez reális gondolat lenne, arról nem is beszélve, hogy Hollandiában is csupán egy adott szituációban, egy sajátos társadalmi összefüggésben volt lehetséges. Hollandia a múlt század végén azt az utat kereste, amivel a XX. században is meghosszabbíthatja dicső múltjának eredményeit. Talán nem is sikertelenül, hiszen a kis országok között az egyik legnagyobb hatalommá nőtte ki magát, mind anyagilag, mind szellemileg. Bizonyos, hogy ebben a régi értékek politikai pártprogramba tömörítése is szerepet játszott. Nem győzöm viszont hangsúlyozni, hogy a mi helyzetünk egészen más. Én itt inkább az össz-társadalmi összefogást látnám fontosnak, nem pedig a konfesszionális szegmentálódást. Következésképp az én véleményem az, hogy a reformátusoknak inkább mindenütt jelen kell lenniük, s nem kell külön pártot alakítaniuk – ám ugyanezt reménységgel hangsúlyozom más felekezetek esetében is. Talán nincs messze az idő, amikor anyagi, faji, kulturális és egyéb önzést felülmúlva, országunkban is össze tudunk fogni az egész társadalom és a közös ügy, a politika érdekében.

Evangelikusok a nagyvilágban

BÁCSKAI KÁROLY:

Egymás hordozása*

A cím első hallásra az embernek a másik ember, felebarát, munka- ill. szolgatárs iránti morális, erkölcsi-etikai vagy humánus, filantropikus, emberbaráti felelősségét, kötelességét, feladatát jelenti. A kapott tájékoztató ötletei, útmutatása alapján azon kellene talán gondolkodni, hogyan realizálódik, valósul meg, jut kifejezésre és ölt testet ez az egymás iránti kötelesség a gyakorlatban, fiatalabb és idősebb lelkészek, eltérő nemzetiségi háttérű és tradíciójú, hazai és külhoni, „gyengébb” és „erősebb” gyülekezetek között. Melyek azok a területek, ahol egyéni életünkben, munkánk, szolgálatunk során, gyülekezeti összefüggésben vagy a lelkesi kollegialitás és fraternitás, összetartás és testvéri közösség tekintetében egymás hordozásáról beszélhetünk?

*

A következőkben mégsem teljes egészében erre a gyakorlati megközelítésre hagyatkozom. Mivel célnak tekinthetjük az adott témák elméleti fejtegetését is és nem kell szükségképpen megtagadnunk teológusi hivatásunkat sem, amikor ezt tesszük, szentírási ígék iránymutatásával elméleti-teológiai megközelítést követtem, kiemelve a gondolatébresztő tájékoztató egy mondatát, mely mint útjelző táblán a felirat állt előttem: **„Egymás terhének hordozása biblikus követelmény.”**

Középkori példázat szerint egy idős szerzeteshez lehangoltan és szomorúan lépett oda kedves fiatal rendtársa. Mint lelki atyjának, megvallotta neki, hogy képtelen imádkozni. Az így válaszolt: „Ha nem is vagy képes imádkozni, menj el mégis az istentiszteletra és figyelj jól, a többiek hogyan imádkoznak!” Az idős testvér nem dramatizálta, súlyosbította a helyzetet, nem is akarta kibeszélni a másiktól annak bánatát vagy éppen szavaival megtölteni az ifjú lelkében tátongó ürességet. Ez a

fiatalabb testvér szomorú lehetett! Nem kényszerítette senki imádkozásra. Kétségeivel sem maradt azonban magára. A depresszió mélysége helyett a gyülekezet védőhálóként köréje feszülő közösségébe „zuhanhatott”, akik tudtak imádkozni, akik vele együtt imádkoztak, érte imádkoztak, helyette imádkoztak, míg azután ő is újra örömmel csatlakozott hozzájuk.

Luther – egy helyen – így ír erről a védőhálóról: „Ha nem esel kétségbe, ha nem veszted el a türelmed, vajon minek köszönheted? Saját erényeidnek? Bizonyosan nem, hanem a szentek közösségének!” Mindannyian közösségre, a gyülekezetre, egymás közelségére és hitének erejére vagyunk utalva. S ami még ennél is fontosabb, a Jézus Krisztussal való közösségre, az ő közzellétére és erejére!

„Egymás terhét hordozzátok: így teljesítitek a Krisztus törvényét.” (Gal 6,2)

Bibliái értelemben csak a „hordozott”, erejüket Jézustól kapó emberek képesek egymás hordozására, erősítésére. „Teher” lehet mindaz, ami nehéz az embernek. Az „egymás terhét” kifejezésben pedig benne rejlik, hogy magam is jelenthetek terhet a másik számára. Az ige, amellyel Pál apostol egymás terhének hordozására utal, János evangéliumában, a passió-elbeszélésben Jézus keresztbordozására vonatkozik! Olyan emberek képesek egymást hordozni, akiknek gyengeségét, erőtlenségét Jézus elhordozta, keresztjével az őket Istentől elválasztó távolságot áthidalta. Vállalni valójában csak azok tudják egymást, akiket Jézus is vállalni tud.

Ezt a vállalást pedig úgy teljesíthetjük, egymás terhét úgy hordozhatjuk, ha előtte már felvettük a Jézus terhét és így edződünk a feladathoz. Ha megtanultuk tőle, mit is jelent keresztény értelemben szelidnek, alázatosnak és nyugodtnak lenni.

„Jöjjetek énhozzám mindnyájan, akik megfáradtatok és meg vagytok terhelve, és megnyugvást adok nektek.

Vegyétek fel az én igámat, és tanuljátok meg tőlem, hogy szelid vagyok, és alázatos szívű, és megnyugvást találtok lelketeknek. Mert az én igám kedves és az én terhem könnyű.” (Mt 11,28-30)

Egymás hordozása nem egymás gondjainak, bajainak gyengeségeinek, esendőségének passzív, tétlen tudomásul vétele, nem is pusztán ezek tolerálása, csendes eltűrése, elviselése, de aktív, tényleges cselekvésben, egymás effektív segítségével megnyilvánuló praktikus, gyakorlati tevékenység. Ahogyan Jézus is aktívan magára vette és hordozta gyarlóságainkat, betegségeinket és ezzel együtt a keresztalálíg megszenvedett mindazért, elszenvedte mindazt, ami minket Isten és embertársaink előtt terhel. Ez a „hordozás” az ő törvénye, amit úgy tölthetünk be, hogy a Jézuséhoz hasonló lelkülettel, szeretettel közeledünk a másik emberhez, ajánljuk fel segítségünket, illetve fogadjuk el azt. Egymás hordozásának ugyanis elengedhetetlen feltétele: *engedni, hagyni, hogy szeressenek, segítsenek, foglalkozzanak velem. Hiábavaló az „erősebbnek” minden igyekezete, ha a „gyengébb” nem tudja kimondani a témánknak megfelelően értelmezett József Attila-i fohászt:*

„Etess, nézd – éhezem.

Takarj be – fádom.

Ostoba vagyok – foglalkozz velem.

Hiányod útjár, mint huzat a házon.

Mondd! – távozzon tőlem a félelem”

(Gyermekké tettél)

Minden „hordozásnak” alapja ez a bűnbocsánatot jelentő – és ezért a másikkal megbocsátani tudó – krisztusi hordozás. A másik ember gondja, melyet felvesszünk, felvállalunk részben és egyúttal a magunké is. *Egymás hordozása egyfajta identifikáció, azonosulás, sorsközösség a másikkal, ahogyan Krisztus azonosította magát embervoltunkkal, szenvedéseinkkel. Úgy segíteni a másikon, ahogyan mi is szeretnénk, hogy rajtunk segítsenek. Ez az az*

* Elhangzott a Kelet-Békési Egyházmegye LMK-ülésén

aktív tolerancia, tevékeny, cselekvésben megnyilvánuló türelem és együttérzés, melyet szemléletesen adnak vissza az újszövetségi görög kifejezés („bászadtzó”) német és angol nyelvi megfelelői: a „tragen”, „hordozni” igéből egy igekötő hozzáadásával az „elviselni”, „ertragen” kifejezést kapjuk. Angolul pedig a „bear” igével egyszerűre fejezhetjük ki mindkét jelentést.

A „Lábnymok” című példázat szerint a segítségre szoruló, „gyengébb”, panaszkodik a segítőtársul melléje szegődött „erősebbnek”, hogy a legnehezebb szakaszokon nem törődött vele és magára hagyta, mert csak egy pár lábnyom látszott az út porában. „Nem hagytalak el” – hangzik a válasz -, „karjaimba vettelek, úgy hordoztalak és vittelek át a nehézségeken.”

Tudni „láthatatlanná válni” és mégis „ott lenni”, észrevétlenül a legtöbbet adni akkor, amikor a leginkább szükség van ránk, az erőnkre, a segítségünkre anélkül, hogy személyünk előtérbe kerülne. Ez egymás hordozásának a művészete.

Erősekről és gyengékekről írja Pál apostol: „*Mi erősek pedig tartozunk azaz, hogy az erőtlenek gyengeségeit hordozzuk, és ne a magunk kedvére éljünk. Mindegyikünk a felebarátjának kedvezzen, mégpedig annak javára, épülésére.*” (Róm 15,1-2) Szemléletesebb a Károli féle fordítás, amely „kedvezzen” helyett azt írja: „kedveskedjék”. A kedvezés valamilyen egyszerű szívességet, míg a kedveskedés ismétlődő cselekvést jelent. Egemás hordozása nem egyszerű szívesség, de ismétlődő tevékenység, cselekvés. Pál itt úgy szólítja meg a keresztény gyülekezet tagjait, mint akik erősek. Reájuk bízta, hogy hordozzák az erőtlenekeket, ti. az erőtlenek ügye feladata az erőseknek. *A kereszténység valójában egy különleges erőnlét.* Az erősek pedig tartoznak azaz, hogy az erőtlenek gyengeségeit hordozzák (lásd középkori példázat). Egemás hordozásának alapja az, hogy „*Mi erősek tartozunk...*”. A gyülekezetek, ha megkapják az egyházfenntartói járulékokat, adományokat, segélyeket, ezekből tudják fedezni a kiadásokat. Mivel a keresztény ember rendszeresen kapja a „járulékot”, nem teher számára, hogy örökké adós. Ha azonban nem kapom Jézustól a segítséget, az „adományokat”, viszont érzem a felelősségem, tudom, hogy tartozom, akkor lesz nehezzé a keresztény élet. Sok ember, sok lelkész ebben vergődik, hogy nem veszi az Isten szeretét, nem éli át, csak éneklí, hogy „*Sasszárnyon hordozott...*”, de tudja, hogy neki adni kellene a szeretetet, hordoznia kellene másokat, a gyülekezet megannyi terhét, és azt mondja: nem telik, nem tudok szeretni, gyenge vagyok. Így igaz, ha a „hozzájárlást” nem kapom meg, azt az „ellátmányt”, amit nem egy hónapra kapunk előre, mint a fizetést, hanem minden nap meg kell kapnunk és akkor minden tudjuk adni.

A sarkelfedezések hősorában történt: egy északi-sarki expedíció résztvevői mindenféle szükséges felszerelést, élelmet, gyógyszert vittek magukkal. A csoport egyik tagja vitte hegedűjét is. „*Elment az eszed? Az Északi-sarkra magaddal viszed a hegedűdet?*” – kérdezték tőle. A hónapok során kiderült, hogy amikor kíméletlenül süvített a jeges szél és jégkunyhójukba behúzódva, a sötétben és hidegben összezárva kellett élniük, a leghasznosabb felszerelési tárgy a hegedű volt. Micsoda erőforrást jelentett, hogy egyikük elővette a hegedűjét és muzsikált! Többet ért ez a konzerveknél és az olajnál is, amivel fűtöttek.

Egemás hordozása gyakorta nem nagy és látványos tetteken múlik, hanem erre a rövid kérdésre adott válaszon: „*Van hegedűd?*” Mert északi szél van, sötét van, jéghideg van, összezártság, kiszolgáltatottság és egymásra utaltság van és „*sokszor hiányzik a hegedű.*” Egemás hordozása keresztény értelemben azt jelenti, hogy melleleg egy „hegedűt” is viszek magammal és kedveskedem az embereknek, amikor másképpen nem tudok segíteni.

Végül még egy példa, ezúttal a méhészet világából. Van méhész, aki nem híz kesztyűt, védőruhát, hanem ezek nélkül foglalkozik a méhekkel. Fontos szabály ilyenkor, hogy ne legyen szaga a méhésznek. A méh, ha erős emberszagot érez, megvadul és szúr. Amikor kedveskedésünknek, szolgálatunknak

emberszaga van, akkor szúrnak az emberek, nem nyugszanak meg, idegesek. Amikor emberszagú a szeretetem, a közeledésem, a segítségem, akkor az emberek csalódnak, nem is fogadják el, visszautasítják. Az is fontos, hogy ne kapkodjunk! A jó méhész higgadtan, lassan, megfontolt mozdulatokkal csinálja. Ha kapkod, fölidegesíti a méhekét és akkor is bántanak a méhek.

„*Mi erősek...*” írja Pál apostol és máshol utal ennek az erőnek eredetére is: *Mindenre van erőm abban, aki megerősít engem.*” (Fil 4,13) Nem önmagam vagyok erős, hanem úgy vagyok erős, hogy valaki megerősített. Ez az erő erőtlenség által ér célhoz (2Kor 12,9). *Erősnek lenni azt jelenti, hogy Krisztus által megerősített erőtlennek tudom magam.* Egemás hordozásának titka bibliai, keresztény értelemben a Krisztus által felerősített erőtlenek erejében rejlik.

Igyekezünk arra, hogy amikor megerősít minket keresztény életre, egymás szolgálatára, akkor kedveskedjünk az embereknek. Ne úgy, hogy „emberszagú” legyen a kedveskedés, de *lelkileg a Krisztus jó illata, aromája* (2Kor 2,15) *áradjon szolgálatunkból* A „hordozó” gyakran nem érzi, hogy „emberszagú” volt a közbenjárása, segítségé. A „hordozott” jobban érzi ezt. Kérjük Istentől: úgy erősítsen meg minket, hogy ne izzadságszaga, de Krisztus-illata legyen az erőnknek, amikor egymást hordozzuk.

HOL TART MA A ZSINAT?

Mennyivel több a három, mint a kettő?

Hol tart ma a Zsinat? – Erre a kérdésre sokan tudják a választ: a *területrendezés pillanata előtt*. Marad-e az annakidején állami részről követelt, kézben tartható, „mindkét püspök Budapesten” című, meglehetősen görbe vonallal elhatárolt Észak-Dél változat, vagy helyébe lép az egyik három-kerületes javaslat?

A vita tulajdonképpen már elég régóta folyik. Voltak, vannak a zsinaton belül is, kívül is, akik nem titkolták véleményüket: a kerületi határokat azért is meg kell változtatnunk, hogy kérdésessé legyen jelenlegi püspökeink státusa, kényszerítve vagy készítetve őket lemondásra.

Mások – az előbbiekkal ellentétben – éppen a két püspökkel való egyetértésük és együttérzésük jeleként mindenáron el akarják kerülni a strukturális kérdés felvetését vagy erőltetését.

Örvendetesnek tartom, hogy a 3. sz. bizottság (állásponja) világosan elhatárolja egymástól a kérdés elvi és személyi részét, ugyanakkor csodálkozva tapasztalom, hogy mások egyre jobban

összebogozzák a kettőt, sőt személyükben levonni is kívánják az elvi döntés konzekvenciáit.

Magam részéről semmiképpen sem szeretném, hogy a struktúra kérdése személyi ügyé váljék, személykeskedéssé silányodjék. Aki ezt teszi, az Isten ügye, az egyház ügye elé személyes ügyet/ügyét helyezi. Ha a püspök(ök) személye, megtartása, illetve megmaradása, lemondása vagy lemondatása kerül előtérbe, az ügy objektivitása helyrehozhatatlanul csorbát szenved.

Más szavakkal: *két lépésről van itt szó, s a kettőt nem léphetjük sem egyszerűre, sem fordítva.* Először döntünk kell a struktúra (két vagy három kerület) kérdésében, személyekre tekintet nélkül, s a három kerületes változat megszavazása esetén kell döntést hoznunk a hivatali viselők státuszáról, illetve a jogfolytonosságról.

Andorka Rudolf írta az Evangélikus Élet márc. 17-i számában: „... *mielőtt döntünk, nagyon alaposan vizsgáljuk meg, miért ... lenne jobb a három (vagy a négy) egyházkerület*” (zárójel tőlem).

Nagyon egyszerűen szeretnék erre válaszolni: *a három több, mint a kettő*. Püspökeink – akárcsak a lelkészek nagy része – túlterheltek. Idejük nagy részét lekötik a külföldi kapcsolatok, a társadalmi elvárások, az ökumenikus feladatok. Sokat járnak gyülekezetekbe is, ezek azonban a szükséges ünnepi alkalmak, iktatások, renovált és új templomok szentelése, iskolai események. Mikor tudnak „bekukkantani” – esetleg bejelentés nélkül – egy-egy vidéki gyülekezet „közönséges” vasárnap-i istentiszteletére, meghallgatni, majd megbeszélni a lelkész igeszolgálatát, leülni kizárólag csak a lelkészcsaláddal az „ünneptelen” fehér asztalhoz, s megkérdezni a kollégától és a papnétól: „Hogy vagytok Testvéreim?” Talán ha a fenti „opus alienum” feladatokat kettő helyett háromfelé osztanánk/ oszthatnák, több idő és energia maradna az „opus propriumra”, arra, hogy a püspök a lelkészek lelkésze lehessen!

Nem új ez a kívánság! 1961-ben – a mindmáig utolsó segédlelkészkonferencián Harmati Béla – akkor rudabányai segédlelkész fejezte ki mindnyájunk tapasztalatát felszólalásában: „Egyházunkban a segédlelkészekkel ridegpásztorkodás folyik. Kicsapnak minket a 'legelőre', s boldogulunk, ahogyan tudunk...” Káldy püspök még hónapok múlva is sérelmezte, „nem értette” ezt, de éppen ez mutatta, hogy a bírálat, illetve az ezzel kapcsolatos kérés („Törődjön többet a káplánokkal az egyház, a püspök!”) jogos volt, célba is talált.

Tudnia kell a zsinati tagoknak is, egyházunk közvéleményének is, hogy – Deo volente – az elkövetkező öt esztendőben 100-120 fiatal lelkész áll szolgálatba, s ezek egy része – még sajnos – azonnal önálló munkakörbe. Nem lesz princípális, a szomszéd lelkész sűrű elfoglaltsága miatt csak papíron főnök. Tud-e mostani lekötöttsége mellett két püspök kellően törődni velük, tudja-e irányítani és pásztorolni őket?

Teológusaink nagyobb része szorgalmasan készül hivatására, kellő tudással, nemzetközi tapasztalatokkal rendelkezik, jól forgolódik korosztályában, ismeri a körülöttünk lévő világot is. Mégis, amikor kilépni készül a Teológia kapuján, legtöbbször elbizonytalanodik, biztatásra és támogatásra vár. A zsinat ezért szavazta meg a képzés hatodik esztendejét, a „cselédkönyves” időt. De a mai I-V. évfolyam tagjai még nem lesznek „hatodévesek”. S ők – a mi nemzedékünkhöz képest kevesebb gyülekezeti tapasztalattal rendelkeznek, a magas létszám miatt a képzés éveiben sem gyűjthetnek elegendő gyakorlatot... Ki fogja őket össze, ki taná-

csolja és pásztorolja őket, ha nem a püspök(ök)?!

Az újak szolgálatba állásával növekedhet gyülekezezeink száma is. Az összevont gyülekezetek egy részét szét lehet választani, talán tucatnyi városi gyülekezetben – főleg, amelyek evangélikus környékkel rendelkeznek – újabbállást is lehet szervezni. Meg vagyok arról győződve, hogy a három kerület, a pasztorizációra felszabadult püspökök és a fiatal lelkészek tucatjainak szolgálatával az elveszített („leírt”, máshová költözött) kétszáz ezer evangélikus egy részét, a sehová nem tartozó magyarországi lakosság néhány szá-

zalékát a Szentlélek Úristen be tudja és be akarja csalogatni-terelgetni templomainkba – gyülekezezeinkbe, s megáll az – úgy mond – „zsugorodás”, sőt megfordul!

Őszintén remélem, hogy a fontosnak tűnő szociológiai és a sokat hangzottatott anyagi szempontokon túl a zsinat fontolóra veszi – a fentebb egyszerűen fogalmazott – missziói kötelezettségünket is. Ellenkező esetben nem teszünk mást, mint tulajdon leépülésünket vezényeljük.

1996. május

Zászkaliczky Pál

A hídverés szolgálata

Ismerve közös történelmi örökségünket, igen jelentősnek tartom azt a szándéknyilatkozatot, amit D.dr. Harmati Béla püspök-elnök és dr. Julius Filó egyetemes püspök írt alá *Pozsonyban, 1996 február 13-án*. Most, hogy már országos presbitériumunk is jóváhagyta, a Lelkipásztor hasábjain is közöljük, hadd legyen maradandó dokumentum folyóiratunkban is. Meggyőződésem, hogy a két testvéregyház a Kárpát-medencében példaértékű hídépítő szolgálatot vállalhat a jövőben. A többhelyütt kétszeres kisebbségi helyzet (vallási és etnikai) olyan kihívást jelenthet, amire keresztény módon kell válaszolnunk. Amit politikusok nagyon nehezen tudnak megoldani, azt az egyház népe mégis megoldhat. Abból a feszültségből, emócionális túlfűtöttségből, ami jellemző lehetett a Habsburg politikára az Osztrák Magyar Monarchia idején is, csak *előre lehet kimenekülni*. Ezért az irányért, előremutatásért örülünk a **SZÁNDÉKNYILATKOZATNAK**:

SZÁNDÉKNYILATKOZAT A Magyarországi Evangélikus Egyház és a Szlovákiai Ágostai Hitvallású Evangélikus Egyház közötti együttműködésről

Istennek hálát adva és ismerve közös történelmünket és a világ iránti együttes felelősségünket, ezennel nyilvánítjuk azon szándékunkat, hogy az egyházi élet különböző területére vonatkozó együttműködésünket erősíteni kívánjuk a következő célokkal:

1. Új munkaterületeink közös támogatása és egyházaink nyelvi kisebbségeinek ápolása.
2. Egyházközi együttműködés az Európai Egység irányába történő hozzájárulásként, az „Európai Ház” felépítésében.

Együttműködési területek:

1. Rendszeres kapcsolattartás az egyházak vezetősége között.
2. Ösztöndíjak nyújtása teológiai hallgatóknak Pozsonyban és Budapesten, rövidebb és hosszabb időre szóló tanulmányi utak lehetővé tétele Magyarországon és Szlovákiában, vendégelőadások, a két teológiai fakultás együttműködése.

3. Lelkészek és tanárok küldése igény és beosztás szerint (igehirdetői helyek a kisebbségi nyelvek területein).

4. Szükség és lehetőség szerint könyvek, szakkönyvek, újságok, folyóiratok kölcsönös küldése.

5. Egyházi munkások számára üdülési lehetőségek biztosítása.

6. Különböző szakcsoportok együttműködése (tanárok, tanulók, nők, ifjúság, diakóniai munkatársak, énekkarok, missziós társaságok stb.).

7. Látogatási programok szervezése.

8. Meghívások oktatási rendezvényekre, szemináriumokra, konferenciákra.

9. Tapasztalatcsere a levéltárak és könyvtárak munkája területén.

10. Ökumenikus és nemzetközi eseményeknél részvételi előkészítés és egyeztetés (Európai Ökumenikus Nagygyűlés, Graz, 1997. június).

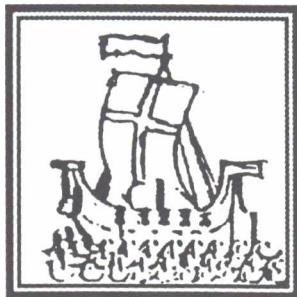
11. Különböző egyéb segítségnyújtás (pl. egyházi épületek renoválása Magyarországon és Szlovákiában).

Ezen Szándéknyilatkozatot mindkét egyházban a megfelelő legközelebbi testületi ülésnek kell megerősíteni. Pozsony, Bratislava, 1996. február 13.

D.dr. Harmati Béla s.k.
püspök-elnök
Magyarországi
Evangélikus Egyház

Dr. Julius Filó s.k.
egyetemes püspök
Szlovákiai Ágostai
Hitvallású Ev. Egyház

A nyilatkozatot az Országos Presbitérium május 10-én jóváhagyta.

KITEKINTÉS AZ ÖKUMENÉ VILÁGÁBA

D.DR. NAGY GYULA:

I. EGYHÁZI VILÁGSZERVEZETEK

EGYHÁZAK VILÁGTANÁCSA

Még mindig nem kielégítő az egyházak viszonya egymáshoz az „ökumené évszázadának végén” – mondta egyik előadásában Reinhold Frieeling, a Felekezettudományi Intézet igazgatója – az egyes egyházak konfessionalista magatartása miatt. Az ökumenikus mozgalom tagegyházaikat kritizálva, az ismert ökumenikus teológus szembe fordult mind az „egyetlen, uniformizált világegyház” ideáljával, mind a „hitbeli ökumenikus egyformaság” gondolatával. A teológiai pluralizmus az egyes, konkrét kérdésekben elkerülhetetlen. A döntő azonban a Krisztusban és hitünk alapjaiban való lényeges egység az egyházak és a keresztyének között. Ennek meg kell nyilvánulnia egymás kölcsönös, egyházként való elismerésében, másfelől az igehirdetés, a misszió és a szerteszolgáltat területén való együttműködésben – mondta a neves német protestáns teológus.

LM

*

Ismételten hírt adtunk már az *Egyházak Világtanácsa pénzügyi gondjairól*. A legújabb hírek szerint az

EGYHÁZI VILÁGHÍRADÓ

– 1996. április –

A világkeresztyénség legújabb hírei közül két témakör emelkedik ki elsősorban: a világvallások közeledésének, a hitetlenség elleni közös missziójának és etikai együttműködésének a lehetőségei egyfelől; másfelől a három világvallás közös „szentföldjén” dúló véres terrorizmus, háborúskodás és állandó etnikai konfliktusok megbékéltetésének a reménysége napjainkban.

Isten nélküli, szekularizált, modern világunkban nemcsak az egyházak keresik a békesség és az egység útját. Ezt teszik – ha még szűkebb körökben is – az évszázadokon át egymással harcoló világvallások is. A keresztyénség és a hinduizmus századunkban küzd a „harcias misszió” és a „szent háború” ellen. De legújabbban az iszlám sokszáz millió híve között is megszólal a lelkiismeret. Nem kellene-e az Isten-hívőknek az erőszakos, fegyveres „misszió” helyett békességben végezniük ezt a szolgálatot egymással ebben a technizálódott, elembertelenedett világban?

A vallások világát foglalkoztató, másik nagy kérdés a három világvallás szent földje, a Közel-Kelet, megbékélésének ügye. Újabb véres merényletek, százezrek menekülése Dél-Libanonban, a „héják” és a „galambok” harca Izraelben fölvetik minden Isten-hívőnek ezt a kérdést: miért nincs igazi béke éppen azon a földön, ahol Ábrahám és Mohamed is élt, ahol a Názáreti Jézus hirdette az Istennel és egymással való békesség evangéliumát? Úgy látszik, még sok vérontásba, nehéz küzdelembe kerül, amíg „béke lesz az olajfák alatt”! Ott van-e a Szentföld békéje is imádságainkban?

Az egyházak hírei közül kiemeljük még az állami iskolai hitoktatás és a homoszexuális életforma körüli heves vitákat a reformáció hazájában, az „ír kérdés” egyházi vonatkozásait, valamint a templomlátogatás és az egyházi adományok kiemelkedő egyházi statisztikáiról szóló híreket az Egyesült Államokból. Ugyanakkor Afrikából újabb „Híób-hírek” érkeznek Libéria, az első afrikai fekete köztársaság fővárosból az egyházak életét is súlyosan érintő, hatéves polgárháború újabb, véres fellobbanásáról.

(A híryanag lezárása: 1996. április 30.)

ökumenikus világszervezet jövő évi költségvetése mintegy 10 százalékos hiányt mutat, ha időben nem csökkenteni kiadásait.

Semmi esetre sem kíván azonban változtatni az egyházak világszervezete eddigi legfontosabb program-prioritásain, fő munkaágainak megőrzésén, valamint a jubileumi világyűlés (Harare-Zimbabwe, 1998) előkészületein. Viszont valószínűleg elkerülhetetlen lesz majd a 270 személyből álló genfi

„stáb”, a nemzetközi munkatársi gárda csökkentése, nyugdíjazások és a megüresedő helyek benemntöltése útján.

ENI

LUTHERÁNUS VILÁGSZÖVETSÉG

A Lutheránus Világszövetség genfi vezetője, *Ishmael Noko* főtitkár, munka-

társai kíséretében március elején hivatalos látogatást végzett *Jeruzsálemben, Gázában és a Szentföld palesztin autonóm területein*. Ez a terület ma a világközvélemény figyelmének előterében áll. A főtitkár látogatásának négy fő eseménye volt: találkozója Jasszer Arafat elnökkel, Simon Peresz miniszterelnökkel, látogatása a jeruzsálemi evangélikus Augustus Viktória Kórházban és más intézményekben, valamint részvétele a közkeleti egyházak vezetőinek jeruzsálemi konferenciáján. A Szentföldön élő, mintegy 2500 evangélikus hívő és nyolc gyülekezetük egyházojogilag a Jordániai Evangélikus Egyházhoz tartoznak.

A palesztin autonóm területeken először *Ramalla* arab evangélikus gyülekezetében végzett ünnepi istentiszteleti szolgálatot. Ezt követően a LVSZ-delegáció *Gázában találkozott Jasszer Arafat* elnökkel. Arafat nagy elismeréssel szolt a Lutheránus Világszövetség palesztin területeken végzett szolgáltatóról, elsősorban az Olajfák hegyén, Jeruzsálemben fenn tartott, palesztin betegkezelő Augustus Viktória Kórház sokévtizedes munkájáról. Méltatta a Beit-Haimban működő evangélikus szakiskola és négy másik egyházi iskola szolgálatát a palesztin nép képzésében, a legnehezebb időkben is. Gázában is, majd később levélben is megköszönte a Lutheránus Világszövetségnek a palesztin menekültek között 46 éven át végzett sokoldalú segítő munkáját. És megígérte teljes támogatását az említett evangélikus intézmények további zavar-

talán működéséhez, valamint az evangélikus palesztin gyülekezetek szabad valósággyakorlata segítségével.

Ugyancsak nagyjelentőségű találkozó volt Jeruzsálemben Simon Peresz izraeli miniszterelnök és a főtitkári delegáció között. A Világszövetség köszöntötte és teljes támogatásáról biztosította az Izrael és a palesztin nép közötti *békétárgyalások* folyamatát. Ebben látja a Világszövetség a béke és jólét egyedüli útját mind Izrael, mind a palesztin nép számára. Informálta a főtitkár Peresz miniszterelnököt a LVSZ sokoldalú szolgáltatásáról Jeruzsálemben és a Szentföldön. A miniszterelnök viszont a LVSZ további segítségét kérte a terrorizmus, az öngyilkos véres merényletek elleni nemzetközi küzdelemben.

Biztosította a delegációt arról, hogy Jeruzsálem továbbra is a három világvallás szent városa marad, ahol zsidók, keresztények és iszlám-hívők hitüket szabadon gyakorolhatják és látogathatják szent helyeiket.

A látogatás során Noko főtitkár és munkatársai részt vettek 23 ortodox, protestáns és római katolikus egyházi vezető jeruzsálemi tanácskozásán is. Az *ökumenikus tanácskozáson* Jeruzsálem jövő státusának nehéz kérdését és a zsidók, keresztények és mohamedánok békés együttélésének lehetőségeit vitatták meg.

Iwi de - ENI - epd-w

*

A Lutheránus Világszövetség nyilatkozatban üdvözölte az új Ázsiai Ökumenikus Bizottság megalapítását, a keresztyén ökumenizmus erősítésére a hatalmas kontinensen.

Ázsiában eddig is létezett egy Ázsiai Keresztyén Tanács, 105 protestáns, anglikán és ortodox tagegyházzal, de a római katolikus egyház hivatalos részvétele nélkül. Az új Ázsiai Ökumenikus Bizottság most Hongkongban alakult meg és a jövőben szorosabb ökumenikus együttműködést jelent az eddigi ökumenikus szervezet és az Ázsiai Római

Katolikus Püspöki Konferenciák Tanácsa között.

Iwi de

*

Március végén Genfben tartotta évi ülését a *LVSZ Világszolgálati Osztálya*, amely a szegénység, az éhség, a betegségek, a katasztrófák és a háborús konfliktusok menekültjei között végző világméretű segítő tevékenységet. *Rudolf Hinz*, a világszervezeti osztály, új német vezetője kiemelte ennek a keresztyén szeretetszolgálatnak az új munkaterületeit az etnikai és vallási konfliktusokban. Ugyanakkor hangsúlyozta, hogy ezt a szolgálatot csak az egyházak ökumenikus együttműködésével és a világi, nemzetközi segélyszervezetekkel együtt lehet eredményesen végezni a mai világban.

Iwi de

REFORMÁTUS VILÁGSZÖVETSÉG

A RVSZ genfi sajtószolgálat legújabb számában részletes beszámolót közöl a február közepén *Debrecenben* tartott konferenciájáról, amelyen közép- és keleteurópai *lelkésznők, teológusnők és női egyházi munkások vezetői* vettek részt. A nemzetközi konferencia célja az volt, hogy együtt levonják az elmúlt nehéz évtizedek tanulságait és erősítsék a kapcsolatokat ennek az európai régióknak női lelkészei és egyházi munkatársai között. Az afrikai cikkíróval egyúttal beszámol röviden a Magyarországi Református Egyház mai életéről, a nők ordinációjának itteni történetéről és a baltikumi református kiegészítő küzdelmes sorsáról is.

RVSZ-Update

*

„Az evangélium hirdetése és a különféle kultúrák” – erről a ma világszerte sokat vitatott kérdéstről hívott össze nemzetközi tanácskozást a Református Világszövetség az indonézia *Sulawesi-szige-*

tén. „A nyugati teológia nem az egyedüli módja többé az evangélium megértésének” – hangzik a konferencia végző következtetése. Az istentiszteleteken, a lelkészképzésben és a gyülekezeti munkában is nagyobb szerepet kell biztosítani mindent a világon a helyi sajátos kultúráknak. De ugyanez érvényes a keresztyén világmiszió különböző régióiban is. Például: a kenyér és a bor használata az úrvacsorában nem minden kultúrában magától értetődő. Hasonló feszültségeket kell át-hidalniuk az egyházaknak istentiszteleti életükben és gyülekezeti munkáikban is, a világ számos részében.

RVSZ Update

VATIKÁN

A pápai primátusnak mint a legfőbb egyházi autoritásnak elismerése régóta az egyik legfőbb akadály Róma és a többi egyházak viszonyában. A legutóbbi évek során a világ ortodox egyházai is nyomatékosan követelték ennek a kérdésnek a közös megvitatását a Vatikánnal, az ökumenikus keresztyén egység érdekében.

A legutóbb *A. Sodani bíboros*, a Vatikán „külügyminisztere”, úgy nyilatkozott, hogy a pápa maga is tudatában van ennek az akadálynak az egység útjában. Ezért – bár a „Péter-utódok primátusa” minden hívő keresztyén számára „érintheetlen igazságot” tartalmaz, a pápa kész lenne a primátus kérdésének „új formában”, a kollégialis püspöki autoritás figyelembevételével történő megvitatására, együtt a többi egyházzal. Ugyanezt hangsúlyozta nemrég Trierben *E. Cassidy bíboros* is, a Vatikán Keresztyén Egység Titkárságának vezetője. Válaszul *K. Raiser EVT-főtitkár* Genfben kijelentette: megérett a helyzet arra, hogy a pápai hivatal és primátus kérdését – talán már ennek az évezrednek a végén – egy ökumenikus keresztyén zsinat vitassa meg.

ENI - epd - w

*

A Francia Akadémia „negyven halhatatlanja” között elfoglalt székét március közepén *Jean-Marie Lustiger* párizsi bíboros-érsek. A Francia Akadémia legmagasabb kulturális testület az országban, ahol egy egyházi vezető jelenléte különösen nagy jelentőséggel bír. Lustiger bíboros zsidó családból származik és fiatalon tért át a keresztyén hitre. Édesanyja Auschwitzban halt meg a gázkamrák áldozatai között. A bíboros ezért is az antiszemitizmus egyik legismertebb, legelkötelezettebb ellenele.

ENI

II. A VILÁG EGYHÁZAI

NÉMETORSZÁG

Amint arról már többször is hírt adtunk, a volt NDK-beli *Brandenburg keletnémet tartomány parlamentje* sok vita után végül is úgy döntött, hogy területén az *állami iskolákban az egyházak kötelező hitoktatása helyett egy mindenre kötelező tantárgyat kíván beilleszteni a tanrendbe az „életfolyatásról, és az etikáról, a vallásról”* (Lebensführung-Ethik-Religion-LER-tantárgy). Az egyházak által végzett felekezeti hitoktatás csak az órarenden kívül és csak az arra jelentkezők számára lenne végezhető.

Mind a római katolikus egyház, mind a protestáns tartományi egyház *élesen elítélte* ezt a döntést, amely szerintük az egyházi hitoktatásnak az iskolákból való kiszorítására irányul az egyik leginkább szekularizált, volt keletnémet tartomány területén. *Wolfgang Huber* berlin-brandenburgi evangélikus püspök egyenesen egyház- és keresztyénellenes intézkedésnek nevezte a nem elkötelező, csak általános ismereteket közlő „LER-tantárgy” bevezetését annak vitája során.

A brandenburgi tartományi döntés súlyos ellentmondást és vitákat váltott ki egész Németországban. A

döntést követően *mindkét nagy történelmi egyház vezetői, de a kormányzó Keresztény Demokrata Unió (CDU) is azonnal elítélte a brandenburgi döntést, amely „külön út” Németországban, amely „a keresztény kultúra szétfeszítésére” irányul és amely „ellenkezik az érvényben lévő német alkotmánnyal”.*

Ezért feszült érdeklődéssel várta az egész német közvélemény a bonni szövetségi parlament állásfoglalását ebben a kérdésben.

A régi „Kulturkampf” légkörét földidéző, rendkívül heves viták után március 15-én a bonni Szövetségi Parlament *ügy határozott* jelentős többséggel – 320 szavazattal 274 szavazat ellenében – *hogy a brandenburgi tartományi parlament döntése „nem kötelező erejű”.* A német kormánypart (CDU-CSU) ezt követően bejelentette, hogy panaszt tesz a Szövetségi Alkotmánybíróságnál a brandenburgi döntés ellen az érvényes *német alkotmány megsértése miatt. Ugyancsak* alkotmányellenesnek nevezte a brandenburgi döntést a két nagy történelmi egyház, a római katolikus és a protestáns egyház vezetősége is.

K. Engelhardt püspök, az Evangelische Kirche in Deutschland Tanácsának lelkészi elnöke, a 24 protestáns tartományi egyház képviselőitől kijelentette: „*A vallásos nevelés mint normális iskolai tantárgy ... elengedhetetlen. A vallás az egyén és a kultúra vonatkozásában az emberi élet része. Vallásos nevelés nélkül sok fiatal sohasem ismerkedhet meg igazán a vallással és nem lesz képes arra, hogy vallási kérdésekről beszéljen.*” A protestáns egyházi vezető szerint „*a LER-tantárgy az iskola nevelő föladatának felelőtlenül megnyírbalása.*”

lwi de – ENI – epd w

*

Mint az várható volt, az EKD Egyház és homoszexualitás címmel kiadott „*eligazító nyilatkozata*” (Vö. LP 96/5) súlyos vitákat váltott ki a tartományi egyházakban.

Az Észak-Elbai Evangélikus Tartományi Egyház három püspöke vétőt emelt a tartományi zsinat azon döntése ellen, amely a házasság különleges jelentősége mellett a tartós és elkötelezett együttélést „*mint életformát hajlandó elfogadni*”. A püspöki testület, akiknek vétője érvénytelenné tette a zsinat döntését, kifejezte aggodalmát, hogy „*ez a zsinati döntés összeegyeztethetetlen az Észak-Elbai Evangélikus (Lutheránus) Egyház hitvallásával*”. Ezt követően Maria Jepsen hamburgi püspöknő mindenesetre kijelentette, hogy a közös vétóval nem kívánja elítélni azoknak az idősebb férfiakkal-nőknek az életközösségét, akik valamilyen okból nem kötöttek ugyan házasságot, de hűségben élnek egymással való élettársi közösségüket.

Ugyanakkor az észak-elbai tartományi zsinat – heves viták és a zsinati tagok egyrésztének kivonulása után – végül is nem foglalt állást a homoszexuális életközösség és az EKD „*eligazító irata*” ügyében, hanem elhalasztotta annak további megvitatását.

lwi de- epd-w

*

Bielefeldben ünnepi istentisztelet keretében iktatták be a „*praeses*” (egyházi elnök) tisztségébe Manfred Sorg lelkészt (57). A Weszfáliai Tartományi Egyház, amellyel egyházunknak régi, szoros kapcsolatai vannak, 2,9 millió hívővel a harmadik legnagyobb protestáns tartományi egyház Németországban.

LM

Az EKD hannoveri központi hivatal szerint 1994. évben a *kilépők száma 290 ezer, ugyanakkor az egyházba belépők száma 56 ezer volt.* Az egyházszövetséget alkotó 24 német protestáns tartományi egyházban 28,2 millió hívő élt. Közülük 24,6 millió volt a nyugatnémet és 3,6 millió a keletnémet (volt NDK) területen élő protestánsok száma.

epd-w

NAGY-BRITANNIA

A brit és ír római katolikus, anglikán és protestáns egyházak is részt kívánnak vállalni az évszázados etnikai ellentétek, közelebről Észak-Írország státusa, békés rendezésére irányuló legújabb erőfeszítésekben. Nagy-Britannia egyházai után most az Ír Köztársaság római katolikus, anglikán, presbiteriánus és metodista egyházi vezetői is találkoztak John Major brit kormányfővel. Megvitatták a közeljövőre tervezett észak-írországi választások és az ezt követő, további béketárgyalások kérdéseit. Az egyházi vezetők együtt próbálják segíteni a békés kiegyezést a következő nehéz időszakban. Észak-Írország, Nagy-Britannia és az Ír Köztársaság egyházaiban folytatódik a rendszeres istentiszteleti imádkozás a béketárgyalások sikeréért.

ENI

SVÁJC

A II. világháború végétől a Svájci Protestáns Egyházszövetség is megalakította *segélyszervezetét (Hilfswerk – HEKS)* a világháború áldozatainak segítésére és a romokban heverő templomok, egyházi élet újjáépítésére Európában. Ebben a nagy szolgálatban – elsősorban H. Hellstern és H. Schaffert vezetése alatt – szorosan együttműködött a római katolikus Caritas és a Zsidó Segélyszervezet hasonló akcióival. Élelmet, ruházatot, építőanyagokat küldtek az éhező, elpusztított országokba, 25 barakk-templomot juttattak templom nélkül maradt gyülekezeteknek és éveken keresztül hatalmas könyvségélyeket ajándékoztak az egyházaknak Közép- és Kelet-Európában. Segítő szolgálataikat 1961-től kezdve kiterjesztették az éhező és szen-

vedő tengerentúli egyházakra is. Ezidén ünnepli *félévszázados jubileumát* a HEKS-segélyszervezet. Magyarországon is sokan gondolnak hálaival a svájci protestáns testvérek fáradhatatlan, sokoldalú szeretetszolgálatára a II. világháború utáni nehéz évtizedekben.

lwi de

FINNORSZÁG

A finn Egyház és az Evangelische Kirche in Deutschland az újjáépült hatalmas berlini Dómban tartott közös tanácskozásán, hat napon át a *népegyházi életforma és az európai integráció kérdéseivel foglalkozott.* „*A posztmodern társadalom mai krízisében a két egyháznak az Isten-kérdésre, a Jézussal való találkozásra és a hit idősezerű kérdéseire kell koncentrálnia*” – mondta John Vikström finna érsek záróistentiszteleti igehirdetésében.

epd-w

BALTIKUM – OROSZORSZÁG

Március közepén Rigában (Lettország) tartották a Baltikum, Oroszország, illetve a Független Államok Közössége evangélikus egyházainak tanácskozását. A Lutheránus Világszövetség által összehívott konferencián jelen voltak még a skandináv, a német és az észak-amerikai nagy evangélikus testvéregyházak képviselői is. A kelet-európai kisebbségi evangélikus egyházak képviselőitében jelent voltak az észti és a lett érsek, a litván, az oroszországi és az ingriai püspökök. Az ötnapos konzultációnak két fő témája volt: e nehéz sorsú *kisebbségi egyházak igehirdető és diakóniai szolgálata, anyagi helyzete, valamint ökumenikus kapcsolataik a többi egyházzal* a kelet-európai átalakuló társadalomban. A

koordinációs tanácskozás előtt *teológiai szimpóziumot* tartottak az egyház és a társadalom viszonyáról országokban.

Iwi de

ÉSZTORSZÁG

Tovább tart a súlyos egyházszakadással fenyegető konfliktus az észtszázági ortodoxok, illetve a moszkvai és a konstantinápolyi patriarchátus között.

Tallinban, Észtország fővárosában, mintegy 15 ezer, orosz származású ortodox hívő tüntetett az észti kormány azon döntése ellen, amely csak a számüzetésből hazatért Észti Apostoli Ortodox Egyházat ismerte el önálló egyházként, a konstantinápolyi Ökumenikus Patriarchátus joghatósága alatt. Az orosz származású, nagyszámú észtszázági ortodox hívő ugyanakkor csak a moszkvai patriarchátus joghatóságát hajlandó elismerni. A vita főleg a templomok birtoklása és a jelentős ortodox egyházi földtulajdon körül élesedett ki a két ortodox egyház között.

A két patriarchátus (Konstantinápoly és Moszkva) közt emiatt támadt súlyos ellentétek – a folytatódó tárgyalások és békéltetési kísérletek ellenére – továbbra sem enyhültek. Mindkét patriarchátus magasszintű delegációkat küldött a 250 milliós ortodoxia többi egyházához a saját álláspontja megvilágítására és támogatásuk megnyerésére.

ENI – epd-w

HORVÁTORSZÁG

Legutóbb hírt adtunk a Horvátországi Evangélikus Egyházban bekövetkezett *krízisről*, amelynek során a kis szárványegyház hét gyülekezte új egyházi vezetősé-

get választott, négy gyülekezte pedig *Vlado Deutsch* eddigi szeniort és munkatársait ismerte el vezetőjének.

Deutsch senior kérésére a Lutheránus Világszövetség április elején *békelte-tő lelkipásztori delegációt* küldött ki a lett evangélikus érsek vezetése alatt Horvátországba. A LVSZ-delegáció, amely tárgyalásokat folytatott mindkét oldal képviselőivel, Genfben jelentést tett békítő tanácskozásairól és átadta javaslatait a LVSZ vezetőségének a belső egyházi krízis megoldására.

Iwi d.

BULGÁRIA

Az Evangélikális Szövetség, amelynek hét kisebb protestáns szabadegyház a tagja (köztük a metodisták, baptisták és pünkösdisták), sürgős *„segélykiáltást”* küldött az Egyházak Világtanácsához, az Európai Egyházak Konferenciájához, valamint Bulgária államelnökéhez az őket ért súlyos diszkrimináció miatt. A bulgár hatóságok – hangzik a segélykérésben – az ortodox társadalom egy részével együtt – üldözendő szektaként kezeli őket, akadályozza vallásgyakorlásukat, sőt sokan az országból való kiűzésüket követelik. Ezek a kis egyházak azonban már több mint száz éve élnek Bulgáriában és jelentős erkölcsi-szociális szolgálatot is végeznek az ország társadalmában.

ENI

AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK

Sokszor kritizálják az amerikai kultúrát, szellemi életet és erkölcsiséget erős szekularizálódása miatt. Jó lenne azonban önkritikával összehasonlítani néha a „szekularizált amerikai tár-

sadalom egyházi életét európai egyházaink és a magunk egyházi életével!

Egy amerikai *protestáns kutatóintézet* (Barna Research Group) legújabb adatai szerint a megkérdezett amerikai állampolgárok 37 százaléka vett részt azon a héten *templomi istentiszteleten* bár az eredmény ezelőtt 10 évvel még 40 százalék volt). Közöttük kisebb arányban vannak a fiatalok; de az idősebbek, az 50 éven felüliek, mintegy fele a statisztika szerint minden héten részt vesz gyülekezeti istentiszteleten.

Egy másik észak-amerikai egyházi statisztika szerint (*Észak-amerikai-Kanadai Egyházak Évkönyve, 1996*) az 1994. évi adatok azt tanúsítják, hogy a legutóbbi években jelentősen nőtt az önkéntesen adott *gyülekezeti járulékok és adományok* összege. A megvizsgált 47 USA-egyházban 44,9 millió egyháztag 1994 folyamán 18 milliárd 567 millió 715 ezer dollárt adott egyházi célokra. Ez azt jelenti, hogy minden egyes egyháztag átlagosan évi 413 dollárt (mai értéke szerint kb. 62 ezer forintot) adott az egyháznak. Az előző évhez képest az adományok összege leginkább a baptista és presbiteriánus egyházakban növekedett, mintegy 12-13 százalékkal.

ENI

*

„Bezárult templomajtó” – ezen a címen számol be az ERős Vár, az amerikai magyar evangélikusok lapja, arról a szomorú eseményről, hogy 85 évi működés után *befejezte szolgálatát* az „Első Magyar Evangélikus Egyház” Detroitban. A nyilvántartott magyar evangélikusok száma ebben az évben már 19-re fogyott. Az utolsó öt évben *dr. Herjeczky Géza* baptista lelkipásztor gondozta az elárvult kis evangélikus gyülekezetet. Templomát egy másik helyi gyülekezet vette át. Legyen áldás a tengerentúli magyar gyülekezet és temploma 85 éven át hűséggel elvégzett szolgálatán!

SZENTFÖLD

Éppen a húsvéti ünnepek idején sugárzott a BBC londoni rádióadó egy „szenzációs hírt” arról, hogy felfedezték a Szentföldön *„Jézus és családja” sírját*. Ezt a sírt egyébként már 1980-ban találták meg Jeruzsálem északi részén. A családi sír koporsóin héber, arám és görög fölíratok voltak, közöttük Máté, Mária, József, Jézus-József fia és Juda-Jézus fia nevekkkel.

A szenzációhajhászó hír az archeológusok között megbotránkozást, a hívők közt heves kritikát váltott ki. Hiszen a „Jézus” név abban az időben igen gyakori név volt, éppen így a többi említett név is. Egy katalógusban, amely ezer ismert Jézus-korabeli sír fölíratait közli, nagy számmal fordulnak elő ezek a személynevek. A múltbeli nagyszámú „Jézus családi sírja”-hirdetésnek éppúgy nincs köze a Názáreti Jézus történeti személyéhez, mint a BBC „legújabb szenzációjának – vallják a kor és a szentföldi leletek igaz ismerői.

epd-w

INDIA

Ötven ismert vallási vezető és teológus Manilában (Fülöp-szigetek) tartott konferenciáján *M.M. Thomas* ismert indiai keresztyén tudós arról tartott nagy figyelmet keltő előadást, hogy *a keresztyénségnek és az iszlámnak össze kell fognia a világunkat veszélyeztető szekularizált gondolkodás ellen. A modern technikai civilizáció elért ugyan külső eredményeket, anyagi vonatkozásban. De azzal, hogy elszakít Istentől, tagadja a lelket és az erkölcsi alapértékeket, súlyos veszélybe sodorja az embervilágot és a természet világát is. Az egymással való küzdelem és gyűlölködés helyett a világ vallásainak együtt kelle-*

ne küzdeniük az Isten-hit és teremtett világ megőrzéséért. Az Egyházak Világtanácsa égisze alatti konferencián számos neves ázsiai mohamedán tudós is részt vett.

ENI

Afrika legelső fekete köztársaságában, a régebben virágzó Libériában 6

LIBÉRIA

éve véres polgárháború pusztított, amelynek eddig 150 ezer halottja és másfél milliő menekültje van. Az idei Húsvét ünnepe idején új, véres harcok törtek ki a fővárosban, Monroviában. A külföldiek és a lakosság me-

nekülnek a „monroviai pokloból”. A genfi ökumenikus segélyszervezetek (ACT) főlhívást küldtek segélyért a világ egyházaihoz.

Iwi de

DR. PÁSZTOR JÁNOS ref. teol. tanár:

Kálvin és az Egyház istentiszteletének megújítása „Istennek soha nem tetszett más istentisztelet, csak amely Krisztusra tekintett”¹

Kálvin a Katolikus Anyaszentegyház megújításának munkájára tette fel az életét.² Az Egyház azért szent és katolikus, mert szerves egységben él Krisztussal:

Az Egyház katolikus avagy egyetemes, mivel nem lehet belőle kettő vagy három, csak ha Krisztus ízekre szakad (vö. 1Kor 1,13) – s ez nem történhetik meg. Sőt Isten minden választottja Krisztusban úgy kapcsolódik egybe (vö. Ef 1,22-23), hogy amiképpen egy főtől függenek, úgy egy testté nőnek össze, szorosan összetartozva. (vö. Ef 4,16) mint egy test tagjai (Róm 12,15, 1Kor 10,17, 12,12.27). Valóban egyik lettek, mert együtt élnek az egy hitben, reményben és szeretetben és ugyanazon Szentlélekben.³

Mínt hogy Kálvin számára az Egyház középponti misztériumát és valóságát az jelentette, hogy tagjai Krisztushoz, valamint Krisztusban egymáshoz tartoznak, a Test-képzetnek számára kimagasló jelentősége van – éppúgy, mint a páli teológiában –, valahányszor csak az Egyházzól beszél. Ez része az élet legmélyebb valóságáról szóló hitvallásának.⁴ Ő nem csupán beszél az Egy Testről, hanem benne él annak valóságában. Ez az oka annak, hogy írásai tele vannak a patrisztikus vagy az egyházatyákra utaló, illetve a régi egyetemes zsinatok szövegiből vett vagy azokra utaló idézetekkel. Egy Egyházban él az egyházatyákkal, közösségben velük, és beszél hozzájuk.⁵

Ez fontos szempont, ha valaki Kálvinnról az istentisztelettel kapcsolatban beszél. Kálvin az Egyház istentiszteletének megreformálását tűzte ki céljául, az ősegyház mintájára. Ezért tiltakozott, ha tanítását újnak nevezték.⁶ Meg volt győződve arról, hogy azt mondja, amit az atyák is mondtak, és mondanivalója egy az övékével. A strasbourggi egyház vagy a genfi egyház liturgiáját Jézus Krisztus egyetlen Egyháza liturgiájának tartotta. Meglátása szerint radikális változásokra volt szükség az Egyház istentiszteletében ahhoz, hogy visszatérhessen a bibliai tisztaságú istentisztelethez. Az Írás tanításával megegyező növekedés és fejlődés nem csupán megengedhetőnek, de szükségszerűnek látszott számára: az Egyház istentisztelete csak akkor reformált, ha állandóan az Írás ellenőrzése alatt áll, és ahhoz igazodik. Túl sok szó esett már a református tradíciókról és jelentőségükről a liturgiában. Ennek a tradíciónak a normája az Írás és nem valami más, ami a református egyházakban a századok folyamán kifejlődött.

Kálvin számára a teológia funkciója Isten dicsőségének szolgálata:

¹ Inst. 2.6.1. Az idézetek forrása: Joannis Calvini Opera Selecta Ediderunt Petrus Barth, Guilelmus Niesel. Editio tertia. Monachii MCMLXXIV. (Az Inst. rövidítés csak az Institutio 1559-es kiadására vonatkozik).

² Kálvinnak az „Egy Egyház” kifejezéssel kapcsolatos gondolkodására vonatkozólag vö. Alexander Gánóczy (Sándor), római katolikus kutató, in: R. Kottje-B. Moeller: Ökumenische Kirchengeschichte. Band II. Mainz-München 1973.369.

³ Inst. 4.1.2

⁴ „Ezért a főnek és a tagoknak az összekapcsolódását és Krisztusnak a mi szívünkben lakozását, tehát a misztikus egységet a legfontosabbnak ítéljük, hogy Krisztus, aki a miénk lett, részesévé tegyen azoknak az adományoknak, amelyekkel ő bír”: Inst. 3.11.10. Vö. 3.2.24, 3.2.30, 3.2.35, 3.5.4, 3.22.1, 3.24.5.

⁵ Az 1. jegyzet alatt idézett kiadás feltünteteti az összes idézetet és utalást a patrisztikus irodalomra.

⁶ Vö. Inst., bevezetés a 3. fejezethez.

Szent Pál (...) azt mondja, hogy ez az ő kegyelme dicsőségének magasztalásáért van. Ő mutatja ki a végső érvet, mely arra vezette Istent, hogy bennünket kiválasszon, tudniük, hogy ezáltal az ő kegyelme dicsőíttessék, bizony nem közönséges és szokványos módon, hanem különleges dicsőséggel. Mert ő úgy rendezte egybe a dolgokat, hogy mi csodálattal lássuk, hogyan vont ki bennünket Isten a pokol fenekéről, hogy megnyissa előttünk országának kapuját és elhívjon minket az üdvösség örökségére.⁷

Ez a szolgálat tehát Isten dicsőítésének és az ember üdvösségének szolgálata egyszerre. E két dolog szervesen összekapcsolódik Kálvin tanításában. Ebből következik, hogy a teológiát nem lehet egyfajta elefántcsonttoronyban művelni, csakis az élet kelles közepén, ahová az Egyház állítatott, hogy betöltsse feladatát. A teológia az Egyház funkciója: a krisztusi Egy Testnek bizonyos tagjai a teológia művelésével vannak elfoglalva mint annak a Testnek tagjai, mely „az ő dicsőséges kegyelmének magasztalásáért” létezik (Ef 1,6). Ezért a teológus az istentisztelet végző gyülekezetben él és dolgozik, nem az Egyház istentiszteletén kívül álló személy, hanem azon belül tölti be kritikai szerepét. A teológusnak szüksége van a liturgiára, és a liturgiának a teológusra, akinek egzisztenciája be kell épüljön az istentisztelet végző gyülekezetbe, amely Istent dicsőíti. Másrészt az istentiszteleti közösségnek is szüksége van a teológia és a teológus kritikai szerepére azért, hogy megőrizze az istentiszteletet bibliai tisztaságát és életszerűségét.⁸

Az élő keresztény istentisztelet nem szorítkozhat a liturgiára, hanem magába kell foglalnia a közösség egész életét. Ez a kettős hangsúly jelen volt Kálvin tanításában éppúgy, mint gyakorlatában. Rendkívül komolyan vette az istentiszteletet és mindent megtett azért, hogy a város életét a hétköznapi liturgiájává alakítsa át. Az istentisztelet e két aspektusának dinamikus kölcsönhatásban kell lennie egymással. Teljesen más környezetben, például a Magyarországi Református Egyház életében is fény derült arra, hogy a liturgia és a diakónia egysége és dinamikus kölcsönhatása létfontosságú egy, a maga helyzetében új történelmi kihívásokkal szembenező egyház számára.⁹

Kálvin elfelejtett, de most újra előtérbe helyezett hangsúlya az úrvacsora¹⁰ hetenkénti megtartásának fontosságán, szintén kapcsolatban kell legyen a diakónia és a liturgia ezen egységével: a Vacsora egyrészt rámutat a szó és a cselekedet egységének jelentőségére, másrészt pedig az Isten és felebarát iránti szeretet egységére. Az Úrvacsora erőteljesen kifejezi ezt a sokrétű egységet. Ebben az ünnepségekben – amikor a gyülekezet szóban és tettben követi az Úr példáját – rejlik az, ami megkülönbözteti az Egyházat, mint Krisztus testét.

Abban, hogy Kálvin fontos következtetéseket von le az istentiszteletre nézve, jelentős szerepet játszott az Egyháznak mint

⁷ Az idézet az angol fordítás alapján (J. Calvin: Sermons on the Epistle to Ephesians. Edinburgh 1975.42)

⁸ R. Birch Hoyle: The Teaching of Karl Barth. London 1930. 224skk.

⁹ Vö. Janos D. Pásztor (János): „God’s Glory and Humanity’s Future: A View From the Danube”, Pacific Theological Review, San Francisco, Special issue 1979.23.

¹⁰ „Mi több, az a szokás, mely előírja, hogy az ember évente csak egyszer vegyen úrvacsorát, bizonyosan az ördög találmánya. Az úrvacsorát legalább egyszer egy héten meg kell ünnepelni a keresztény gyülekezetben”: Institutio 1536. Vö.: Inst. 4.17.43.

Krisztus Testének Pál apostol kifejtette misztériuma, hiszen a helyi gyülekezet istentisztelete az egyetemes Anyaszentegyház – a dicsőséges Krisztus-test – aktusa, amelyben valamennyi apostol, mártír, egyházatya, reformátor és a földön élő valamennyi keresztyén résztvesz. Ez az egység kifejezésre kell hogy jusson a gyülekezet liturgiájában. – Kálvin teológiája az Egyházzal mint Krisztus Testéről trinitárius krisztológián alapszik, mely Alexandriai Cirill és Atanáz írásaiiban gyökerezik.¹¹ Krisztus, a testet öltött Isten, az egyetlen közvetítő Isten és az ember között, testi/emberi létében egytelnyegű velünk, ugyanakkor egytelnyegű az Atyával és a Szentlélekkel. Krisztus személyében éppen ezért az Isten és az ember egysége vált valósággá.

Erősen állítjuk, hogy istensége úgy kapcsolódik egybe és egyesül emberségével, hogy a saját természetét mindkettő teljesen megőrzi, s mégis e kettő alkotja az egy Krisztust.¹²

Ez a tiszta kalcedóni ortodoxia alapozza meg s teszi lehetővé Kálvin számára a keresztyén istentiszteletet:

Ebből következik, hogy Istennek soha nem tetszett más istentisztelet, csak amely Krisztusra tekintett.¹³

A valódi istentisztelet a megtestesülés gyümölcse. Krisztus feláldoztatott és fölment a mennyekbe, de jelenléte a Szentlélek ereje által adatik és őriztetik meg.¹⁴

Kálvin igen magasra értékelte a szolgálatot. Ez apostoli, s mint ilyen az apostolok hivatalának folytatója.¹⁵ Egyenes rokonságban áll az Egyházzal, lévén Krisztus Teste.

(...) ez az emberi szolgálat, amelyet Isten az Egyház irányítására felhasznál, az az idegszál, amely által a hívők egy testté kapcsolódnak össze.¹⁶

Ez az idézet is mutatja a szerves kapcsolatot az istentisztelet és az egyházvezetés között. A szolgálat azáltal, hogy az isteni ige hirdetésének szolgálata, az egyházvezetés egyik eszköze. Kálvin nem ismer olyan tekintélyt, amely nem az istentiszteleti közösségben gyökerezne. Másképpen mondván, nem csak a leitourgia és diakonia, de a leitourgia és a kybernésis is egybetartozik a Testben.¹⁷

Így tehát újra visszajutottunk a közösség istentiszteletéhez. Kálvin megértette Krisztus hirdetésének lényegét a prédikációban és a sákramentumokban. Amikor az úrvacsora misztériumát magyarázza,¹⁸ Kálvin tisztázza, hogy a két krisztushirdetés egybetartozik. Részleteiben nem foglalkozott a kettő kapcsolatával. Kálvin, mint Luther és más reformátorok is, abban az örömben élt, amit az ige erejének és a prédikáció istentiszteleti jelentőségének újrafelfedezése jelentett. Visszaállították az istentisztelet alapvető bibliai struktúráját, hangsúlyozva a prédikálás méltóságát és helyénvalóságát, amely megővja az eucharisziát attól, hogy mágiás/babonás cselekedet legyen.¹⁹ Visszatérésük a Bibliához azt jelentette, hogy a prédikálás megszűnt többé valamilyen témáról szóló vallásos beszéd vagy adomázás lenni: a Biblia hirdetése kellett hogy legyen. Ezért újította fel Kálvin a nagy egyházatyák – mint Szent Ágoston vagy Aranyasszony Szent János – prédikálási módszerét, hogy a bibliai könyveket versről versre, folyamatosan olvasva (lectio continua) magyarázza, felhasználva kora minden elérhető exegetikai eszközét. Istentiszteletünkben éppúgy, mint az

ökumenikus párbeszédben, meg kell tartanunk ezt az értékes örökséget, és nagyobb hangsúlyt kell fektetnünk a textuális prédikáció nélkülözhetetlen voltára. Történtek már kísérletek a prédikáció helyettesítésére a kommunikáció egyéb eszközeivel, mint amilyen a dráma, a tánc stb., a prédikáció azonban soha semmi nem pótolhatja. A szövegre való imádságos odafigyelés – a készülés munkája iránti teljes odaadással és függőségben a Szentlélek munkájától – a szolgálat lényegi eleme kell hogy maradjon.

E helyen kell szólnunk arról a törésről, amely a teológiai tanulmányok és a lelkes munkája között húzódik általában és különösen a prédikációkészítésnél. Ha törés és űr tátong az akadémiai munka és a gyülekezeti élet között, azt orvosolni kell. Kálvin öröksége ösztönöz erre bennünket. A református köztudatban – ide értve a lelkeseket is – az úrvacsora ritka megünneplése úgy él, mint a református tradíció fontos része. Az eredmény pedig az, hogy a szolgálat kimondottan a prédikátor személyétől és karakterétől függ. Személyes hite, kegyessége és odaszántsága – netán ezek hiánya – vagy a teológiai nézetei jelentik a szolgálat minőségének döntő tényezőit, mely ily módon szubjektív és „klerikalissá” válik.²⁰ Saját egyházam története is figyelmeztet az előbb elmondottakra. Ha a prédikáció nem kötődik a sákramentumokhoz, immár bármiről lehet prédikálni. A gyülekezetet nem emlékeztették az üdvtörténet nagy eseményeire, így lehetőség nyílt a mezőgazdaságról vagy a közoktatás aspektusairól tartott beszédekre, melyeknek a legkisebb kapcsolatuk sem volt Krisztus keresztségével. Egyházunk mindössze az utolsó ötven évben talált önmagára. Mégis csupán néhány éve kezdtük el újra felfedezni a sákramentumokat. Ebben Kálvin segített bennünket.

Az is figyelemre méltó, hogyan kapcsolja Kálvin a két sákramentumot az Egyháznak mint Krisztus Testének a fogalmához. Azt tanítja, hogy a keresztség által Krisztusba oltattunk be, és halálában eltemettünk, hogy övele együtt új életre támadjunk fel.²¹ A keresztség jelentésének magyarázatában a Rómabeliekhez írott levél 6. fejezete sokkal hangsúlyosabb számára, mint a Heidelbergi Káté számára.²² A „beoltani a Testbe” kifejezés Kálvinnál a keresztség szinonimája.²³

A Test fogalma éppen ilyen fontos Kálvinnál, amikor az úrvacsoráról beszél:

Hit által öleljük magunkhoz Krisztust, nem mint aki távolról látszik, hanem mint aki velünk egyesül, hogy ő a mi Főnk, mi pedig az ő tagjai legyünk.²⁴

Azáltal, hogy Krisztus testét magunkhoz vesszük, megerősítjük, hogy mi is tagjai vagyunk a Testnek (1Kor 10,17). Itt egy misztériummal szembesülünk:

Mivel pedig Krisztusnak a hívőkkel való titkos egyesülése misztérium (Hermannstadt/Sibiu), valamikor a heidelbergi egyetem professzora, javasolta a verbum actuale kifejezést (Diaconica. Über die soziale Dimension kirchlicher Verantwortung). Érvelése: az igé és a sákramentumot nem szabad az istentiszteleti közösségben betöltött szerepüktől függetlenül kezelni: „Ily módon megszabadulnánk attól a félreértéstől, mely szerint az üdvösség egymástól elválasztható eszközei mintha különböző orvosságok lennének, amelyeket az őket egymástól elválasztó hivatalos személy szolgáltathat ki. Ehelyett azt kellene mondanunk, hogy e kettő – ige és sákramentum – az egy valóság két elválaszthatatlan aspektusa: Krisztus reprezentációi az ő közösségében. Az is nyilvánvaló, hogy a prédikáció és a sákramentum együtt alkotják az igét (...) Tehát a beszéd magában még nem a teljes ige, és a rituális cselekedetek a kenyérrrel és borral sem alkotják az úrvacsora sákramentumát. Ahhoz, hogy egy beszéd igévé válhassék, abszolút követelmény a gyülekezet, amelyben Krisztus jelen van, hogy irányítsa az életet és a cselekedetet. Ahhoz, hogy a szent közösség sákramentumává (logiké latreia) lehessen a vacsora körülülése, a Név tiszta hirdetése feltétlenül szükséges, a szent cselekedet az igében és az ige által él. Prédikáció és sákramentum – verbum praedicatum és verbum actuale – együtt az Isten igéje, egymáshoz tartoznak (átfedik egymást), s bizonyos helyzetekben, kivételesen egymást is képviselik. Ilyen helyzetekben mindkettő képviseli a teljes igét. A gyülekezetben azonban együtt vannak mint az Egyház alapszerkezete”, i.m. 142skk.

²⁰ Alain Blancy: „The Bible and the Church Service”, Reformed World XXXIX (1986) 566-581.

²¹ Inst. 4,15. lskk.

²² Ahol a megmosás szimbolizmus központi jelentőségű. Vö. 69-72. kérdések.

²³ Vö. 3. jegyzet.

²⁴ Inst. 4,17.6.

¹¹ Inst. 2.14.1skk. Vö. E. David Willis: Calvin's Catholic Christology. Leiden. – Harding Meyer – Lukas Vischer: Growth in Agreement. New York 1984. 453skk.

¹² Inst. 2.14.1.

¹³ Inst. 2.6.1.

¹⁴ Inst. 2.6.15, 4.3.2.

¹⁵ Inst. 4.3.4-6.

¹⁶ Ez egyezést mutat Pál felfogásával a kybernésisről mint a charismata egyikéről (1Kor 12,28)

¹⁷ Inst. 4.18., különösen 4.18.8sk.

¹⁸ Inst. 4.17.39. Inkább egyezne Kálvinnal az ige és sákramentum kapcsolatáról vallott nézetével az, ha a 'látható ige' kifejezés (az augustinusi verbum visibile) a 'megtörtént ige' kifejezéssel (verbum actum) helyettesíthetnénk. Már megtettem ezt a javaslatot néhány magyar nyelven publikált tanulmányomban. Egy figyelemreméltó lutheránus teológus, az erdélyi Paul Philippi (Nagyszében/

tériuma²⁵ természetől fogva felfoghatatlan, az ő alakját és képét látható, a mi befogadóképességünknek legjobban megfelelő jelekben mutatja. (...) Mostmár tehát megvan, hogy mi a célja e titokzatos állásnak – tudniillik hogy megerősítse számunkra: az Úr teste egyszer áldoztatott fel értünk, hogy most azzal táplálkozzunk és táplálkozzva magunkban érezzük annak az egyetlen áldozatnak a hatékonyságát, s az ő vére egyszer ontatott ki értünk, hogy örök itallá legyen számunkra. (...) Tehát kötelességünk venni és enni a testet, amely a mi üdvösségünkért egyszer felajánlatott, hogy amikor magunkat részeseinek látjuk, (...) az ő életadó halálának ereje mibenünk hatékony legyen.²⁶

Ezért tehát a sákramentum feladata, hogy „számunkra Krisztus testét adja.”²⁷ A részesülés módjában (quomodo) Kálvin mindkét oldalról elutasít minden végtelenséget. Visszautasítja tehát a transzsubstantiatio-t, és „azok (ti. a jelek) túlzott imádatát”, csak úgy, mint a „jegyek iránt tanúsított túl csekély tiszteletet.”²⁸ A valóságos jelenlét hangsúlyozásakor Kálvin elutasítja azokat a spekulációkat, melyek szerint Krisztus testét nagy távolság választja el tőlünk, mindazonáltal a Szentlélekre hivatkozik:

Idézzük emlékezetünkbe, mennyire túlhaladja mindnyájunk értelmét a Szentlélek titokzatos ereje, és milyen ostoba dolog azt akar-ni, hogy az ő végtelenségét a mi mértékünk szerint mérjük. Amit tehát a mi értelmünk nem fog fel, ragadja meg a hitünk, ti. hogy a Lélek valóban egyesíti azokat a dolgokat, amik a térben szét vannak választva.²⁹

A jelenlét azért lelki, mert a Szentlélek által valósul meg és nem azért, mert természetét tekintve anyagtalan. Vagyis a misztérium teljességgel a Szentlélek munkájának függvénye. E tanítás liturgiai következménye az epiklész fontossága.³⁰ Kálvin maga mindent megtett azért, hogy a sákramentumokról szóló alaptételel átültesse a liturgiai gyakorlatba. Ebből a szempontból sikere-szebbnek bizonyult Strasbourgan, mint Genfben mind a hetenkénti közösségi bevezetésében, mind a liturgiai gyakorlatban.³¹ Ekkor még jócskán a bibliai theologia kifejlődése előtt járunk, amely később majd – a nyelvtanulmányok segítségével – felfedezi a különbséget a *dabar* héber bibliai jelentése és a hellenisztikus *logosz*-fogalom között. Kálvin nem volt hajlandó az ige/szó jelentését a beszédre korlátozni. Ez utóbbi később fog megtörténni, amikor majd az ige hirdetését azonosítják a prédikálással. Manapság, a bibliai kutatás segítségével újra abban a helyzetben vagyunk, hogy hangsúlyozhatjuk azokat a dolgokat, amelyeket már Kálvin is hangsúlyozott. A szó és tett közötti egyensúly helyreállításának hozzá kell kapcsolódnia ahhoz, hogy újonnan megértettük a valamennyi hívőre vonatkozó „királyi papság” bibliai valóságát: az egész közösség szóban és tettben egyesül, „hogy lelki áldozatokkal áldozzon, amelyek kedvesek Istennek a Jézus Krisztus által” (1Pt 2,9) hirdetéssel szóban és tettben, az istentiszteletben és a mindennapi leitungia-jában. Az a közösség, amely részesül a misztikus közösségben, vezetett és feljogosított arra, hogy megélje Krisztust az emberek életében is.

A hívők egyetemes királyi papságáról vallott tanítás dialektikus feszültségben áll Kálvinnak a szolgálatról szóló alaptételével. Mivel egybetartoznak, az egyiket nem lehet a másik ellen kijátszani, sem az istentiszteletben, sem a diakóniában. Amikor arról beszélünk, hogy Isten emberei „ajkaik tulkaival” (Hós 14,3) mint az ő kedves ajándékukkal áldoztak, az két dolgot világít meg. Először is emlékeztető Krisztus egyszeri és tökéletes áldozatára és arra, hogy a mi felajánlásunk, mint hálaáldozat, a keresztyén istentisz-

telet lényegi része.³² Másodsorú rámutat, hogy a továbbiakban ugyanezt az áldozatot kell fenntartani a mindennapi életben is, a szeretet további cselekedetét mutatva felebarátaink iránt. Tudjuk, Kálvin hogyan próbálta megvalósítani ezeket az elképzeléseket a korabeli Genfben – tipikusan konstantini módon: az egész városnak engedelmkedni kellett. A fontos alkotóelem – kivéve immár a konstantini összefüggésből – mégis fontos marad. Az Egyház felelősséggel tartozik az egész társadalomért, melynek önmaga csupán része. A szociális felelősség, mint a keresztyén istentisztelet része, nagyon fontos öröksége a református reformációnak. Magában a liturgiában ennek a közbenjáró imádságban kell kifejeződni.

Kálvin állást foglalt a keresztyén istentisztelet materiális tartozékaival, mindenekelőtt az ábrázolások kérdésével kapcsolatban is. Kétségtelenül osztotta a svájci reformátorok véleményét arról, hogy a templomokban a képeket helytelenül használták, mint az istentisztelet tárgyait. Sokan képtelenek különbséget tenni kép és bálvány között. A második érv a prédikációval kapcsolatos. Az emberek figyelme teljességgel az ige hirdetésére kell hogy összpontosuljon. Ugyanakkor Kálvin kötődése az Íráshoz megóvta a Svájcban és egyebütt sokak által képviselt végtelenségektől.³³ Érezte, hogy a kommunikáció nem szorítkozhat a beszédre, megvallva:

Isten időről időre bizonyos jelekkel megmutatta az ő istenségének jelenlétét, hogy elmondhassák az emberek: színről színre láttuk. De minden jel, amit valaha is adott, alkalmasan beleillett a tanítás tervébe, ugyanakkor az embereket nyíltan figyelmeztette az ő felfoghatatlan lényegére.³⁴

Kálvin a következőkben röviden tárgyalja a „szövetségláda teológiáját”, amely a legfontosabb tekintetbe veendő tárgy az ábrázolás szerepével kapcsolatban:

A kegyelem táblája (2Móz 25,17), amelyről Isten a Törvény idején kinyilatkoztatta az ő erejének jelenlétét, úgy volt megalkotva, hogy azt sugallja, ez a legjobb útja az istenség szemlélésének, miközben a lelkek a csodálattól önmagukon fölülemelkednek. A kerubok pedig kinyújtott szárnyakkal befedték azt, az egészet kárpit takarta, maga a hely is elég mélyen rejtőzve elfedte. (...) De végülis (...) mit akartak ezek a kis képmások, ha nem azt, hogy ezek az ábrázolt képek nem alkalmasak arra, hogy Isten misztériumait ábrázolják?³⁵

Nem tudják Istent ábrázolni. Mi csupán a kerubokkal együtt imádhathatjuk az Egyetlent, aki elrejtőzik. Ez Kálvin megoldása. A képek és a szimbólumok segíthetnek nekünk, hogy felismerjük és imádjuk az Egyetlent, aki felfoghatatlan. Ebben az értelemben jelenti ki Kálvin:

Az Isten nem csupán azt tiltja meg, hogy szobrász emeljen neki hasonmást, hanem azt is, hogy bármilyen más művész alkossa meg azt, mivel hamisan és az ő fenségének megsértésével ábrázolják.³⁶

Isten tehát nem jeleníthetjük meg semmilyen ábrázolásban sem. A jelképek azonban, amelyek segítenek minket imádatunkban, más elbírálás alá esnek.

De mégsem vagyok babonás,³⁷ hogy úgy ítélném meg, egyáltalán semmilyen képet nem szabad eltérni. Mivel a szobrászat és a festészet Isten adománya, mindkettőnek a tiszta és tövényes használatát kívánom meg. (...) Megmarad tehát az, hogy csupán azok festhetők és ábrázolhatók, amik látással befogadhatók.³⁸

Vagyis Kálvin szerint bizony lehetséges a képek és szimbólumok babonás elutasítása is.

Ha azt mérlegelem, hogy milyen célra rendeltettek a templomok, valamiképpen az ő szentségükhöz méltatlannak tűnik nekem, hogy

³² Inst. 4.19.28. Kálvin: A zsidókhöz írott levél kommentárja. 13.15. A szerzőnek csak a magyar kiadás volt elérhető.

³³ Maxwell, im. 112.115.

³⁴ Inst. 1.11.3.

³⁵ Uo.

³⁶ Inst. 1.11.4.

³⁷ Figyelemreméltó, hogy Kálvin a teljes képtilalmat babonáságnak nevezi.

³⁸ Inst. 1.11.2.

²⁵ Vö. E. David Willis: The Eucharist in the Reformed Tradition. Genève 1976. A debreceni református-ortodox párbeszéd anyagai (Debrecen II. Leningrád, 1976 október). Willis szerint az unio mystica cum Christo központi jelentőségű Kálvin eucharisztia értelmezésénél.

²⁶ Inst. 4.17.1. „És mert mi igazán kaptuk Jézus Krisztust ebben a szentségben, ... lélekben és igazságban imádjuk őt, és mély megbecsüléssel fogadjuk az eucharisziát, az egész misztériumot dicsőítéssel és hálaadással zárjuk”, Liturgie de l’Eglise de Genève. Genève 1545.

²⁷ Inst. 4.17.1.

²⁸ Inst. 4.17.5.

²⁹ Inst. 4.17.10.

³⁰ E.D. Willis: The Eucharist ...27sk.

³¹ William D. Maxwell: An Outline of Christian Worship. London 1962. 112.

más képeket fogadjanak be, mint élőket és jelképszerűeket (iconicas), amelyeket Isten az ő szavával megszentelt: értem ez alatt a keresztséget és az úrvacsorát és más szertartásokat, amelyek alkalmasak arra, hogy szemünket erőteljesebben megragadják és élesebben hassanak rájuk, semmint hogy más, emberi ügyességgel készített képmásokat kívánjanak.³⁹

Kálvin szimbólumokról és képekről alkotott véleményének összefoglalása a következő: Isten ígéje kell, hogy megszentelje őket, tehát tisztá, biblikus tanításnak kell szólnia róluk. Továbbá segítenünk kell bennünket abban, hogy Istent imádhassuk és dicsőíthessük Jézus Krisztus által. Ezért Krisztushoz kell hogy elvezessenek bennünket.⁴⁰ Ahogy az ortodox egyházakkal folytatott párbeszédünk előrehalad azokban a témákban, amelyekben teljes közötiük az egyetértés – mint a krisztológia és a trinitás stb. – elérkezhet az az idő is, amikor a képek és szimbólumok kérdése lesz a teológiai viták tárgya.

Visszatérve a Krisztus-Test misztériumához: az európai egyhá-

³⁹ Inst. 1.11.13.

⁴⁰ Inst. 4.10.15.

zak individuális kegyességét – és néha teológiáját – gyakran elsi-ratták. Az individualista kegyesség fontosabb vonása – ahogy a németek nevezik – az *Ein-Mann-System*, amelyben a gyülekezeteknek alapvetően egyetlen aktív személye van, a lelkipásztor.

Elméletileg ezt a Bibliától idegen szemléletet és rendszert elvetjük. Mégis velünk marad mindaddig, míg az Egyházzól mint Krisztus testéről szóló tanítás liturgikus következményei meg nem valósulnak. Ami az istentiszteleten végbemegy, az áthatja az egész közösség életét. Amikor a lelkész magányos cselekvését felváltja a minden tagot magába foglaló közösség örömteli ünneplése és dicsőítése, amikor gyülekezeteink valóban úgy élnek, mint az egy Test szerves tagjai, elmondhatjuk, hogy valóra váltak az üdvösség közösségi vonatkozásai. Akkor a Test minden tagja részvesz majd a Fő életében, dinamizmusában és munkájában, s akkor lesz a gyülekezet istentisztelete igazi bizonyosága és eszköze Istennek, aki Krisztusban beteljesüléshez vezető a történelmet. Ma az emberi-ségnek szüksége van erre az erős bizonyoságra.

(Átvéve a szerző engedélyével a Magyar Egyházzene II. (1994/1995) című lapból)

Miért nem tagjai az unitáriusok az Ökumenének?

Gyakran felvetődik ez a kérdés híveink részéről is, még gyakrabban unitárius testvéreink részéről. Néha érdekesebb formában: vajon protestánsok-e az unitáriusok? Vajon keresztyének-e, a szó megszokott értelmében? A szelidebb forma indoka az, hogy pl. a Magyarországi Unitárius Egyház megfigyelőstátusú tagja a Magyar Egyházak Ökumenikus Tanácsának és az Ökumenikus Szeretetszolgálat alapító tagja hazánkban.

Rövid válaszom az szokott lenni, hogy nem az Ökumenikus mozgalom zárja ki unitárius testvéreinket, hanem ők rekesztik ki magukat, amikor nem tudják elfogadni az Egyházak Világtanácsa 1948 amszterdami Alapokmányát, amiben Úrnak, Megváltónak, Istennek vallják a Krisztust a tagegyházak, sem az 1961-es, Új Delhiben elfogadott trinitarius formulát.

Magyarországon, de főleg Erdélyben történelmi és politikai szempontok és nem hitvallási szempontok szerint (rendszerint) a protestantizmus alkotó részének tekintették az unitáriusokat 1568-tól a lelkiismereti szabadságot kimondó Tordai Országgyűléstől kezdve. A magyar unitarianizmus változata él kisebb százalékban Lengyelországban (szocianizmus), jelentősebb számban Hollandiában, Angliában és az Egyesült Államokban (keleti part).

Amikor 1991-ben Pestlőrincen a Szervét-utcai templom gyülekezeti termébe hívtak előadás tartására a pozitív és a negatív elemeket így soroltam fel:

1. Memento, örök figyelmeztetés számunkra, hogy a trinitarizmus ne legyen több-istenhit, hiszen mi is a monotheisták közé tartozunk, másfelől, hogy az első évezred görög szellemében fogant hitvallásait helyesen kell interpretálnunk. Régi szövegek recitálása nem elegendő, csakúgy, mint a Szentírás kritikátlan, tudománytalan használata.

2. Az egyháztörténet kötelez újraértékelésre, nem-teológiai tényezőzők kinagyításának veszélyeire, figyelmeztet közös értékek bagatellizálására, a szeretetlen kirekesztés állandó kísértésére, a kisebbségi pozíció jelentéktelenítésére.

3. Egymás jobb megértése csak a megismerés és tapasztalat útján lehetséges. A mai teológia és benne a felekezettudomány experimentális tudomány is.

Úgyanakkor nem szabad elhanyagolnunk a különbségeket sem a teológiai becületesség kötelez erre. Tanításbeli és kegyességbeli (pietas) különbségekről tudunk. Ez nem szégyen. Ez tény.

1. Az unitarizmusban, amiben nincs kötelező hitvallás, az anthropocentrizmus jellemző. A kezdeményezés mindig az ember oldalán van: az ember Isten-kereső lény, szemben a mi tanításunkkal, hogy Isten embert-kereső Isten.

Unitárius iratokban az evolucionizmus vallási vetülete evidensnek tűnik: a folyton fejlődő emberi lélek új meg új

utakat keres Istenhez. A názáreti Jézus magára mutatott: Én vagyok az ÚT!

2. A kijelentés helyett az értelmünk, érzelmeink és erkölcsi érzékünk a kapcsolópont ember és Isten között. Mi azt tartjuk, hogy rászorulunk Isten önkinyilatkoztatására, különben csak sejtéseink lehetnek Istenről.

3. A Biblia-kritika nálunk is megengedett, de az is, hogy alávessük magunkat a Biblia kritikájának...

4. Az Ész trónra kerülhet abszolút tekintélyként és a racionalizmus foglalja el a teológia helyét.

5. Az igazságot és szeretetet nem elvnek, hanem személynek tartjuk, aki nem csupán a legnagyobb próféta, a legnagyobb ember, ahogyan ezt prófétái fejlődése mutatja, hanem több: Jn szerint a SZI is „azért iratott meg, hogy higgyünk Benne és ebben a hitben életünk legyen. (Jn 20,31)

6. A Szent Lélek nem csak Isten öntudatunkban munkálkodó ereje, hanem Aki Krisztushoz vezet...

7. Az unitárius tanítás szerint egyaránt megvan bennünk a jó és a rossz hajlama és a bűn csak morális kérdés, szerintünk a bűn első teológiai kérdés: Isten félelme és szeretete nélkül születünk.

8. Az üdvözüléshez Isten és ember akarata együtt szükséges, szerintünk csak Isten kegyelme által lehetséges.

9. Az egyház csak emberi társaság, Mestere Jézus, nálunk Jézus Krisztus csodálatos teste, ha nem is Christus prolongatus.

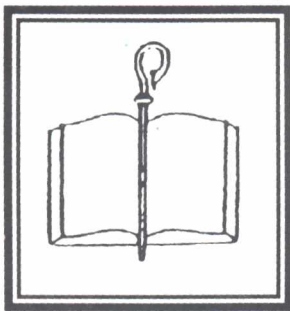
10. A szentségekről mást tanítanak, pl. az úrvacsora Jézus halálára emlékeztet, nálunk a praesentia realist vesszük komolyan.

Más a kegyességi gyakorlat is. Ének és imádságos anyagban pl. a magyar unitáriusok református hatás alatt állnak, Európában az európai felvilágosodás hatása alatt. A prédikációjuk előadás jellegű (még a rádiós igehirdetés is!) Kegyességi gyakorlatukat valójában csak könyvekből ismerem.

Megkockáztatok egy kijelentést: sok unitárius evangélikusabb, mint gondolja és sok evangélikus-értelmiségi unitáriusabb, mint hiszi magáról...

Feladataink: egymás jobb megismerése, szeretetben elhordozása, vitakultúránkban is. Néha ez a megismerés meg-lepetéseket is jelenthet: az unitáriusok sem szakadtak el soha a keresztyény gyökértől és a keresztyény szeretet cselekedeteit élni akarják. Az unitáriusok is Isten gyermekei, ugyanannak az Atyának a szeretetében élnek és ez határozza meg létüket.

Hátha éppen magyar feladat közös sorsunk eredményeként, hogy előbbre lépünk az egymáshoz való közeledésben. Hátha van mit tanulnunk még egymástól?

Lelkész-szemmel

Teológusok búcsúzása és búcsúztatása

Kedves Testvéreim!

Ballagáskor sokszor hangzik el vagy a búcsúzó, vagy a búcsúztatók szájából: Most, amikor kilépünk – vagy kiléptek – a nagybetűs Életbe... Őszintén bevallom, soha nem értettem, mit jelent ez, és soha nem is tettett ez a félmondat. Zavaromat csak fokozza, hogy egyszer már – a gimnázium végén – kiléptem egy úgynevezett nagybetűs Életbe, sőt, lehet, hogy az általános iskola után is – erre nem emlékszem pontosan -, úgy látszik tehát, hogy még mindig nem sikerült kiérkezni. Különbösen is, mi az, hogy nagybetűs Élet? Hogyhogy most lépünk ki oda? S akkor mi az, ami eddig volt? Kisbetűs élet? Valamiféle főpróba, ahol semmi nem megy élesben? Lényegtelenek azok az évek, amiket eddig éltünk? Feledhető előzményei valaminek, ami az igazi, ami valódi?

Én hiszem azt, hogy ami itt az elmúlt években történt, az ugyanúgy nagybetűs Élet volt. Örömeink valós örömek voltak, fájdalmaink valódi fájdalmak, bűneink igazi bűnök, sikereink és kudarcaink valódi sikerek és valódi kudarcok, nem pedig valamiféle kisbetűs piszkozatai annak, ami ezután jön. Nem akarok úgy visszagondolni erre az itt töltött időszakra, mint ami pusztán előzménye az életünknek, két okból is. *Egyrészt* mert hiszem, hogy születésünk, sőt, talán fogantatásunk pillanatától kezdve az igazi, nagybetűs életet éljük, annak minden mélységével és magasságával együtt. Emberlétünk nem a teológiai diplomával kezdődik. De *azért sem érzem helyénvalónak*, hogy azt, ami eddig történt, csak kisbetűs piszkozatnak lássuk, mert egy piszkozatban maradhatnak foltok, helyesírási hibák, befejezetlen mondatok, de nem hiszem, hogy mi belenyugodhatunk abba, hogy az elmúlt időszakot, ezt az

5-6, esetleg 7 évet félbemaradt ügyekkel, el nem intézett kérdésekkel hagyjuk magunk mögött. Sérelmeink valós sérelmek, s így valódi megbocsátásra van szükség. De bűneink is éppoly valóságosak, s ezért bocsánatkérésünk is igazi kell, hogy legyen. Örülnék, ha úgy mehetnénk tovább innen, hogy mindenkinek – diáktársnak és professzornak egyaránt – ki tudjuk mondani: mindent megbocsátottam, amit ellenem tettél, mindent köszönök, amit értem tétél, és mindenért bocsánatot kérek, amit ellened tettem. Tudom, hogy nem könnyű ezt kimondani, s talán nem is fog mindenkinek sikerülni, mégis, ha nem tesszük meg, pontosan saját életünket, a Teológián töltött éveket

értéktelenítjük el, fokozzuk le valamiféle lényegtelen, kisbetűs életté. Többet értek ezek az évek annál, hogy most befejezetlen ügyekkel, kínos és tisztázatlan félreértések rossz szájízével menjünk tovább. Jó lenne, ha most, amikor életünk új, még ismeretlen helyszínére megyünk tovább, úgy tudnánk egymás szemébe nézni, hogy közben azt tudjuk, azt érezzük: nem félbemaradt mondatokkal terhelt piszkozat, hanem valódi, teljes értékű élet volt az elmúlt pár év. Köszönet legyen érte Istennek!

Hegedűs Attila

(Elhangzott 1996. május 2-án a Teológiai Akadémia végzős hallgatóinak ballagásán.)

Ábrám elment, ahogyan az Úr mondta neki... (1Móz 12,4)

Ballagás. Újabb állomása az éleleteknek, amikor Isten ismét útnak indít Titeket. Útnak indít, hogy az Ő nevében töröljétek könnyeket és kötözzetek be olyan sebeket, amiket egyedül csak Jézus Krisztus szeretetével lehet bekötözni.

Mindannyiukat, mint külön-külön Ábrámot indít útnak, s ahogy Ábrám hitte, hogy Isten szavára érdemes odafigyelni, érdemes hallgatni Rá, sőt engedelmeskedni Neki még akkor is, ha nem egészen világos, mit is akar, úgy titeket is erre a feltétel nélküli hitre szólít fel.

Egyikőtök mondta az elmúlt napokban: annyira gyengének, annyira felkészületlennek érzi magát a szolgálatra, annyira hihetetlennek tűnik számára, hogy az Istennek még vele is van valamilyen terve.

Saját tapasztalatból kellett nekem is megtanulnom, hogy a keresztyén

hit egyáltalán nem élhető meg úgy, hogy a magam erejében bízom, hanem az életem minden feltétel nélkül át kell hogy adjam Istennek. Amikor bűneim súlyától teljesen összeroppanva tudok megjelenni Isten előtt, akkor vagyok a legerősebb hitben, s akkor tudom véghezvinni – Isten által – a legnagyobb dolgokat. Gyengén, bűnösen, de Istentől felkaroltan és telve az Ő Szentlelkének erejével. Mert Isten mindig melléáll annak, aki önmagát megtagadva, bizakodó hittel fordul hozzá. Ő nem feledkezik meg rólunk, számon tartja az övét.

Nemrég egyik kedves barátomtól kaptam egy ígéslapot, a hátoldalán ézsaiási igékkel, amelyeket a saját gondolataival egészített ki: „*Ézt mondja az Úr: tenyereembe metszettek téged, enyém vagy! Én alkottalak, én viszlek, én hordozlak, én mentelek meg. – Vezetett vagy! Az elveszettet keresd meg, az eltévedtet tereld vissza, a sérültet kötőzd be, a gyengét erősítsd, a kövérre és az erősrre vigyázz!* – Vezető vagy!”

Tenyereembe metszettek téged...

Gondolatok a MEÖT-nyilatkozathoz Isten neve tiszteletlen használata ellen

Bizony fel vagyunk írva az Isten tenyerébe és mindannyiunk bevésést neve Krisztus vérével van pirosra festve. S mint az öreg fa kérgén a barázdák – ahogy az öregszik, egyre mélyebbek lesznek s abból még az idő vasfoga sem tudja kitörölni azokat, – úgy a mi neveink is örökre bele vannak metszve az Isten tenyerébe.

Igen, az Úristen számon tart titeket. Éspedig sokkal jobban, mint ahogyan ti tartjátok számon egymást.

Egykötők búcsúáhitata végén kiosztotta az ötödév névsorát, hogy a rajtszereplőket hordozzuk imádságban. A ballagó-batyuban is található egy összetekert papírlap, amelyen szintén neveitek olvashatók. Az igazi azonban az lenne, ha ezek a nevek a szívekben élnének, ha az emlékek nem fakulnának meg az idő elmúltával s azok, akikkel itt öt évig voltál szinte összezárván, nem csak egy papírfecsin, hanem a szívedben élnek tovább.

Ahhoz azonban, hogy te is megmaradj mások emlékezetében, neked is adnod kell valamit magadból. Én most kérlek is rá Testvérem, bármerre is irányítja Isten az utadat, bármerre is vetődsz majd ebben a kicsiny kis hazában, mindig törekedj arra, hogy ahol éppen vagy, abban a közösségben úgy élj, hogy mások is élhessenek belőled. Csodálatos az, amikor a te hited által épül mások hite, amikor érzed, hogy rajtad keresztül munkálkodik a Szentlélek mások életében. Soha ne feledd, hogy amikor Isten elindított ezen az úton, vállaltad ezt a feladatot, ehhez méltóan kell tehát élned.

Az imént egy, az élet által írt film-szemlében egy elmúlt időszak vidám eseményei villantak fel egy-egy pillanatra. Hamarosan egy új időszak kezdődik, amikor élesben megy minden, amikor talán nem lehet majd új felvételt készíteni és a hibák esetén sem lehet megválni a filmet. Egyet azonban soha nem szabad elfelejtened: *Jézus Krisztus ott áll melletted és kíséreni fog téged azon az úton, amelyen elindított.* Ezzel a reménységgel, ezzel az útravalóval indulj el kedves testvérem a szolgálat útján!

Ámen.

Farkas Ervin
IV. évf.

Anyanyelvünket édesanyánkként szeretjük – fáj, ha bántják, úgy érezzük, védelmezni kötelességünk.

Anyanyelvünk *többféle veszélyben van ma* – ezért felemeljük szavunkat írónk, klasszikusaink védelmében – tőlük gazdag irodalmi nyelvünket tanuljuk. A magyar színpad védelmében – azelőtt gyönyörűséggel hallgattuk színdarabjaink emelkedett stílusát. Féljük a mai színpad nyelvét a durvaságtól, trágárságtól. Felemeljük szavunkat a hétköznapi élet nyelvének védelmében. Sértő, mocskos szavak, emberi méltóságunkhoz méltatlan, ocsmány kifejezések torzítják emberi kapcsolatainkat is, de legfőképpen felemeljük szavunkat *Isten neve védelmében*: gyakran trágár káromkodásokban is használják Isten szent nevét, sőt indulatokat nem is tartalmazó, egyszerű közbeszédben is szerepel a számunkra drága név, durva, piszkos szavak környezetében.

Mi ma is komolyan vesszük a Tízparancsolat idevonatkozó intését: „Ne mondd ki hiába Istenednek, Uradnak nevét, mert nem hagyja az Úr büntetés nélkül, ha valaki hiába mondja ki nevét” (5Móz.5,11). Józanul tudjuk, hogy országunkban ma nem mindenki istenhívő, emberségükre hivatkozunk tehát, a máság tiszteletére, amikor kérjük polgártársainkat: *Isten nevét ne gyalázzák*, Őt, ha nem is hisznek benne, *ne bántsák*, ismeretlenül is *ne sértsék* – jelentős számú társukat figyelembe véve. Mindezt nem másokat kitanítva mondjuk, vagy követeljük, hanem embertársi szöként, egyszerű, őszinte kérésként tárjuk elő.

A szót, az emberi beszédet – hívők és nem hívők egyaránt – joggal nagyhatalomnak tartjuk, emberségünk drága jelének. Valljuk a költővel, Juhász Gyulával együtt:

*Szavak, csodálatos szavak...
békítének, lázítanak...
ölnék és feltámasztanak
szavak, csodálatos szavak.*

Írónk anyanyelvünk mesterei voltak: Nyelvünk nemzeti létünk megtartója századokon át. Arany János, Ady, Babits, Kosztolányi népe méltán lehet büszke nyelvünk szépségére, értékére. Ehhez a drága érték-megőrzéshez tartozik vigyázásunk a nyelv tisztaságára is.

Szókincsünk határtalanul gazdag, nincs szükségünk arra, hogy indulatainkat Isten nevének fölösleges emlegetésével fejezzük ki, vezessük le.

Amikor Isten nevének védelmében szólunk – *nyelvünk egészsége* érdekében is szólunk, egyfajta nyelvi higiénia, amire óhatatlanul ma szükségünk van. Nyelvünk közös kincs, mi így is védeni akarjuk. Őseinktől örökölt szép, gazdag örökséget védeni állandó feladatunk. Túl azon, hogy vigyázunk nyelvünk helyességére, érthetőségére, tisztaságára is szívügyünk.

Használjuk a szót arra amire való: kapcsolatteremtésre ember és ember között. Mi Krisztus-hívők, amikor imádkozunk, ember és Isten között is a szó segítségével fejezzük ki gondolatainkat, érzéseinket, indulatainkat háladáásban, könyörgésben, bűnbánatban, amint, hitünk szerint, Isten is szóban, az Igében szólítja meg a Neki felelős embert. Számunkra a szó ezért is szent. S nem utolsósorban hisszük, hogy ez az Ige, a Szó lett tetté Jézus Krisztusban, Urunkban.

Őszintán reméljük, hogy szavunk most sem hiábavaló, megértik kérésünket sokan, s talán többen használják majd segítésre, kapcsolatteremtésre a szót, mint bántásra, sértésre vagy éppen Isten nevének káromlására.

H.K.

KÖNYVSZEMLE

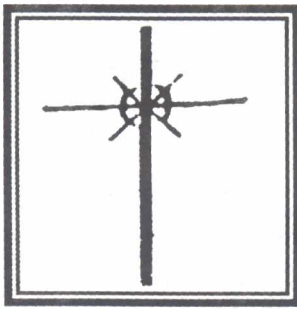
Aki szereti a filozófiai jellegű teológiát hadd ajánljak két Magyarországon frissnek számító könyvet:

Francis A. Schaeffer: Aki Van (Harmat kiadó Bp. 1996) Fordította Lengyel András. Eredeti címe: *The God, who is there* (1968). Az új pogányság pesszimista filozófusai éppenúgy hangot kapnak e páratlanul izgalmas szellemi körképben (20 sz. közepe és a második felének kezdete), *mint jelentős teológusok* (a múlt századi, de igazán a mi századunkban ható Kierkegaard hátterével pl. Tillich és Barth (sic!)). A kétségbeesés életérzését sugalló gondolkodók és az intellektualizmustól féltő modern protestáns teológusok különös dialógusa ez a könyv, olykor Pál apostol areopagoszi beszédére emlékeztető kapcsolópont kereséssel. *Szücs Ferenc* kitűnő *Útőszava* segít eligazodni abban, hogyan is vezet út Jeruzsálemből, Antiochián át Athénbe, Rómába, Camus és Sartre Franciaországig. Evangélikus teológusoknak, akik lutheri hagyománynak érzik, hogy irtóznunk kell a filozófiától, különösen is fontos könyv lehet. Specifikum, ahogyan a polgári középosztály felfogásáról és apologetika korai elhagyásáról olvashatunk a Függelékben.

A másik könyv *Hász Erzsébet* különös tanulmánya, szava szerint „első megközelítés” a bűn kérdéshez, címe *A Bűnprobléma Genezise a Világirodalomban* (KÖT Bp. 1996). Teológusok felszisszennek, amint végiglapozva a gazdaganyagú könyvet, végeredményben a bűn fenomenológiáját találják, de a bűn, mint theologicum, vagyis, hogy amiről mi beszélünk, az Isten relatióban ragadható csak meg (– nem művészet, irodalmi, bölcséleti, szociológiai kategória –) nem kerül definiálásra. Talán ez alól csak az *Erasmus-Luther* alfejezetben esik szó (97 kk), de ott is csak a döntés szabadsága problémájának vetületében, ahol a liberum arbitrium és a servum arbitrium az írónia és a szkepszis játékává lesz. *Az alapjában véve bölcsész trónó fantasztikus anyagismeretével együtt is* (jelenleg orvostanhanggató, foglalkozására nézve művészi terapeuta) *protestáns teológustól távol marad.* Számomra az értékes könyv inkább kuriózum, mint kézikönyv teológusoknak, vagy gyakorló lelkészeknek. Őszintén kíváncsi vagyok miként fogadják testvéreleketek olvasni szerető értelmiségi tagjai...

HK.

(Elhangzott: 1996. május 2-án az Evangélikus Teológiai Akadémián az ötödik év hallgatók ballagásán.)

Tanít az egyháztörténet

150 éve született Böhm Károly

(Részletek Gömör József tanulmányából)

Szigethy Lajos, a Fasori Gimnázium egykori történelem-latin tanára és egyik legkiválóbb szónoka a Hősi Emlékmű előtt ezeket mondta avató beszédében:

„...búcsúzik az iskola szelleme, amit egy évszázad alatt száz tanárnak, tízezer diáknak, az evangélikus egyháznak, a magyar nemzetnek és a classicus világnak lelke együttesen gyémánttá köszörült. És amit ennek az iskolának legnagyobb tanára, első büszkesége, a legnagyobb magyar gondolkodó, Böhm Károly korszakot alkotó, hatalmas, tudományos rendszerébe bele is foglalt...” (Értesítő 1926/27. 9.1.)

Lectori salutem! Kedves olvasó! Ne tedd félre ezt az írományt azzal, hogy mi közünk nekünk száz év előtti filozófushoz. Több okból is közünk van!

1. Evangélikus egyházunk büszkesége Böhm Károly, az első önálló magyar nyelven írt filozófiai rendszer megalkotója.

2. Rendszere logikusan végiggondolt, minden részletében kidolgozott nagyméretű alkotás. Megtanít gondolkodni akkor is, ha nem értesz vele egyet. Sőt akkor tanít igazán gondolkodni, ha átgondolni kényszerít.

3. Írásom a „Fasor titkát” kutatja, ebben a titokban pedig nagy része van Böhm Károlynak. Azaz a „Fasor titka” nem fejthető meg Böhm Károly filozófiai rendszerének ismerete nélkül, amint erre Szigethy Lajos tanár úrtól vett idézetben is olvashatunk.

4. Ugyanis Böhm Károly (1846-1911) 1873. IX. óta iskolánk tanára, majd 1883-1896-ig igazgatója, ekkor nevezték ki a kolozsvári egyetem filozófiai tanszékére, s haláláig Kolozsvárott adta elő a filozófiát, annak minden ágát. Hogy milyen eredményt ért el, arról volt tanítványai beszélnek: *Ravasz László*, *Makkai Sándor*, *Tavaszy Sándor* stb. Erdély két világháború közötti szellemi és irodalmi életének nagy-szerű felívelése mennyire köszönhető Böhm Károly professzorkodásának, mai napig nincs felmérve. Jó adatok találhatóak Makkai Sándornál, Ravasz Lászlónál, és másoknál is. Csak össze kellene gyűjteni.

Hatása a Fasori Gimnázium pedagógiájára összefoglalóan található *Loischa János dr.* tanulmányában, Szigethy Lajos idézett beszédében, *Hittrich Ödön* tanulmányában.

5. Böhm Károly filozófiájának hatása érződik *Schneller István*, a kolozsvári, majd Trianon után a szegedi egyetem pedagógiai professzorának személyiség-pedagógiai rendszerén. Ez számunkra azért fontos, mert ez a személyiség-pedagógia nagymértékben rokon a fasori módszerekkel (és elvi állásfoglalásokkal), s mai napig vannak el nem avult részei. Hiszen korunknak, a század végének pedagógiai törekvéseit is nevezhetjük ezzel a szóval: „személyiség pedagógia”.

Böhm Károly először rövid tanulmányokban fejtegeti

nézeteit, úgy is mondhatnánk: készíti elő rendszerének alapvetését és teljes kidolgozását. Rendszerének „*Az Ember és Világa*” címet adta. Első kötete *Dialektika* vagy *alaphilosophia* címen 1883-ban jelent meg Bp-en. A második kötet *Philosophiai Kutatások II. r.* A Szellem élete, Bp. 1892. A III. r. *Axiológia* vagy *Értéktan*, Kolozsvár, 1906. IV. r. A logikai érték tana, Kolozsvár, 1912. Az etikai érték tana, az V. r. már csak 1928-ban jelenhetett meg Budapesten, a Luther Társaság kiadásában, sajtó alá rendezte *Bartók György* egyetemi tanár, a szerző kolozsvári tanítványa. Még később látott nyomdát a VI. r. Az *aesthetikai érték tana*, Bp. 1942. Az Országos Evangélikus Tanáregyesület kiadásában, sajtó alá rendezte ugyancsak *Bartók György*. A postumus kötetek egyetemi előadásainak kéziratát alapján készültek, ezeket még a szerző hozta nyomdakész állapotba, a sajtó alá rendezés munkája csak a különböző időben tartott egyetemi előadások kéziratának összehasonlításából és kiegészítésből állt a jegyzetek alapján. (L.: Az *aesthetikai érték tana* előszava, illetve *Bartók György: Böhm Károly* Bp. 1928 Franklin Társulat 161-166. l. Böhm Károly műveinek jegyzéke. Ebben a jegyzékben találjuk Böhm Károly tanulmányait és egyéb kiadványait is, amelyeknek tárgya és kidolgozása az egy-egy rendszeren alapul (pl. a lélektani tárgyú írások).

Sajnos a hat könyv közül csak három volt a kezemben, szinte hozzáférhetetlenek Böhm Károly munkái. De a Tápaszlatati Lélektan, valamint a szerzőről szóló ismertetések-megemlékezések alapján, vállalom azt a vakmerőséget, hogy pedagógiai vonatkozások kiemelésével megkísérlem néhány gondolatát ismertetni.

Az alap gondolatot és az egész koncepciót elárulja a hatalmas alkotás címe: *Az Ember és Világa*. Nem és a világ, hanem „Világa”, Sajnos a magyar nyelvi gondolkodás erőtlenedése, a helyes nyelvrék gyengülése miatt külön fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a harmadik személyű birtokos személyrag -"-a"- meghatározza a főnév jelentését. Nem egy magyarzó kénytelen felhívni a figyelmet arra, hogy ez azt jelenti: „az ember és az ő világa”. Tehát Böhm Károly filozófiája az emberről szól, aki saját külön világot alkot magának. Pontosabban: *az ember nem a világot ismeri meg, hanem csak a saját világát*.

Böhm Károly nem tagadja a való világ reális létét, de filozófiájának kiindulása az, hogy a reálisan létező világot nem ismerjük. A reális világról szóló spekulációk, azaz a metafizika, csak képzelgés. Ha a filozófia reális talajon akar maradni, akkor tudomásul kell venni, hogy a filozófiai vizsgálódás reális tárgya csak a világról bennünk öntudatlanul keletkezett kép és annak kivetítése (prejekciója) lehet. Böhm Károlyt a tények érdeklik: a reális való világ is tény, a róla bennünk keletkezett kép is tény, de a vizsgálódás számára csak a bennünk keletkezett *Kép* áll rendelkezésre.

„... et nos mutamur ...”

– Interjú önmagammal 1995 végén –

Különös interjút adok az olvasó kezébe. Öninterjút. Címe ősi latin szentenciából – tempora mutantur et nos mutamur in illis – kiemelt három szó: mi is változunk. Kiemelésükkel érzékeltetni szeretném, hogy új helyzetek, nagy történelmi változások, új kihívások idején nem szabad meglankadnunk az imádkozásban, a teológia intenzív művelésében, mert különben képtelenek leszünk megszabadulni a beidegzett reflexektől, előítéletektől, a túl magabiztos véleményalkotásoktól, s általában mindattól, amit megszoktunk, ami kényelmes és nem serkent gondolkozásra. Önmagammal folytatott interjúmban számot szeretnék adni Isten színe előtt, de a nyilvánosság előtt is, hogy miként alakult ki sokak számára nem könnyen érthető gondolkodásmódom, magatartásom a második világháborút követő, hazánk, de különösen egyházunk számára számtalan új, nyugtalanító kérdést felvető különös korban. Egy folyamatról van szó tulajdonképpen. Ma is vállalom, amire eljutottam, pl. hogy az új államrenddel való Egyezmény megkötése tekintetében *Türöczy Zoltán* püspök oldalán álltam, hogy *Dezséry László* „Nyílt levelét” örömmel üdvözöltem s később is nagyra értékeltem, mert világosan mondta meg, milyen döntés előtt állunk, s arra készített, hogy újra végiggondoljuk: kik vagyunk s mi a küldetésünk.

Eleinte arra gondoltam, hogy „három püspök titkára voltam” címen írok visszaemlékezést. Ez a cím kétségtelenül figyelemfelkeltőbb lett volna, de a téma feldolgozásához szükséges anyaggyűjtés meghaladta volna erőmet. Ezért előre elnézést kell kérnem azoktól, akik örültek volna, ha behatóbban foglalkozom a *Dezséry László* és *Káldy Zoltán* püspökök szolgálatához és személyéhez fűződő emlékeimmal. Ismétlem: le kellett mondanom arról, hogy visszapillantó tükörben mutassam be egy elmúlt különös és egyháztörténelmi szempontból még számtalan érdekes kérdés felvetésére készítő korszak személyes emlékeit. Ennél sokkal szűkebb és szerényebb kérdéskör foglalkoztat: megpróbálok emlékek felidézésével bemutatni, miként és miért váltam „másképpen gondolkodóvá” azokban a viszontagságos években. Megkísérlem érthetővé tenni, hogy miért nem tudom a második világháború utáni egyháztörténet eseményeinek és kiemelkedő szereplőinek értékelésénél Ordass Lajos püspököt

ma sem egyedüli és megfellebbezhetetlen színörmértéknek tekinteni. Tulajdonképpen 1948-ig jutok el, de nem tapadok ott le olyan mereven, hogy ne foglalkoznék az előzményekkel és hogy ne térnék ki néhány utókövetkezmenyre is.

Mivel nem egyháztörténelmi visszaemlékezés írására vállalkozom, ezért választottam az önmagammal folytatott interjú műfaját. Magamat faggatom. Olykor vitázom önmagammal. Emlékeket idézek fel. Elsősorban engem érdekel, s magam számára igyekezem megfogalmazni, hogy mit jelent a gondolkodás és magatartás kialakításának folyamatában úgy részesülni, hogy közben az ember nem tagadja meg, de meghaladja önmagát. Úgy érzem, hogy ennek a folyamatnak a világos leírása közérdekű. Tehát nem csupán a magam számára, íróasztalom fiókjának készítem. Írás közben eltölt az a szándék, hogy kissé kérdésessé tegyem azt a magabiztosságot, amellyel

az elmúlt 40 éves egyháztörténelmi korszakra és annak kiemelkedőbb szereplőire tekintünk. Azzal a reménységgel folytatok önmagammal interjút, hogy talán felbátorítok másokat is egy kis őszinteségre s annak belátására, hogy a múltat nem elég csupán pillanatnyilag népszerű kérdésekkel faggatni, ha igazán szóra akarjuk bírni.

Öninterjú módszerével nyilvánvalóan nem lehet egyháztörténetet írni. Az ilyen eljárással készült írás azonban adalékul szolgálhat az egyháztörténet-íróknak, sőt arra serkenetheti őket, hogy nézzenek utána eddig figyelmen kívül hagyott dolgoknak. Az önmagammal folytatott interjú módszerét különben nem most használok először. Tíz évvel ezelőtt, amikor nyugdíjba vonultam, ennek a módszernek az alkalmazásával próbáltam feldolgozni új létállapotom problémáját és problémáit. A továbbiakból kiderül, mennyire sikerült alkalmazásának most is hasznát vennem.

KÖNYVSZEMLE

Ulrich Luz (szerk.) **A Viszály könyve? – Egy Biblia- Sokféle értelmezés-** című könyvének bemutatójára hívtak a KG. Ref. Egyetem Bibliakutató Intézete és a Hermeneutikai Kutatóközpont vezetői: dr. Bolyki János professzor és dr. Fabiny Tibor egy.docens. Ritka életműben volt részem, amikor *Mk 6, 30-44* értelmezéséről hallhattam beszámolót történet-kritikai, fundamentalista, evangélikai, feminista, materialista, mélylélektani iskolák képviselői nyomán. A bevezetőt mondó dr. Pásztor János dékán méltán volt boldog, hogy teológus hallgatói aktív részt vállaltak a fordításban, s általában a 114 oldalas könyv (több, mint füzet!) kiadási munkáiban. *Ulrich Luz* könyve különösen azok számára lesz maradandóan értékes olvasmány, akik első forrásból szeretnek tájékozódni. Az egyes iskolák, vagy irányzatok képviselői most saját maguk juthatnak szóhoz és így közvetlenül őket lehet megismerni, nem egy már kiértékelési szűrőn átment véleményt. Nekem az is örömet jelentett, hogy *református* teológusok és egy *evangélikus* docens így tudnak együtt dolgozni! Mindig szívesen emlékezem az április 30-i bemutatóra!

HK.

VÁLTOZÁS A METHODISTA EGYHÁZ KÖZPONTJÁBAN

22 évi szuperintendensi szolgálat után *D.Hecker Frigyes* felmentését kérte és az évi konferencia megválasztotta utódját: *Csernák István* eddigi nyíregyházi methodista lelkész. A konferencia május 14-17 között ülésezett és a szolgálat átadásának időpontja július 14-én lesz. *Hecker Frigyes* továbbra is a budapesti gyülekezet lelkésze marad, de minden energiáját gyülekezeti munkára akarja fordítani. *D.Hecker Frigyes* testvérünktől – akit nagyon közel érzek magunkhoz – nem búcsúunk terhé, csak más funkcióikra kérjük Urunk áldását. Teológiánk díszdoktora, Lutherral nemcsak a Wesley testvérek hatására foglalkozott (székkfoglalójának témája *Watson* híres könyve volt: *Let God to be God*). Körleveleikben hivatkoztak a *Lelkipásztor folyóiratunkra*, sőt vettek is át cikket tőlünk. Lapunkban több írása jelent meg. Havi imaprogramjukban rendszeresen ír *Csepregi Béla* lelkészünk. Most jelentették meg *Csepregi Béla* „*Isten nem személyváltató*” című igehirdetéseorozatát. Búcsúzás helyett szeretettel köszöntjük *D.Hecker Frigyes* – régi-új – szolgálatában! Kívánjuk, hogy abban a testvéri szellemben tudjon szolgálni, amiről a Rádióban bizonyosságot tett (Május 31).

HK.

A teológia szomszédságában

„ISTENI KÜLDETÉSEM: ... HOGY KAPOCS LEGYEK AZ APÁM ÉS A FIAM KÖZT”

- Verebes Istvánnal beszélget Bartha István -

Múlt ősszel „Kétkedők istentisztelete” címen indított útjára egy sorozatot Laborczi Géza igazgató-lelkész a nyíregyházi gyülekezetben. Az alkalmak havi rendszerességgel kerülnek megrendezésre. A korábban viszonylag gyér látogatottságú vasárnap esti istentiszteletek felpezsdítése mellett elsősorban az a célja a kezdeményezésnek, hogy egyháztól elidegenedett, vagy teljesen szekularizált embereket is meg lehessen szólítani. Ennek megfelelően az oldott légkörű találkozók a köz-

érdeklődésre is számottartó témák kerülnek elő. Legutóbb, április 14-én, Verebes István volt a rendezvény vendége, akit Laborczi Géza pódium-beszélgetés formájában faggatott művészi hitvallásáról, és az idei évadban bemutatásra került „Szent Johanná”-ról.

Az alkalmat követően, a gyülekezeti visszhangok ismeretében egy beszélgetésre kértem a művészt. Vállalta.

*

- Igazgató Úr! Többektől is jó véleményt hallottam elmondott gondolatairól. Egy mellettem ülő presbíter még ezt is megjegyezte: „Jó pap lenne belőle”.

- V. I.: Megtisztelő, és mindenképpen nyitottságra vall, hogy egy tőlük eltérő mentalitású ember vallomása számukra tolerálható. Ha igazat mondtam, akkor megnyugtató érzés, hogy értették.

- Ifjúsági bibliaórán beszélgetve, egy fiú csodálkozását fejezte ki, hogy miközben Ön nem vallotta magát nyíltan hívő kereszténynek, mégis azonosulni tudott a gondolataival. Hol a határ?

- V. I.: Nem tudom. Ezt az egyháznak kell megítélnie. Én is ennek a kétezeréves európai kultúrának vagyok a gyermeke. Úgy gondolom, a kereszténység nem vallás, hanem életmód. „Krisztiánus” az, aki ezt a példát követi, tiszteli, megpróbálja döntéseiben, megfontolásaiban érvényesíteni.

- Laborczi Géza kérdésére - miért vitte színre a Szent Johannát? - Ön azt felelte, hogy az egyes ember Istenhez fűződő kapcsolata és a közösség... közti feszültség érdekelte. Közösség?

- V. I.: Én inkább „mozgalomnak” nevezném. Individualista vagyok. Ez nem azt jelenti, hogy azt tehetek, amit akarok. Az igazi szabadság az, amikor tudom, meggyőződéssel hiszem, mi az, amiben korlátoznom kell saját szabadságomat. Ez nem azt jelenti, hogy nem

megyek be egy templomba, vagy nem lehet rám hatással egy pap, és nem lehet közöm ahhoz a hitvalláshoz, amit az egyház megfogalmaz, de ha olyan kötetmekkel lát el, amelyeket önszántamtól függetlenül kell megtartanom, akkor valószínűleg nem tudok annak megfelelni. A színházban sem szeretem azt mondani, hogy „ez egy csapat”, vagy a „mi ügyünk”. Így szezon vége felé, minden nap érzem, hogy délután kettő, három körül ki kell mennem az utcára, mert tetőzik bennem az a sok „együttlevés”. Individuális élményre vágyom!

- Azt hiszem, egy lelkész szájából nem provokatív a kérdés: Miért van az, hogy fontos alapigazságok nem hangoznak el az egyházon belül, míg „kintről” igen?

- V. I.: Nehéz helyzetben van az egyház ebből a szempontból... Ha egy pap hozzászól az azokhoz a kérdésekhez, amelyek az embereket foglalkoztatják, megvádolhatják, hogy ő valamelyik politikai áramlatnak székértelője. Pedig mindig azt mondtam, hogy az én gyerekeimnek kellene, hogy valami erkölcsi alapot adjon a társadalmi létezés, és ezt nem tudja más adni a mai társadalmi hierarchiában, mint az egyház. A tízparancsolatnál jobbat még nem tudtak kitalálni. A hagyományosan demokratikus társadalmakban - mint pl. Anglia - bizonyos alapértékeket nem lehet megkérdőjelezni, és fajsúlyukat csorbítani. Bízom abban, hogy a dol-

gok spirituálisan a helyükre kerülnek nálunk is.

- Élesebben fogalmazok. Néha Isten hangját erősebben hallom a „világból”, mint az egyházon belül. Ha olyan emberekkel beszélgetek, akik hitelesen szólnak, úgy érzem, a misszió fogalma átértelmeződik. De ez nem színházi téma...

- V. I.: Abszolút színházi téma. Mindenkinek, nyilván egy papnak is van ars-poetica-ja. Az enyém sem a térítés, „elhitetés”, hanem a megerősítés. A hatszáz férőhelyes nézőtérben, ha 3-4 olyan ember ül, akivel közel-távrolról egyet gondolok, és ezt a 3-4 embert én a hitében megerősítem, mondván, „én úgy gondolom, te jól gondolkodsz”, akkor megtettem a kötelességemet. A többi ember szórakozik és joggal várja el, hogy a pénzüért megkapja a szolgáltatást. Adja Isten, hogy minél több ilyen érzékeny lelkű ember legyen közöttük, aki nemcsak szórakozni akar...

- Amikor a gyülekezeti teremben beszélni kezdett, először szabadkozott a körülmények miatt. Félttem, hogy nem meri majd a saját hangját használni. Végül mégsem csaldótam.

- V. I.: Mostanában foglalkoztat a korom és az elmúlás. Az ember számot vet fontos döntéseivel, túl az életút felén. Egy idő után már nincs mit mellébeszélni. Ha hitelesnek tűntem, azért lehetett, mert a harmadik perc után már csak mondom, ami eszembe jut.

És általában mindig ugyanaz jut eszembe.

– *Visszatérek az ifjúságra. Egy fiatal ember mesélte el, hogy emlékszik, egy a nyolcvanas években, TV-ben bemutatott kabaréjára, melynek végén egy dalban a várakozás reszketeg reményét szövegezték meg. Ő akkor, ezt hallva, sírt.*

– *V. I.: A Bánk Bánt rendeztem Kassán. Érzékeny helyzet, hiszen Szlovákiában egy magyar nyelvű színházban magyar nemzeti drámát adtunk elő. Elég deviánsan rendeztem, volt benne ironia is, ami az idősebbek közül többeknek csalódást okozott. Az ifjúság azonban pártolta. Pozsonyban, szinte egyetemi közönség volt. Szlovák fiatalok is megnézték. Büszke vagyok, hogy kirobbanó sikert aratott. Ennél nagyobb dicséret nem érheti az embert, mint hogy az „utolsó harmadban” még van kommunikációja az ifjúsággal. Isteni küldetésem semmi más, mint hogy kapocs legyek az apám és a fiam közt.*

– *Őn egy vidéki színház igazgatója. Hogyan látja a „vidékiesség” kérdését és megítélését?*

– *V. I.: Azt látom, hogy az emberek vágnak valami természetibb, a közösségi hagyományokat jobban őrző közegek felé. Én elmenekültem Pestről. Ha nem hívnak Nyíregyházára, akkor is*

eljöttem volna. Ami most Budapesten van, azt Moszkvában és New Yorkban is éreztem annak idején. Különböző módon: az egyikben elkeseredett emberek, perspektíva nélkül mennek a Metró felé Moszkvában, lökdörik egymást, a másik oldalon nagyon gazdag elkeseredett emberek mennek a „perspektíva” felé ugyanúgy. Ugyanúgy lökik egymást, ugyanúgy nem figyelnek egymásra, ugyanannyian beszélnek magukban. Ültem a Boradway-n és szorongtam. Ezt kezdem észrevenni Budapesten is. Maszkok tömege zúdul az utcán. Tehát a legkevésbé sem zavar, hogy vidéki vagyok.

– *És a társadalomba való „belehatás”?*

– *V. I.: Én már voltam sikeres, már „belehatoltam” a társadalomba, már mindenféle stigmát rámragasztottak. Nem akarok már olyan nagyon nyilvánosan hatni. Persze, ha megszólítanak, akkor mérlegelek. Mégis, ha egy ember jobban érzi magát egy nap az én létezésemtől, legyen az a fiam, a kedvesem, a munkatársam, vagy a barátom, akkor többet érek el, mint hogyha megmutatom magam négymillió embernek, de minek.*

– *Szereti Nyíregyházát?*

– *V. I.: Igen. Ez egy szeretetreméltó város.*

– *Engedjen meg egy személyes kérdést. Én, mint helybéli értelmiség, Ön-höz, az ismert személyiséghez fordulok: Hol van a kulturális élet?*

– *V. I.: Nem vagyok híve az állami vezetésnek, liberálisan gondolkodom, de ezt szervezni kellene. Nagy hibának tartom, hogy pl. nem született ebben a városban egy kávéház. A város közepén, egy 40-50 főt befogadó reggeliző kávéháznak kellene lennie, ahová a polgárok bemennek, isznak egy kávét, kuglóffal, elolvassák az újságot, megy a Nap-TV, és közben megbeszéljük a dolgokat. Egy csomó embert ismerek, akivel szívesen találkoznék akár naponta, de nem lehet, mert nincs hol. Persze ez biztosan nem volna gazdaságos egy vállalkozó számára, de akkor a városnak kéne megcsinálni. Kávéházi aurát, dekadens, provinciális közeget szeretnék. Gúnyolható, kispolgári márványasztallal, króm hamutartóval. Kapucinert szeretnék inni, zónapörköltet szeretnék enni. Úgy, ahogy azt Krúdy, Mikszáth, vagy Móricz megírta, és ahogy meg volt erről a véleményük, miközben ők is ide jártak ezek közé az emberek közé...*

– *Köszönöm a beszélgetést!*

Bartha István

GLATZ JÓZSEF ny. lelkész (NSZK):

Az archimedeszi pont¹

A neves vallástudós, Mircea Eliade² említi összehasonlító vallástörténetében, hogy Zeusz egyszer – az Iliász egy híres jelenetében – azzal hetvenkedett, hogy ha akarná, akár az istenek sokaságát és velük együtt a földet és a tengert is fölhúzhatná a magasba egy nagy aranylácon. Azt oda-kötné az Olümposz csúcsa köré „és az egész mindenség fönt csünghetne az égben”³.

Egy későbbi, orphikus költemény szerint Zeusz már tanácsra szorul és megkérdi Nüxt, az Éj istennőjét – pszichológiailag interpretálva azt is mondhatnánk, megkérdi (kollektív) tudattalanját – miként is rendezze el a kozmoszt, „hogyan egész egy legyen, a részek pedig elkülönítettek”? Az istennő kioktatja, és beszél egy aranykötélről, melyet a levegőéghoz kell erősítenie.

Zeusznek ez nem volt probléma. Az égben biztos talajon vethette meg a lábát. Nekünk földi halandóknak már nehezebb a dolgunk. „Adj nekem egy pontot, amin megállhatok, és kimozdítom helyéből a földet”. – mondta egy antik anekdota szerint a csigasorok teljesítőképeségétől elragadtatott syrakusai ezermester matematikus Archimedesz (†Kr.e. 212).

Ilyen fix pontra nem csak annak van szüksége, aki sarkaiból akarja kiforgatni a világot. Aki élni akar és nem akar belebolondulni a létbe, annak szilárd talajra, megbízható alapra van szüksége, valami abszolútumra, amire ráhagyatkozhat. „A relativizmus és a szkepticizmus csak elméletben elképzelhető lehetőségek, a valóságban a relativizmus maga is abszolút döntés, a szkepticizmus pedig öngyilkosság” – írja Ferdinánd István doktori értekezése bevezetőjében.⁴ Vele együtt mi is igazgat adunk Karl Jaspersnek, mikor a világnézetek pszichológiájában megállapítja, hogy szellemi struktúráinkból következőleg az abszolútum helyére valamit mindig tennünk kell.⁵

Eliade szerint minden tájékozódás feltételez egy fix pontot. Origo nélkül nincs orientáció. Sőt, fix pont nélkül nincs világ, hiszen – mint mondja – „a homogenitás és a profán tér relativitásának káoszában nem születik világ”, lakható kozmosz, otthonos léttér.⁶

Van-e az általunk is elérhető valóságban ilyen archimedeszi pont, melyre kritikus helyzetekben is bátran ráhagyatkozhatunk, mely megbízható orientációt ad, ahonnan nézve, a dolgok szép okos rendben elrendeződnek? Ez

a kérdés izgatta az emberi gondolkodást Thalesztől napjainkig, benne rejlik az egész filozófiatörténet egyik vezérmotívuma.

Jó példa erre a még ma is elevenen ható, mélyhitű keresztény gondolkodó, Sören Kierkegaard. A közelmúltban, 1992. december első napjaiban „jelen volt” Budapesten, a Kierkegaard-hét előadásain.⁷ Számos külföldi és hazai előadó hajolt meg előtte, jelezvén aktualitását a mai magyar szellemi életben is.

Az archimedeszi pontot keresi ő is híres Vagy-vagy-ában, a burjánzó élet spontaneitása és az erkölcs általános érvénye feszültségében. A és B „papírjaiban” két látást, két életfelfogást állít elénk: az „esztétikait” (nem választ, hogy szabad maradjon, nem választ komolyan) és az etikait (választására az életét teszi).

Melyiknek van igaza? Mi lesz a másik igazával, ha az egyik mellett döntünk. Kierkegaard a döntést – formálisan – az olvasóra bízta, neki kell választania, de mintha az etikai szemléletet képviselő B-vel együtt az önnönmagát választó személyiségben saját állás-

pontját is megtalálná: „Ha a személyiség abszolút, akkor ő maga az archimédeszi pont, amelyből kimozdítható a világ”.⁸

Lehet-e a személyiség az abszolútum? Az egyes ember nem lehet a világ közepe, vagy a mindenség tengelye. Ezt Kierkegaard is tudja, de azt is tudja, hogy számunkra nincs olyan út, mely személyiségünk megkerülésével vinne tovább. Minden út ezen a szűk kapun át vezet. Kultúrfilozófiai értelemben vett modern „nyugati” gondolkodásunk számára nincs olyan origo, mely nekünk személyiségünkön kívül adatnék. Számunkra csak az lehet mérvadó, amit már magunkévá tettünk.⁹

Kierkegaard a személyiséget a maga folytonosságában, időben adott mivoltában érti, és az „abszolútumot” ezáltal relativizálja. Gondolatait B így bontogatja: „Ha (a személyiség) önmagát folytonosságban választja... nem térlezi fel, hogy a világ vele kezdődik, vagy hogy önmagát teremti, ez utóbbi dolgot a nyelv megvetéssel bélyegezte meg, és mindig megvetéssel szokták egy emberről mondani: megátízza magát.”¹⁰

Kierkegaardot személyes istenhite segíti, hogy meg tudjon maradni döntése relatív fokán és hogy ne tegye filozófiáját vallássá. Tudja, hogy az ember választásában tévedhet, de ha valaki komolyan választott, és tévedett, akkor éppen e komolyság révén fogja tévedését belátni. Ha léte egész bensőségével választott, „akkor lényé megtisztult, és ő maga közvetlen viszonyba került azzal az örök hatalommal, amely a maga mindenütt jelenvalóságában az egész létezését átjárja.”¹¹

*

Mi a helyzet a vallás területén? Is-ten a mi erős várunk, a kőszál, melyen megállhatunk.¹² Ő az egyetlen hiteles origo, a kezdet és a vég, az Alfa és az Omega.¹³ Ő az – ki lenne más? – de Ő számunkra nem „adott pont”, nincs hatalmunkban, Vele nem rendelkezünk.

Mózes története példásan mutatja a hit alaphelyzetét. Mikor atyái Istene az égő csipkebokorban megjelent neki és népe dolgában a fáraóhoz küldte, ő is szerette volna tudni, hogy kivel van dolga. Ki vagy Te és mi a neved, kérdezte. „Vagyok, aki vagyok”¹⁴, hangzott a rejtélyes válasz, ami gyakorlatilag annyit jelent: majd meglátod, – most eredj és higgy.

A transzcendencia megfoghatatlanságának tudata ellenére minden vallás alapmeggyőződése, hogy a transzcendencia megjelenik az immanenciában, hogy – Eliade szavaival szólva – a szent manifesztálja magát a profánban. A vallások története hierofániákból, a szent manifesztációiból tevődik össze. „A legelemibb hierofániáktól (a szent manifesztációjától valamely tárgyban,

kőben vagy fában) a legmagasabbig (a keresztény hívő számára ez Isten inkarnációja Jézus Krisztusban) szakadatlan kontinuitás ível”¹⁵ – írja Eliade.

A vallásos ember számára itt a világ közepe, a szent manifesztációjában, itt az origo, ahonnan minden elrendeződik, a fix pont, melyen megállhat. A Szent manifesztációja azonban nem a Szent maga, hanem a tiltott fa gyümölcse.¹⁶ Ha Ádám leszakítja – abszolúttá teszi – elveszíti életét, meghal.

A középkori hívő számára a mennyben trónoló Krisztus elérhetetlen Úr volt, de közel volt hozzá az egyház – papjaival és szentjeivel, kegyelmi eszközeivel és zarándokhelyeivel. A szentnek ez a külső dolgokban (objektív személyekben) jelentkező manifesztációja megfelelt „mágikus” világképének.¹⁷ Ennek a világképnek is megvan a maga jogosultsága, amíg nem teszi magát abszolúttá, Isten kegyelmét pedig árucikké, de nem a mi lehetőségünk. A modern „nyugati” ember másképp gondolkodik.

Hol van számunkra a szent „manifesztációja”? A reformáció nemcsak az egyház megtisztítását jelentette.¹⁸ Benne egyben az új kultúrforma, az újkori modern gondolkodás jelentkezett, melyben a valóság súlypontja a külső dolgokról az én világára tevődött. Luther a nyomasztó külső tekintéllyel szemben lelkiismeretére hivatkozott, „mert sem nem bátoraságos, sem nem tanácsos dolog a lelkiismeret ellen cselekedni.”¹⁹

Luthernél az Írás és a lelkiismeret nyilván elválaszthatatlanul összetartoznak. az Írás szava szólította meg, ragadta meg lelkét, győzött felette és ejtette foglyul, de a kánon – a mérce – számára mégse kívül volt, a betűben, hanem belül, az élő szóban, mely lelkiismeretében visszhangra talált.

A császári felség szónoka, *Eck János* (Dr. Johann von der Ecken), a tiréri érsek offiálisa, a worms-i birodalmi gyűlésen Luther zárószavára többek közt ezt mondta: *Hagyd Márton lelkiismeretedet, mert lelkiismereted téved.*²⁰ Lelkiismeretünk valóban tévedhet, nem abszolút, és nem az az archimédeszi pont, melyen bárhol, bármikor megállhatunk, – de rajta kívül nyugvópontra nem jutunk.

Nehéz – anélkül, hogy magunkat tennénk abszolúttá – külső tekintély nélkül a relativitás fokán megmaradnunk. Maga Luther és a reformáció egyházai sem tudtak mindig megmaradni ezen a szinten. Kellott a külső tekintély, valami megfogható abszolútum, egy archimédeszi pont, ha nem az egyház, akkor az Írás. Ez a felfogás azonban nem más, mint a középkori mágikus kultúrforma egy újabb változata.²¹ Számunkra a Biblia szava önmagában nem érv, annyit nyom a latban, amennyi meggyőző ereje.

A Bibliát nem kell féltünk. Nem kell neki külön „objektív” tekintélyt

biztosítanunk. Beszél az önmagáért, nevünkön szólít és szíven talál. A modern protestáns és – mondhatnánk valamivel szélesebb öleléssel – a mai hívő keresztény megmarad bibliai embernek, de nem lesz biblicista. Számára a Szentírás nem a kinyilatkoztatás, de annak eszköze, áhitattal veszi kezébe, hiszen életének alapvető élményei fűződnek hozzá – és Jákóbbal mondja: „Milyen félelmes ez a hely! Nem más ez, mint Isten háza és a menny kapuja.”²²

*

Mi történt hát a modern emberrel? Miért olyan gátlásos, zavart, a valláshoz való viszonya? Nehéz ezt a komplex összetett jelenséget analizálnunk. Kiindulhatunk Ferdinánd másokkal is egybehangzó téziséből, miszerint „a nyugati kultúrformában az ember életét önmagára alapozza.”²³ Ebből következik, hogy a körötte forgó világ meglödul és a kereső ember számára nem ad metafizikai súllyal rendelkező fix pontot. Ez azonban távolról sem jelenti azt, hogy mindaz, ami bennünk körülvesz, számunkra elvesztette volna jelentőségét, hiszen világunkkal továbbra is dialógusban, beszélgető viszonyban maradunk. Csak alapállásunk, életérzésünk változott meg, a súlypont tevődött át magára az orientációt kereső emberre.

Marad a kérdés: Ki vagyok én? Találhatunk-e önmagunkban megbízható fix pontot? Lelkiismeretünkben, a tiszta észben, a vak akaratumunkban, a hullámzó, tovaömpölgő életben, vagy az énünk mögötti, benne megnyilatkozó transzcendenciaiban? Az egymás után sorakozó válaszok elégtelensége után marad a teljes relativitás. Mivel pedig az ember istenkereső lény, nem tud az abszolútum nélkül élni, abszolúttá tesz valamit (filozófiáját vagy teológiáját, vagy éppen relativizmusát), de ezzel megcsönkítja magát, látása, hallása leszűkül, süketnéma vak lesz.²⁴

Eliade külön figyelmet szentel a modern világban élő „nem-vallásos” embernek, aki tagadja a transzcendenciát és igenli a „valóság” relativitását. Ez az ember önnönmaga teremtője kívánna lenni, de való maga és önmaga végső megvalósulása közt áll minden, ami szent, célját el nem érheti, míg meg nem éli „az utolsó istent is”.²⁵

Simone de Beauvoir emlékirataiban a vallást gyávasággal, az öntudat hiányával magyarázza.²⁶ Eliade szerint a modern vallás nélküli ember tragikus egzisztenciát vállal magára, bár – így mondja – választása nincs híján a nagyságnak. Szeme előtt állhat a francia titánok lázadása, Sartre vagy Camus szellemi nagysága, egzisztenciális bátorsága. Az ár Camus Szisziphosza és Sartre zárt társasága, melyben – bár nincs ég és nincs pokol – a pokol a má-

sik. Magas az ár, de van-e az életben olcsó megoldás?

A vallás nélküli modern embernek kettős Janus-arca van. Lehet az, aki nihilizmusában önmagát semmisíti meg, vagy pedig relativizmusát teszi abszolúttá, önmagát csonkítva saját életformáját vallássá. De lehet az is, aki bűcsút vesz az istenektől – a szent abszolúttá tett *manifestációitól* – és vállalja a relativitást, megmarad választása relatív fokán és vár arra, aki soha el nem hagyta, aki ad létének tartást és lába alá sziklát.

Az ember nem tud várni, választása relatív fokán megmaradni, hacsak nem „az az Isten, akit ő akart elérni, éri el őt.”²⁷ Nincs archimédeszi pont, mely valahol, a külső vagy belső világban rendelkezésünkre állna, de a keresőnek adatik – személyre szólóan, időről időre. „A szél fúj, amerre akar, hallod a zúgását, de nem tudod, honnan jön, és hova megy: így van mindenki, aki a Lélektől született.”²⁸

JEGYZETEK

¹Szeretett professzorom, dr. Ferdinánd István (1911-1992) emlékének

²Eliade M.: Vallási hiedelmek és eszmék története, Budapest, 1994, I,220.p.

³Iliász 8,17 skk., Devecseri Gábor fordítása

⁴Ferdinánd I.: Vallás és életforma, Pécs, 1941. 4.p.

⁵Jaspers K.: Psychologie der Weltanschauungen, 1919 Piper, München-Zürich, 1985, 184-185 pp.

⁶Eliade M.: Das heilige und das Profane, Hamburg, 1957. 13 p.

⁷Kierkegaard Budapesten, Fekete Sas Kiadó, 1994

⁸Kierkegaard S.: Vagy-vagy, Budapest, 1994. 551. p.

⁹Ferdinánd, id. mű, 27. p.

¹⁰Kierkegaard, id. mű 545. p.

¹¹Kierkegaard, id. mű, 476-477. p.

¹²Zsolt 18,3

¹³Jel 1,8

¹⁴2Móz 3,14

¹⁵Eliade M.: Das heilige..., id. mű, 1957. 8. p.

¹⁶1Móz 2,17

¹⁷Ferdinánd, id. mű, 24-27. p.

¹⁸Ferdinánd, id. mű, 26. p.

¹⁹Luther művei, Pozsony, 1905. II. 450. p.

„Nisi convictus fuero testimoniis scripturarum aut ratione evidente (nam neque Papae, neque concilii solis credo, cum constet eos et errasse sepius et sibi ipsi contradixisse), victus sum scripturis a me adductis et capta conscientia in verbis dei, revocare neque possum nec volo quicquam, cum contra conscientiam agere neque tutum, neque integrum sit.” WA 7,838

²⁰Olivier D.: Der Fall Luther, Stuttgart, 1972, 189. p.

²¹Ferdinánd, id. mű, 25. p.

²²1Móz 28,17

²³Ferdinánd, id. mű, 27. p.

²⁴Ferdinánd, id. mű, 64. p.

²⁵Eliade M.: Das Heilige..., id. mű, 119-120 pp.

²⁶Pöhlmann Hg.: Der Atheismus oder der Streit um Gott, Gütersloh, 1977 149-167 pp.

²⁷Ferdinánd, id. mű 4. p.

²⁸Jn 3,8

DR. PÁTKAI ISTVÁN egyetemi tanár: (Kano, Nigéria)

Visszatekintő könyvismertetés*

(Részletek)

Howard Clinebell:

Basic Types of Pastoral Counseling

Resources for the Ministry of Healing and Growth. 1984 (Completely Revised and Enlarged Edition). Abingdon Press, Nashville, USA, 463 old.

Howard Clinebell a pasztorálpszichológia és tanácsadás professzora (Claremont, Kalifornia) az 1966-ban megjelent könyvének első kiadását jelentősen átdolgozta és bővítette. A számos nyomtatásban kiadott kézikönyv a pasztorális tanácsadással foglalkozó szakirodalom egyik legkiválóbb alkotása. A szerző több mint 35 éves tanácsadói és több évtizedes szeminiáriumi oktatói tapasztalatát foglalja össze. A rogers-i és neofreudai indíttatású szerző könyvének már az első kiadásában tág teret biztosított a szerepelméletnek, a realitásterápiának és a tranzakcionális analízisnek. Az új kiadás is megőrizte a korszerű pszichoterápiás áramlatok irányában való nyitottságot és a szerző időközben átélt tapasztalatai tovább növelik a mű hitelességét. Az USA-ban széleskörűen használt, sokat idézett kézikönyv ismertetése a pasztorális tanácsadás hazai kibontakozásának idején időszerűnek látszik.

Az I. fejezetben a szerző elsősor-

ban lelkipásztoroknak és szeminiáriumi hallgatóknak ajánlja könyvét. A korszerű pszichológiai elméleteket és teológiai ismereteket integráló holisztikus koncepciójában a spirituális dimenzió, a növekedés, kiteljesedés komponensek szervesen kapcsolódnak egymáshoz. A különböző tanácsadói helyzetekben felhasználható vezérelvek, a fejezetek végén ismertetett gyakorlatok, szerepjátékok és az eseteleírások a tanácsadás lelkipásztori gyakorlatában megbízható eligazodást adnak. Egy-egy témában való elmélyülést az ajánlott szakirodalom szolgálja.

A 2. és 3. fejezet a gondoskodás holisztikus modelljét mutatja be és a tanácsadás bibliai, teológiai alapjait írja le: Az egyént nyílt rendszerként gondolja el, a pszichés; a szomatikus; az interperszonális dimenzió; a természeti környezetben való beágyazottság; a különböző intézményekkel, szervezetekkel való viszony az Istenel való kapcsolatban integrált egészet alkot. Életünk kiteljesedése bármelyik dimenzióban elakadhat és a pasztorális gondoskodás és tanácsadás ezt a növekedést szolgálja a segített személyben és a gondolkodást nyújtó segítőtben egyaránt. Különösen fontos felismerni az intézményekhez, szervezetekhez való kapcsolat problémáit. Individualista attitűddel nem hunyhatunk szemet az intézmé-

nyesített igazságtalanság, szegénység, erőszak, kizsákmányolás láttán. Intézményeink is gyógyításra, növekedésre szorulnak, rá kell mutatni az egyén problémáinak szociális összetevőire.

A lelkipásztoroknak különleges szerepe van a tanácsadás területén. Az emberek személyes problémáikkal előszeretettel fordulnak a lelki vezetőikhez. Egy 1976-ból származó amerikai felmérés szerint a segítséget keresők 39 százaléka lelkipásztorhoz fordult. 21 százalék az orvosát kereste fel, pszichiáterhez és pszichológushoz 29 százalékban fordultak és 20 százalékban más mentálhigiénés szakembert kerestek fel.

A zsidó-keresztény hagyomány, a Biblia tanítása a spiritualitás kimeríthetetlen forrása, a segítő személy attitűdjében pozitív változásokat indít el, és a pszichológiai, humanisztikus holisztikus emberképet gazdagítja. A szerző a holisztikus modell mindegyik összetevőjét gondosan kiválasztott bibliai példázattal, számos idézettel illusztrálja. Az egyházak alapvető szolgálataiban (kerygma – igehirdetés, prédikálás; didache – tanítás; koinonia – megtartó, gondoskodó közösség építése; diakonia – segítő szolgálat) a tanácsadást a diakónia feladatának tekinti, de hangsúlyozza, hogy a tanácsadói ismeretek meg-

*Átvéve a Pszichoterápia 1996. februári számából.

könnyítik az ígéhirdetést, a tanítást és közösségépítést.

A szerző definíciója szerint a pasztorális gondoskodás a személyek közötti és a kiscsoportokban megvalósuló kölcsönös, az egész életpályán átívelő, a gyülekezetet és a szélesebb közösséget átható, gondoskodó, egymásra figyelő kultúra. A gondoskodás speciális dimenziója a tanácsadás, melyre akkor kerül sor, amikor az egyén konfliktushelyzetbe kerül, növekedésében elakad és módszeres segítség nélkül képtelen továbblépni. A pasztorális pszichoterápia a személyiségfejlődés zavaraiiban, a súlyosabb és komplex krízishelyzetekben nyújthat segítséget.

A 4. fejezet a segítő kapcsolat alapjait részletezi. Kiemeli az empátiás meghallgatást és az első interjú jelentőségét. Gyakorlatban mutatja be a holisztikus modell alkalmazását, rámutat a személy hat dimenziójában jelentkező zavarokra és ugyancsak hat dimenzióban tárja fel az erőforrásokat. Aláhúzza a segítő kapcsolat kontextusát és a spirituális dimenzióban való növekedés szükségességét.

A segítő kapcsolat lényegi összetevőit Carkhuff felosztásában mutatja be. A többi között a szemkontaktus, meghallgatás, a nem verbális üzenetek megfigyelése, konfrontáció komponenseket sorolja fel. A gondoskodásra szoruló minoritásokkal, a társadalom peremére szorultakkal foglalkozva, a konkrét problémák megoldására hív a szerző és fontosnak tartja a kliens kulturális háttérének ismeretét, szociális erőforrásainak felderítését.

Az 5. fejezetben a szerző a gondoskodás, tanácsadás prioritást érdemlő feladatának tekinti a spirituális dimenzió fejlesztését, gyógyítását. Figyelmeztet arra, hogy súlyos pszichés zavarok esetenként spirituális formában mutatkoznak, ugyanakkor óva int attól, hogy a lelki problémákat kizárólag pszichológiai tényezőkkel magyarázzuk. A pszichológiai redukcionizmust, Assagioli, Fromm, V. Frankl és R. May véleményével egyetértve, elutasítja, de bírálja a spirituális redukcionizmust is. A spiritualitással való törődés az ember alapvető szükségleteinek kielégítését szolgálja. Az egyén a kreatív életfilozófia birtokában értékek által vezérelt életstílust alakíthat ki, büntudatában, szégyenében a megbocsátás alternatívája felé fordulhat és a szerető, elfogadó Istennel való kapcsolatában a tragédiák, veszteségek áradata sem

oltja ki benne a reményt, bizalmat; transzcendens tapasztalatokat (peak experiences – Maslow) élhet át.

Isten jelenlétének tudatában az önteltség reális önértékelésnek adhat helyet, gondoskodó, egymásra figyelő közösségek épülhetnek (a Teremtővel való vertikális kapcsolat sohasem pótolhatja az embertársi kapcsolatokat). A szerző gyakorlati tanácsokat ad a spirituális problémák felismeréséhez és több mint húsz kritérium alapján vizsgálja a vallásos magatartás, szokások, hitek, értékek hitelességét. Az imádság, a vallásos szóhasználat, a bibliai példázatok konstruktív alkalmazására tanít, tanácsokat ad a spirituális patológia, a fundamentalista beszűkülés gyógyítására.

A 8. fejezet tárgya a krízisben biztosított gondoskodás, tanácsadás. Amerikában a különböző természetű krízishelyzetekben az emberek fele fordul lelkipásztorhoz, veszteségében, elveszettségében reményt, a dolgok végső értelmét keresi. A szerző a krízis dinamikáját Gerald Caplan koncepciója alapján ismerteti. Az általános lelkipásztori gondoskodást, informális tanácsadást, rövid távú (1-5 ülésben) és hosszú távú tanácsadást részletezi, majd a kríziskezelésben bevált gyakorlati tanácsokat Warren Jones (Pasadena, California) „A-B-C”, módszere szerint sorolja fel.

A gyász sajátos krízise a 9. fejezet tárgya. Az élet kisebb-nagyobb elválások sorozata. A veszteségek stresszt, megterhelést jelentenek, de egyúttal pszichés és spirituális növekedés alkalmai is. Az életkor előrehaladtával egyre gyakoribbak a veszteségek, egyre fontosabbá válik a konstruktív alkalmazkodás („gyászmunka” – Lindenmann). Kultúránk kerüli a fájdalmas érzéseket, nem végzi el a gyászmunkát, sokszor választja a tagadás, az elfojtás védekező mechanizmusait és ezért pszichés és pszichoszomatikus zavarok bontakoznak ki.

A „gyászmunkában” a lelkipásztorok sokat segíhetnek, különösen a csoportos gondolkodás, oktató tanácsadás különféle formái alkalmassak arra, hogy a veszteségek spirituális jelentését megértve, személyiségünk növekedésével találjuk meg a krízisből kivezető utat. A hospice szellemű gondoskodási rendszerben biztosítható: a haldoklót körülvevő, bensőséges, nem túlságosan nagy, gondoskodó közösség; a haldokló függőben levő ügyeinek rendezésében vállalt aktív segédkezés; a gyász-

munkában való együttthaladás; az elfogadás stádiumáig kitartó türelem; a transzcendens bizalom, a hit lehetőség, a teljesnek látszó elveszettségben is biztató remény, a jó halál kegyelme; és a megfelelő fizikális gondoskodás.

A válásoknál és a szuicidális állapotokban nyújtott tanácsadást is ebben a fejezetben ismerteti a szerző. A lelki vezetők nem mindig ismerik fel az öngyilkossági veszélyt és a témában való jártasság, a pszichiátriai szolgálattal való szoros kapcsolat kiépítése elengedhetetlen lelkipásztori feladat.

Kiket, milyen problémákkal küszködőket kell továbbküldeni? A súlyos paranoiditás; a viselkedés jelentős megváltozása; az észlelés zavarai; bizonytalanságok; logikus érveléssel hozzáférhetetlen félelmek, szorongások; súlyos alkohol- és drogfüggőség; kényszerszorgolatok és cselekvések; a tájékozódás zavarai; hangulati zavarok; inadekvát agresszivitás; szuicidális tendenciák; súlyos szexuális zavarok – olyan jelenségek, melyek észlelésekor a lelkipásztornak meg kell osztani felelősségét, pszichiáterhez kell küldeni kliensét. A szomatikus betegségek bármilyen gyanújakor, pszichoszomatikus állapotokban, klimakteriális panaszoknál, különböző érzékszervi sérüléseknél és mozgássérülteknél, terminális állapotoknál, öregekről való gondoskodásnál a lelkipásztor és a különböző szomatikus betegségek kezelésében jártos orvosok együttműködésére van szükség. Számos problémánál a szociális szervezők és a pszichológus kollégák nyújtanak segítséget. Hosszú fáradtság munkába kerül a közösség erőforrásainak felderítése, de korrekt referálás csak így lehetséges. Tudnunk kell, hogy hova, kihez küldjük kliensünket. Törekedni kell a kollégákkal való személyes kapcsolatok kiépítésére. A személyes kapcsolatok együttműködést indítanak el, nem csupán a lelkipásztor küldi tovább a kliensét, hanem a spirituális problémáknál, vagy multidiszciplináris problémáknál, vagy multidiszciplináris közelítést igénylő esetekben a pszichiáter, az általános orvos, a pszichológus, a szociális szervező viszont kéri a lelkipásztor segítségét. A referálással nem szünhet meg a klienssel való kapcsolat, a további gondoskodásban, és ha erre szükség van, a spirituális tanácsadásban kívánatos a lelkipásztor folyamatos együttműködése.

A 13. fejezet tárgya az oktatás,

képzés. A lelkipásztor tanácsadó oktató, oktató tanácsadó. Kívánatos az oktatói és tanácsadói készségek szerencsés ötvözése. Az oktató tanácsadói tevékenység sorra veszi a konstruktív ismereteket, értékeket és a krízisek megoldásában bevált készségeket; kommunikálja ezeket a klienssel; aki reálisabban ítéli meg helyzetét és a közölt ismeretek birtokában jó döntésekkel, sikeresebben kezeli a problémáját.

Az oktatói tanácsadás a szélesebb értelmű lelkipásztori vezetés része, mikéntjét, stílusát mindig a kliens közvetlen szükségletei határozzák meg. A szerző óva int a tekintélyelvű ex katedra tanító módszerektől. A pusztán információátadás soha nem elegendő, az átadott ismeretek csak úgy hasznosíthatók, ha a kliens a saját érdekében integrálja az új ismereteket. Kétségtelen, hogy a diszfunkcionális gondolatok, hiedelmek, megcsúszott értékek önmagukban nem feltétlen okoznak zavarokat, de kulcsszerepet játszanak a pszichés zavarok kezelésében. A kognitív erőforrások, a valóságra orientált konfliktuskezelés fontosak a tanácsadói gyakorlatban. Az oktatói közelítés egyoldalú alkalmazása a kliens manipulálásához vezethet, fokozhatja dependenciáját, és azzal a veszéllyel jár, hogy a lelkipásztor a saját ismereteire és nem a kliens szükségleteire figyel. A szerző, házaspárok oktatásának példáján keresztül mutatja be a kiegyensúlyozott oktató tanácsadást. A válófélben lévők, elváltak tanácsadása a súlyos traumáktól óvja a gyermekeket és segít a pároknak a krízisállapot feldolgozásában. A fejezet befejező szakasza a szociális krízishelyzetbe került csoportok oktató tanácsadásával foglalkozik. A komplex szociológiai problémáknál szociálpszichológiai, csoporttanácsadói és szervezetfejlesztési ismeretek igazítanak el. A profétikus szerepben a lelkipásztori kvalitásokat kiegészítik a kreatív tanár erényei, a csoportfacilitáló készségekkel felfegyverkezve a lelkipásztor a gazdaságilag fejlett országok elesettjeinek és a fejlődő országok gazdasági és politikai elnyomottjainak lehet szószólója. Tanácsadói, oktató szerepében kilép a középosztályos konformitásból és a pozitív szociális és egyéni változások kovácsa lesz.

A 14. fejezet az egyházak gyógyító, gondoskodó küldetésében a legkevésbé kiaknázott, ugyanakkor egyik legnagyobb erőforrást: a csoport-szi-

tuációban biztosítható gondoskodást, tanácsadást tárgyalja. A kisközösségek az egyháztörténelem során mindig a megújulás forrásai voltak. A csoportinformációk reneszánsza napjainkban is hatalmas vitalitással jelentkezik. A illegálitásban tevékenykedő közösségek túlélése és a szekuláris csoportterápiás sikerek bizonyítják a csoportokban rejlő erőforrásokat.

Konkrét feladatra koncentrált, segítő akciók, csoportos oktatás, támogatást nyújtó, inspiráló gyülekezetek, imacsoportok, krízishelyzetbe kerültek csoportjai és a különböző csoportterápiás formációk terjedtek el. A csoportos tanácsadás előnyei a következők: az egyéni gondoskodás, tanácsadás nagy része csoporthelyzetben is alkalmazható; a csoportokon belül a csoporttagok maguk is segítővé válnak és segítséget kapnak egymástól; számos oktatási tevékenység csoportosan történhet; csoportokban azok is elérhetőek, akik egyébként tartózkodnak a formális tanácsadástól. Rendkívüli jelentősége van a csoportvezetőnek, a vezetési stílusnak. A vezetési feladat megosztása; a tagok aktivizálása; az intenzív kommunikáció, relaxált, felszabadult atmoszféra biztosítása; az empátiás, elfogadó attitűd többek között a jó csoportvezetői kvalitások közé sorolható. A közösségépítésben a vezetők csoportos képzési programjai, házasulandók csoportos oktatása, a gyász krízisével küszködők patronálása és a lelkigyakorlatos csoportok szervezése érdemelnek prioritást. A csoportterápiák megszervezése nagy körültekintést igényel, megfelelő tréning nélkül nem ajánlatos bevezetni. A szerző részletesen kitér a csoportvezetők képzésére és a különböző csoportinformációkról nyújt áttekintést, többek között az erikson-i életszakaszok szerinti specifikus bontásban.

A pasztorális pszichoterápiáról szóló 15. fejezetben a szerző méltatja a klasszikus és modern pszichoterápiás áramlatokat. Elismeréssel szól Freud, Adler, Rank, Fromm, Horney, Sullivan és Rogers munkásságáról. A viselkedés és kognitív terápiás irányzat képviselői között Wolpe, Skinner, Knox, Ellis, Beck, Glasser, Masters és Johnson nevét említi. A személyiség potenciálok aktualizációját előmozdító tranzakcionális analízist, a Gestalt terápiát, mozgásterápiákat és a keleti T'ai chi, valamint a hatha jóga módszereit egy csoportba sorolja. A lelkipásztorok számára különö-

sen fontos a rendszer- és szervezetfejlesztést hasznosító szemlélet. A különböző csoportterápiás és családterápiás eljárások is rendszerszemléletűek. A lelkipásztorok helyzetükből adódóan rendszerfejlesztők, hivatottak arra, hogy az opresszív oktatási, egyházi és munkaszervezési struktúrákat megújítsák, fejlesszék.

A spirituális növekedést, kiteljesedést centrális jelentőségű feladatnak tekintik a jungiánusok, a pszichoszintézis követői, néhány keleti irányzat képviselői és a pasztorális pszichoterapeuták. Az utóbbi csoporthoz tartozók bibliai történeteket, példázatokat, képeket univerzális humán tapasztalaként, archetípusként fogják fel. A szerző Boisen-t idézve biztatja a lelkipásztorokat a mély pszichés dimenzió felderítésére. Pfisternek Freudhoz írt leveléből idézve invitál az egyén belső, privát poklának megjárására, és ebben a mélységben a sátáni erőktől megszabadító küldetésre.

A laikusok képzésével, tanácsadásra való felkészítésével külön fejezet foglalkozik (16. fejezet). Az egyházakban kiszélesedő laikusok gondoskodását és a társadalmi segítő önszerveződések növekedését friss, úditó szellőhöz hasonlítja a szerző. A laikusok diakóniája a korai keresztény közösségek vitalitásával terjed.

A laikusok többé nem passzív befogadók, hanem aktív szeretetszolgálatban fordulnak az öregek, a magányosok, az otthonukból kimozdulni képtelenek, a gyászolók, a munkanélküliek, a sérült gyermekeket nevelő szülők, a bebörtönözöttek és hozzátartozók, az idegenek, a krónikus intézményekben izolálódók, a kisebbséghez tartozók és a szegények felé. A laikusok képzése, a segítő feladatra való felkészítése az egyházak megújulásának kulcsfontosságú tényezője. A lelkipásztorok sokszor felkészületlenek erre a feladatra és paternalisztikus attitűddel mindent ők szeretnének ellátni. A gyakorlat igazolta a képzett laikusok tanácsadó szolgálatainak hatékonyságát. Az idősek, betegek otthonainak patronálása, a telefonos segítségnyújtás, az özvegyek segítése, a fekvőbetegek házi látogatása, a börtönmissziók a laikus gondoskodás sikeres példái. Különböző szintű és terjedelmű képzések terjedtek el. Sok múlik a képzésben résztvevők toborzásán. A gyülekezetekből vagy szélesebb közösségből kikerülő jelöltek már a toborzás időszakában gondoskodó közös-

ségé formálódnak. A tanfolyamokon nagy figyelmet szentelnek önismeretre és egymás megismerésére. A lelkipásztorok gondoskodnak a szupervízióról és évente általában hosszú hétvégeken frissítik fel ismereteiket.

A fejezet a társadalmi önszerveződések, az önszervező csoportok értékelésével zárul. A lelkipásztorok facilitáló szerepe a Névtelen Alkoholbetegek evangéliumi gyökéretű mozgalmában és más önszervező csoport szervezésében, fenntartásában jelentős.

A könyv utolsó, 17. fejezete a hivatásgondozással foglalkozik. Hogyan gondozzuk, fejlesszük tanácsadói készségeinket. A tanácsadó lelkipásztor személyiségi kvalitásai között a hitellességet (kongruenciát); a gondoskodó, elfogadó, érdeklődő, a kliens irányában kifejezett tiszteletteljes attitűdöt; a defenzív nárcizmustól mentes, empátiás megértést; a felnőtt identitást, egészséges önbecsülést; az önimádattól, a lelki nagyképűségtől mentes Henry Nouven által is leírt „sebzett gyógyító” vonást; valamint a terapeuta aktív jelenlétét részletezi a szerző. A tanácsadó folyamatos képzéséhez hozzátartozik a kurzusokon, szemináriumokon való részvétel, a szakirodalom olvasása és az önismeret fejlesztése.

Az önismeretfejlesztést a pszichoterápiában való részvétel, a klinikai gyakorlati tanácsadásban (hospice szemléletű intézményekben) eltöltött idő, a szupervízió, az önismereti csoport, a realitás terápiás gyakorlatok és a spirituális önfegyelmi tréningek szolgálják. A segítő foglalkozásokban olyan gyakori kiégés leküzdésére többek között a következő gyakorlati tanácsokat adja a szerző: törődj gyermek-éneddel; legyen időd játékra; egy rövid minivakáción szakadj el mindennap a felnőtt énedtől; hetenként legyen egy szabadnapod; havonta egy hosszú hétvégéd; a rendszer szabadságon túl vegyél ki tanulmányi szabadságot; realisztikus célokat tűzz magad elé; törődj a testeddel; rendszeres edzéssel, relaxációval; fejleszd a stressztűrő képességeidet; találkozz olyan barátokkal, akik előtt őszinte lehetsz, levegheted professzionális álarcodat; nevsz magadon, másokon, gondozd a humorérzékedet; szállj le a szószékről, mutasd meg sérülékenységedet; látogass kurzusokat, konferenciákat, olvass, beszéljess.

Ha mindezek ellenére elakadsz, krízisbe kerülsz, engeddd magadat gyógyítani. A lelkipásztorok képzésében a szerző a következő témákat

ajánlja: személyiségfejlődés; házasság és család; csoportdinamika; pszichopatológia; individuális és csoportos pszichoterápiás módszerek; referálás, a közösség segítő erőforrásai; kulturális ismeretek; a tanácsadás története és teológiája. A könyv zárógondolatai között a szerző a tanácsadói, segítői hivatást egész életen át

tartó növekedésként definiálja. Hangsúlyozza, hogy a segítő instrumentuma a segítő kapcsolat, melyet minden növekedés és gyógyítás forrása, a Szentlélek ereje aktivál. A segítőben és a segítettben jelenlévő spiritualitás a segítő kapcsolatot transzcendens kiteljesedés, növekedés dimenziói irányában nyitja meg.

Izelítő Luther Kátéinak 20. sz.-i utóhatásából

Valószínűleg a két legismertebb Luther-irat a *Kis Káté* és a *Nagy Káté*. A papok hanyagsága és a gyülekezeti nép tudatlansága indította a reformátort megírásukra. A gyülekezetlátogatások nem csupán keserítették Luthert, hanem munkára is ösztönözték. Káté-formában adta közre azt a teológiai minimumot, amit családfőként, tanítóknak, lelkészeknek tudniok kellett. Rövidre fogott hit- és erkölcsstan könyvek ezek. Luther maga is az egyszerű kátéanyag tanítványa akart maradni élete végéig (nem saját magyarázó mondatait értette ezen!).

Az *evangelium pure docetur* (CA) elve minden kor evangélikusait tanulásra kötelezi, hogy taníthassunk.

Német nyelvterületen ismerjük a nagy *Felnőtt Evangélikus Katekizmust* (1975 -1356 oldal!). Az *Evangélikus Gyülekezeti Katekizmust* (1980 -490 oldal). Ezek kivonatát is. Tudunk az egykori *NDK* sajátos körülményeit figyelembevevő *Evangélikus Hittankönyvről* (Aufschlüsse-Ein Glaubensbuch – Berlin 1977), ismerjük ezek *dán* változatát az emberi élet és a kereszténység című, *felnöttek* számára írt katekizmust (Menneskeliv og Kristendom, Koppenhaga 1981).

A *svédek* több egyéni *próbálkozás* után (Gert Borgenstierna Kyrkanstro för samtidens männisskor 1976- Bo Giertz 3, többkiadást megért laikus dogmatikája és etikája: a Keresztény Egyházzól, az Egyházi kegyességről, a nagy Igazságról és nagy Hazugságról) kiad-

ták a *Kiskönyvet* keresztény hitünkéről 1992-ben és a Nagy könyvet keresztény Hitünkéről: *Megszabadítás* címen (Befrielsen, 1993). Gyönyörűen illusztrált, mai nyelven írt igazán használható modern káték ezek.

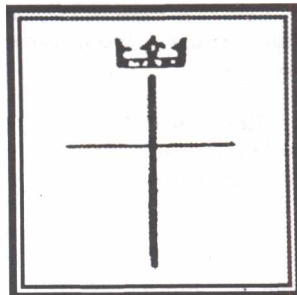
Megemlítjük – ebben a keretben csak röviden – a *római katolikus* kátékat: a két egymásután megjelent („javított” kiadású) *holland* kátét, (magyarul is olvasható!) a *francia rk.* Kátét A Katolikusok Hite (cathecese fundamentale 1984- 626 oldal). A *Római Katolikus Világkátét*, aminek ismertetésével még a Lp. Olvasói számára adós vagyok (A Prot. Szemlében jelent meg ismertetésem 1993-ban).

Kuriózumnak számít, mégis jó tudni róla, hogy a mai *kínai* keresztényeknek jelent meg a *Kínai Egyháztanács* kiadásában *Keresztény Tanítás* címen egy 100 kérdésből-feleletből álló könyve „minden kezdő keresztény számára” alcímmel. Német fordításban (1985 Hamburg) van birtokomban. Imponálóan egyszerű és világos, Rövid függelékekkel (Miatyánk, Hitvallások, Rövid egyháztörténet). Egyszer talán még az európai keresztényeknek is példaképpen szolgálhat egy szekularizált világban, ahol először a leglényegesebb elemeket kell megismerni a keresztény tanításból.

*

Izelítő akar lenni ez a néhány sor a Luther-évben: ime Luther rossz tapasztalata és hűségese munkája hat a 20. században is!

HK.

Kérdések és válaszok a hitoktatásról

– Átvéve a Laki Örömhír (Répcelak) 1996. 2. számából, a szerző engedélyével –

A Répcelaki Általános Iskola 1995 novemberi nevelési értekezletén a hitoktatásról volt szó. Erre az alkalomra kérdéseket gyűjtött össze a tantestület. Az alábbiakban ezekből, és az erre adott válaszokból adunk közre néhány érdekesebbet.

Órán előfordult, hogy a gyerekek nem mondtak igazat. (Az iskolában írták a leckét, mindenki hallgatott erről.) Elmondják-e hittanórán a délelőtti történeteket? Őszinték-e?

Sok gyerek nagyon őszinte, de nem valami csoda folytán, hanem hittanórán egyszerűen nincs veszteni való. Nagyszerűen tisztában vannak vele, hogy itt nincs osztályozás, nem számít bele a magatartásba, a bizonyítványba, nem lehet osztályfőnököt és igazgatót kapni. Még az apu és anyu sem szid le, ha valami probléma akad a hittannal. Sokkal kevésbé rizikós őszintének lenni, mint bármely más órán az iskolában.

Nehéz elfogadni egy gyereket, ha nem mond igazat. Ennél még nehezebb, ha igazat mond. Sokan hittanon őszintébbek, mint más órán, de nehogy valaki azt higgye, hogy ez egy nagyszerű és fölöttébb derűs dolog, mert az igazságuk, a véleményük sokszor kegyetlen, nehezen elviselhető. Kényelmetlen, mikor velünk szemben így megmondják az igazat, de más tanárokkal, iskolával, felnőttekkel kapcsolatban is. Fontosnak tartjuk, hogy komolyan vegyük a fésületlen, bárdolatlan igazságukat, mert ez még mindig jobb, mint a képmutatás. Igyekszünk is, hogy érezzék: fontos, hogy kimondják, amit gondolnak, éreznek. Még ha az igazmondás nem is mindig tetszik nekünk felnőtteknek.

A fenti esetben viszont az igazság elhallgatásáról van inkább szó. Nem ugyanezt tesszük-e mi felnőttek is? Minálunk hazugságnak számít-e az, hogy nem szólunk semmit, egyszerűen csak

hallgatunk az igazságról? Nem kívánunk-e olyat a gyerekektől, amit magunk sem tudunk megtartani? Nem keresünk-e más szemében szálkát, miközben a magunkéban elviseljük a szálkát? Ezek a gyerekek a mi gyerekeink, olyanok, mint mi vagyunk.

A hittanórán tanult ismereteket hogyan értékelik, ellenőrzik? Osztályzatok nélkül milyen eszközzel értékelnek?

Répcelaki evangélikus hittanon nincs osztályozás, bizonyítvány. A rosszat szóbeli elmarasztalással értékeljük, a jóért pecsét jár, meghatározott számú pecsét után kis matricát kapnak a gyerekek. Tanévzáró istentiszteleten félév végén a gyülekezet előtt is felolvassuk azoknak a hittanosoknak a nevét, akik a tanulásban a legjobbak, de azokét is, akik a gyülekezeti alkalmakon való részvételben járnak elől. Mindezt felvisszük a „létrára”, amin egymáshoz is viszonyíthatjuk a teljesítményüket, de senki sem érzi megalázó helyzetben magát miatta. A nagyoknál (konfirmandusok) előfordul felmérő dolgozat, amelyben kiszámolom, hogy hány százalékot teljesített az illető és megmondom, hogy hányast kapna, ha osztályoznánk. Ebből mindannyian látjuk, hogy kik azok, akikre ráfér a biztatás és kik járnak elől. Nyolcadikban minden óra előtt ismétljük az előző órán tanultakat és együtt örülnünk, ha a lényeg megragadt bennünk. Jutalom az, hogy együtt vagyunk, hogy valami olyat tanulunk, amiről tudjuk, hogy szükségünk van rá.

Van ahol osztályozzák a hittant. Én nem szívesen tenném. Így ugyan elveszíttem a fegyelmezésnek egy széles körben használt formáját, de őszintébb a kapcsolatom a gyerekekkel, valamint nem marasztalom el azokat (a tanulmányi téren gyengébben teljesítőket), akiket az iskolai órákon úgyis annyiszor kudarc ér.

Az embernek nem lehet abszolút mércéje a tárgyi tudás. Sok nagyszerűen vizsgáló konfirmandus bukott már meg hűségéből, szavahihetőségéből és vannak gyengébben teljesítők, akik emberileg sokkal többre jutottak. Éppen ma hallottam, hogy Amerikában ma már nem az értelmi szintet tesztelik, hanem az érzelmit. Nem csoda. Értelmileg még csak jutunk valamire, de az érzelmi fogyatékoság az emberek széles rétegeit nyomorítja. A kereszténység egyébként nem ismerethalmaz, hanem életmód és viszony.

Hittanórákon szóba hozzák-e a tanulók konfliktusait? Kérnek-e azok feloldására segítséget?

Van aki mondja, van akiről le lehet olvasni, meg lehet kérdezni, van aki hallgat. Ez függ a csoport és a hitoktatólelkész viszonyától, függ a gyerek és hitoktató, valamint a gyerek és a többi gyerek viszonyától. Sőt, még attól is, hogy régóta hittanos az illető, vagy késve „csöppent” a közösségbe.

Az, hogy nincs osztályozás, őszintévé, közvetlenebbé teszi kapcsolatunkat. Mondanak néha „meredek”, durva dolgokat és ezzel letesztezik, hogy mit lehet elmondani és mit nem, el tudjuk-e őket fogadni olyannak amilyenek, vagy valamilyen „képet kell mutatniuk”. Nem mindegy, hogy megbotránkozunk-e véleményükön vagy megpróbáljuk megbeszélni, segíteni, biztatni. Jó lenne, ha telve lennének bizalommal a gyerekek és nyitottak volnának. Jó volna, ha tudnák, hogy a lelkész azért van, hogy konfliktusaikban segíthessen. Az a baj, hogy sokszor a szülők, nevelők sem tudják, mit kezdjenek a lelkéssel. Így aztán marad a bizalmatlanság, rosszindulat, harag, előítélet, tudatlanság, konfliktus. De éppen azért dolgozunk, hogy több legyen közöttünk, bennünk, a bizalom.

Milyen a gyerekek magatartása hittanon? Milyen eszközeik vannak a fegyelmelésre?

Részben már érintettük a témát, mikor az értékelésről beszéltünk. Itt azonban kimondottan a *fegyelméről* van szó. A hittanóra más, mint az iskolai órák. *Itt nem fegyelmel a rossz jegy, a rossz bizonyítvány lehetősége.* Előfordult, hogy rá merészeltem szólni gyerekre és úgy határozott, hogy többet nem jár hittanra. Van, aki megteheti. Egyedül a hetedikeseket fegyelmel és szorítja tanulásra a konfirmációi vizsga.

Minden más csoportban a fegyelmel egyetlen eszköze a figyelem. Meg kell próbálnunk a figyelmüket lekötni. Ötödik, hatodik, hetedik órában ez nem túlságosan egyszerű.

Milyen segítséget tud adni a hitoktató abban, hogy a gyerekeket leszoktassuk a káromkodásról?

Ha gyorsan ható varázsszert várnak tőlem, akkor hirtelen a tű és cérna jut eszembe. Ha viszont valami belülről fakadó jobbulást akarunk, ahhoz egészen messziről kellene kezdenünk: a felnőtteknél, vagyis nálunk. A mi családi szokásainknál, konfliktuskezelésünkénél.

Ha komoly a kérdés, hívjanak meg egyszer egy külön erről szóló beszélgetésre.

Mi a véleménye arról, hogy a szülők egy része csak megszokásból járattja a gyermekét hittanra?

Örülök neki, mert ez a jobbik eset. A rosszabbik az, hogy nem is járattja. Az a dolgunk, hogy az a gyerek eljusson odáig, hogy ne csak megszokásból járjon, hanem örömmel. A munkánkat persze ez a tény nem teszi könnyebbé, mivel a család a legerősebb nevelő erő. Nem is lehet és nem is szabad versenyezni vele. A hitoktatónak a dolga „csak” az, hogy a hozzá (szokásból vagy tudatosan) forduló szülőknek a nevelésben segítsen.

A hittanórákon kívül milyen egyházi programok vannak a gyerekek számára?

Ami van, az a következő: Iskolaidó alatt rendszeresen vannak (havonta egy hétvégén) egyházmegyei ifjúsági csendesnapok. A gyülekezetünkben minden évben van kirándulás a gyerekekkel (Safari park, Fertőrákos, Fertőtó). Ősszel volt már sárkányeresztés, biciklitúra. Adventben karácsonyi készülődés címe alatt készülni szoktunk advent köszöntésére, karácsony-szentestére; betlehemezésre, ajándékokat

készítettünk (mézskalács-sütés, ígéslapok, karácsonyfadíszek készítése stb.) Karácsony előtt betlehemezés van, karácsonykor pedig előadjuk a megtanult kis játékkunkat. A nagyobb ünnepekhez, konfirmációhoz mindhez tartozik egy kis gyermekmunka. Nyáron nagyon sok lehetőség van táborozásra Órimagyarósdon, a Balaton mellett Gyenesdiáson és még nagyon sok helyen. Volt és lesz lehetőség énekkarra járni, volt már ifjúsági koncert a művelődési házban a „Promise” zenekarral, evangélikáció diakonisszákkal, író-olvasó találkozó Túrmezei Erzsébettel. Némelyek pedig a „Hajtás” nevű megyei ifjúsági csoportban vesznek részt. A legújabb kezdeményezés itt helyben az ovis „Napralforgó” foglalkozás.

Kimondottan gyermekek számára jó lenne sokkal több gyülekezeti programot szervezni. Néhány ötletem nekem is lenne, szívesen veszem a jelentkezőket a segítségre. Tarthatunk minden vasárnap gyermekistentiszteletet, vasárnapi iskolát. Havonta egyszer lehetne családi istentiszteletünk, amit a gyerekekkel közösen tartanánk. Rendezhetnénk minden félévben legalább egy hittanversenyt, ifjúsági csendesnapot pedig egészen biztos, hogy fogunk tartani. Szívesen fogadok el ebben pedagógus kollégáktól segítséget és ötleteket.

A gyerekek többsége „divatból” jár hittanra. Mi a véleményük arról, hogy vannak tanulók, akiket a szülői akarat kényszerít a hitoktatásra, illetve ezáltal megbármálkozhat vagy konfirmálkozhat. Ugyanakkor a szülők nagyrésze maga sem gyakorolja a vallást, és gyermekeiknek sem járnak jó példával elől. A mostani ifjúság is ilyen szülőkké válik?

Én divatot nem érzek. Sokkal több és nagyobb erő ennél az értetlenség, az előítélet és a kényelem. Komolyabbnak gondolom a dolgot és többnek a szülőket egy divathullám lovasainál. Aki csak divatból jött, az nem sokáig maradt, mert otthon maradni korábban is és ma is könnyebb volt, mint venni a fáradságot és elindulni. Hittanra járni, részt venni a gyülekezeti munkában nem jár munkahelyi pozíciókkal és olyan előnyökkel, mint a kívülállók gondolják. Annál több áldozatot követel, és sok a súrlódás lehetősége is ezzel kapcsolatban.

Nem a szülők tehetnek róla, hogy ezen a téren nem részesültek nemhogy képzésben, de felvilágosításban sem. Az a csoda, hogy ezekben a szülőknél mégis megmozdult valami, mert a gyerekeiket hittanra küldik. Érzik, hogy valami nagy úr van itt az életükben és nem akarják, hogy így maradjon ez a

gyerekeik esetében is. A „kényszer”-rel kapcsolatban: Emlékszem, hogy egyik főiskolán egy tanárnő azt mondta diákjainak: az én órámról nem kötelező járni. Katalógust nem olvasok, mert ez nem kényszer. Így is tett. Néhány hét múlva senki nem ment el. Csak akkor találkozott legközelebb „tanítványai-val”, mikor félévkor hozták az indexüket aláírtni. Hol esett meg mindez és kikkel? Tanárképző főiskolán, felnőtt öntudatos pedagógusjelöltekkel. Nyáire éretlenek vagyunk még mi is, csak el szoktuk felejteni. Milyen fókú érettséget várhatunk vajon akkor egy általános iskolás kis emberkétől? Sem iskolába, sem zeneiskolába, sem nyelvtanóra, sem fogorvoshoz vagy orvoshoz nem önként mennek gyerekeink. Törvényt kellett hozni az iskolakötelezettségről, mert még szülőktől sem lehet elvárni (ezek szerint), hogy megértsék: az ő érdekük és a nemzetünknek az érdeke az iskolába-járás. Ha kell, kényszerítjük, mégis elküldjük őket. Ha nem így lenne, még ebbe az iskolába is sokkal kevesebben járnának.

Persze sokkal okosabb az a szülő, akinek van annyi érzéke a gyermekneveléshez, hogy inkább kedvet csinál. Csofátatos, hogy még ma is vannak ilyen apukák és anyukák és akadnak gyerekek, akik nem kényszerből jönnek.

Az írkatatások korát éljük. A mai gyermek állandóan találkozik a tudomány újabb és újabb lépéseivel. (Bár akadnak talányok is, melyet néha valami természetfölöttinek a létével bizonyítanak.) Ma hogyan tudták oktatni, magyarázni Isten létét?

Az ember valóban nagyon magásra jutott a tudomány és a technika területén. Büszke is az eszére, a tudományára. Mégis, az ember mint ember nem sokat változott, sőt sokszor az érzésünk, ha a huszadik század történelmére tekintünk, hogy nagyon is mélyre süllyedt. Ha nem így volna, akkor ettől a sok nagyszerű technikai felfedezéstől már egész biztosan itt lenne a Kánaán. A mi életünk azonban gyakorlatilag a sok gép ellenére sem lett könnyebb, sőt olyan életről beszélünk, ahol ez a nagyszerű ember lélekszakadva rohan. Csofáljuk az elődeinket, akik egyszerű paraszt létükre kultúrát teremtettek: meséket, dalokat költöttek, tárgyi kultúrájuk is messze fölénk emelkedő lélekről mesél.

Idealizálni persze őket sem lehet, de tény, hogy népi kultúrát hoztak létre. A „kultúra” szó pedig a „kultusz”-ból ered. Kultikus okból születtek az első rajzok, az első írások, az első ének és zenedarabok. Az égre tekintett az ember és számolni kezdett. Kultúra

született. A legnagyobb zeneszerző sokak szerint J.S. Bach maga evangélikus templomi karnagy volt. A zenéje el nem választható a keresztyén kultusztól és kultúrától. Innen erednek az erkölcsi értékeink, ebben gyökerezik az egész életünk. Ha szembe állítjuk a kultusszal a kultúrát, saját gyökereinket fűrészeljük.

Volt egyszer egy saját hatalmától megszédült egyház, amely máglyára küldte a tudomány nagyszerű embereit. És volt egyszer egy saját tudományától megrészgült ember, aki azt hiszi, sutba dobhatja a kultuszt és magát az Istent. Mindkettő óriási tévedés, mindkettőt mi nagyravágyó emberek követjük el. Én azt hiszem, hogy a mai kor a kijózanodás korszaka kell hogy legyen.

Nem tudok megfejteni tudományos talányokat, titokzatos jelenségeket, még csodákkal sem foglalkozom. Nem magyarázom az Isten létét sem, mert az úgyszólamag magyarázhatatlan. Csak azt magyarázom, hogy az Isten nélkül mi emberek nem vagyunk pépek az emberi létezésre, lesüllyedünk egy állati szintre, még ha a technikánk az égig ér,

akkor is. Nem olyan bonyolult ez, ha az ember komolyan bele gondol.

Észrevehető-e a hitoktatásra és a templomba járó gyermekek viselkedésén pozitív irányú változás?

Milyen eszközökkel próbálják elérni, hogy az ott hallottak, tanultak valóban magatartásformálók és ne csak tananyagszerű tudás legyen?

A legfontosabb eszköz a képmutatás nélküli őszinteség és a gyerekek elfogadása minden hibájukkal együtt. Törekszem arra, hogy megérezzék (főleg a nagyobbak) hogy itt rólunk van szó. Értünk van, minket akar szolgálni minden parancsolat, minket akar segíteni az Isten, ha hagyjuk magunkat.

Van e pozitív irányú változás? Jézus azt mondta: „Boldogok, akik nem látnak és hisznek.” Hiszem hogy van. Ez nem valami költői dolog. Minden magvető hiszi, hogy a mag, amit szétszórta, kikel. Minden pedagógus hiszi, hogy nem hiába van ott naphosszat a gyerekek között. Nem biztos, hogy a változás észrevehető, de hisz benne, hogy van,

még ha nem látjuk is. Szükségünk van erre a bizalomra, hitre. Hit nélkül nem is érdemes fölkelni reggel.

Eljön-e az idő, amikor az ember embernek nem lesz farkasa? Megvalósul-e a Krisztusi szeretet? Várható-e az, hogy egy kis körömnny jobbert nem tapossák el az emberek egymást? Mikor lesz időnk egymásra, és vesszük észre más baját, szenvedéseit? De addig is, mi lesz? Mit tudunk tenni? Mit tudnak tenni önk?

Mi nagyon keveset tudunk tenni, szinte semmit. De Isten segítségével együtt... hiszem, hogy ki tudjuk merni kiskanállal a tengert. Először meg kell próbálnunk, hogy ne legyünk egymásnak farkasai otthon és itt a munkahelyünkön. Ez pedig nem könnyű, mert sokszor engedni kell, áldozatot kell vállalni. Abból kell adni, amiből a legkevésbé van, amiből magunknak sincs elég: időt, figyelmet kell áldozni egymásra. És mindez persze pénz...! De hiszem, hogy az a tenger kimerhető.

Jánosa Attila
ev. lelkész

Tízéves a Testvéri Szó

„Hálát adunk Istennek, hogy ma is munkálkodik közöttünk.” Ez a kezdőmondatként megfogalmazott élmény adott alaphangot, hangsúlyt tíz évvel ezelőtti közös munkánknak. A testvéri szó a Magyarországi Evangélikus Egyház minden tagjához – a továbbiakban: „Testvéri Szó” – című íratban ezzel a hálával rögzítették elvi álláspontjainkat, bírálatunkat s javaslattevő gondolatainkat. Újra és újra tapasztaljuk az írat záró sorainak realitását, erejét is: „Egyházunk életének nyomorúságai, a magunk vétkei és mulasztásai ellenére reménységünk Jézus, aki minden hatalom mennyen és földön, aki a küldetést adja, s aki övéivel van minden napon a világ végezetéig” Ezzel az alapszemlélettel értékelhetjük helyesen a Testvéri Szó keletkezését, egyháztörténeti hatását, mai jelentőségét.

1985. november 13-án 21 tagú közösség jött össze Zászkaliczkyék lakásán Fóton. Újszerű stratégiával, a belső feszültségek legyőzésével számos kisebb megbeszéléssel és több helyen szervezett, „plenáris” ülésen alakítottuk ki a Testvéri Szó iratot, amit 1986. március 17-én 19-en írtunk alá. A kialakítás, az aláírás sokszínű eseményeiről az 1991/9. sz. Lelkipásztor „Öt éves a Testvéri Szó” című cikke közül eseményszerű beszámoló. A megbízhatóságot nyújtó tíz év múltával ezt a történeti tájékoztatást néhány hangsúlyos ténnyel egészítem ki.

Egyedülállónak látszik egyházunk történetében, hogy a Testvéri Szó kimunkálásának négy hónapjában gyakorlatilag titkosan sikerült intenzív közösségi együttléteken létrehozni egy ellenzéki iratot. Természetesen voltak keresztyén körben magán-és gyülekezeti „elszólások”. A belügyminisztériumi ügyintézés, az ÁEH informátor-csapata azonban a közismerten széleskörű „besúgó rendszere” ellenére tájékoztatlan maradt. Pedig az 1956. évi politikai események 30 éves évfordulójának forrósága jellemezte a társadalmi légkört.

Az iratot kimunkáló közösség tagjai is döntő részben az évek-évtizedek során titkos konferenciák, táborozások tapasztalatait hozták magukkal. Az átadás stratégiáját, az alá-

írások formáját is ez határozta meg. A Testvéri Szó szövegének is és a kísérő levélnek is csak azt a példányát írtuk alá saját kezűleg, amit az Országos Elnökségnek adtunk át. Ezzel a hazug politikai zavarkeltés propagandáját csökkentettük. Az általános elterjesztést személyes gyülekezeti kapcsolataink felhasználásával, „Saját kezű aláírások” megjegyzéssel igyekeztünk megoldani. A tízéves évforduló történeti jellege kötelez viszont az aláíró tíz lelkész és kilenc nemlelkész nevének felsorolására: ifj. Bencze Imre, Botta István, Csepregi Zsuzsa, Dóka Zoltán, Dóka Zoltánné, ifj. Fasang Árpád, dr. Frenkl Róbert, Gadó György, dr. Gadó Pál, Ittész Gábor, Ittész Nóra, id. Kendeh György, dr. Koczor Miklós, Koczor Zoltán, Rózse István, Thurnay Béla, Virágh Szabolcs, Zászkaliczky Pál, Zászkaliczky Péter. A lelkészeknek és nemlelkészeknek ez a közössége várta az átadás következményeit.

A Testvéri Szó átadás utáni nyilvánossága s a mögötte levő közösség meghökkentően nagy hatást keltett s jelentős változások forrása, rugója lett. A megjelenés után természetesen az egyházi és az állami ellenvélemények, sőt fenyegetések is hangot kaptak. D. Káldy Zoltán betegsége miatt csak „távoli” információkat kapott. Nem folyhatott bele a küzdelembe. Az írat egyházi újszerűsége, átadási, terjesztési stratégiája, az 1956. év 30. évfordulójának körütekintést parancsoló hatása az állami szerveket is zavarta. Miklós Imre, az ÁEH elnöke 1986. június 3-án, a Teológiai Akadémia záró, ünnepi ülésén mondott beszédében például a „lelkészek közül néhányan” kifejezést használta a burkoltan érintett Testvéri Szó szerzőire. Fenyegetése is nagyon burkoltan szólt azoknak, akik „az egyház egységét is veszélyeztetik”: „... mert egyébként a hosszú évek erőfeszítései és eredményei után van mit vesztenünk. Az Evangélikus Egyháznak is!” (Ld. Ev. Élet 1986. júl. 6. 3.1.) Ma már jelentéktelennek tűnik egy ilyen támadás! Akkor figyelniünk kellett rá! Kezdetben dr. Nagy Gyula püspök külföldi negatív sajtónyilatkozatai is hangot kaptak. Ugyanakkor erőteljesebb volt a pozitív külföldi visszhang. A Testvéri Szó szövegét kísérő levelével együtt

magyarul is közzétették. (Ld. Utitárs, 1986. 5. sz. 3.1.) Hazai szimpátiája is egyre érezhetőbben nőtt, egyházi mondanivalójának súlyához nem fért kétség. Az 1986. év második felében áttörte az elutasítás falát. A Testvéri Szó offenzív, gyülekezet- és egyházcentrikus üzenete az egyház vezetőinél is háttérbe szorította a defenzív, az állam felől jövő és a külföldet is eszerint tájékoztató szempontokat.

Ma már egyértelműnek látszik, hogy dr. Nagy Gyula püspök – ismerve D. Káldy Zoltán vezetőpüspök betegségének kilátástalanságát – az 1986. november 20-i Országos Közgyűlésen alapvetően pozitívan akarta az egyház közvéleményébe bevinni, gyakorlatába beépíteni a Testvéri Szó reformelgondolásainak jelentős részét. Ennek előkészítésére két négyes bizottság tárgyalását javasolta.

Az egyházvezetés bizottságát négy jelentős lelkész, a Testvéri Szó bizottságát két lelkész és két nemlelkész alkotta. A mi közösségünk ismerete szerint a tárgyalás főkérdéseként a Testvéri Szó 5. pontjában szereplő „országos megbeszélések” témája szerepelt. A három hosszú tárgyaláson D. dr. Próhla Károly országos teológiai és tanulmányi főigazgató azonban szívós erőfeszítéssel az „Egyházunk Belső Megújulásáért” című nyilatkozat összeállítását végezte el s ezt küldte meg sürgetőleg aláírásra a tárgyalóknak. Ez a nyilatkozat tartalmazza ugyan, hogy az aláírók egyetértének a Testvéri Szóval abban, „*hogy egyházunknak gyökeres belső megújulásra van szüksége.*” (Ld. Ev. Élet 1987. jan. 18. 3.1.) Arra sincs közvetlen utalás, hogy csak ebben értenek egyet. Sőt számos értékes elvet rögzítenek még. A hazai diakóniai teológia értelmezését azonban, amelynek éppen a tárgyalást irányító főigazgató volt egyházunkban fő kialakítója, állásfoglalás nélkül utalták további konferenciákra, úgy, hogy ott minden tárgyaló, „*elvi alapnak tekinti egyházunk hívallásait, tanításait és Ünnepélyes Nyilatkozatát.*” Az akkor még érvényben lévő Ünnepélyes Nyilatkozat hangsúlya megbeszélést igényelt volna s utólagosan is érthető feszültséget keltett közösségünkben annak vitatása nélkül, hogy tárgyaló testvéreink – különösen sürgötött helyzetükben – illetékesen jártak el aláírásukkor. Nagyon érthető volt ugyanakkor Itzész Gábor magatartása, aki nem írta alá ezt a nyilatkozatot. Rögzítették természetesen az ún. „*Evangélikus fórumok*” elnevezésű összejövetelek lehetővé tételét is. A nyilatkozat ugyan nem befolyásolta érzékelhetően a novemberi Országos Közgyűlésen sem a püspöki jelentést, sem az izzó hozzászólásokat. A Testvéri Szó közösségének belső egységét azonban nagyon megzavarta.

A közgyűlésen viszont a püspöki jelentés teljes tárgyalgossággal előtárta, hogy „*a Testvéri Szó – teológiai és gyakorlati megújulást követelve – többek között válságról beszél egyházunk életében. Éles ritika alá veszi a diakóniai teológiát. Követeli az egyházi életnek és az előjárók megválasztásának gyökeres átszervezését és más reformokat, köztük a volt Fasori Gimnázium visszaállítását*” (Ld. Ev. Élet 1986. dec. 21. 1 és 3.1.). A Testvéri Szó javaslatait még nevének említése előtt széles körben számba vette, így a teológiát végzett nők szolgálatának jelentős rendezését, a nemlelkészek fokozottabb szolgálatba állítását, az „*evangélikus fórumok*” megrendezését. A jelentés után következő hozzászólásokon többen kifejtették a Testvéri Szó értékeit, előrevívó jelentőségét. Megfigyelőként ámulva tapasztaltam a hozzászólók lelkesedését. Évek múltán lehetséges kutatásaim viszont azt bizonyították, hogy a közgyűlésről készült hivatalos jegyzőkönyv – jellemzően – nem tartalmazza a hozzászólásokat. Elvesztek ezek a történelmi dokumentumok.

1987. év során már egyre jelentősebbek lettek a Testvéri Szó közösségén belüli irányvonal-különbségek. Ezek részben nehezen kirajzolható elvi különbségek voltak, tulajdonképpen azonos teológiai alapállásból, részben személyi, ha-

talmi harcra engednek következtetni. Dr. Nagy Gyula püspökkel 1987. április 21-én gyakorlatilag még teljes létszámban tárgyalt közösségünk. Fokozatosan azonban egyre többen váltak ki körünkől, akik újabb szervezkedéssel, új társakkal, sokszor a régi közösséggel kívülről vitatkozva, jelentős értékeket hozak létre, illetve más mozgalomhoz egyesülethez csatlakoztak. A megcsonkult Testvéri Szó közösségét azonban még ez esztendőben a reformküzdelmek széles köre várta. Azt a különleges szempontot továbbra is fontosnak láttuk, hogy közösségünkben vezető, illetve elveket meghatározó szerepet egyetlen tag sem igényelhet magának. Ezt a szempontot ma is fontosnak tartjuk.

Egyházunk nyilvánosan szervezett fórumai lassan, de biztosan megindultak. A jobbítani szándékozó, bátor, de építő hozzászólások széles köre hangzott el úgy, hogy tevőleges következményei is tapasztalhatók voltak. Közösségünk ezekre az alkalmakra módszeresen készült.

D. Káldy Zoltán halála a püspökjelölés befolyásolhatóságának reményét hozta közel. Az AEH elnöke váratlanul – minden bizonnyal állami taktika szerint – Frenkl Róberttel kezdeményezett megbeszéléseket, aki ezeket a tárgyalásait közösségi alkalmainkon vitatta meg, készítette elő. Így erkölcsi, tartalmi szempontokat teremthettünk számára. Eszmecseréink közben belső szavazás tette világossá, hogy a más körökben is emlegetett reformjelöltek közül dr. Harmati Béla püspökjelöltsége felelt meg leginkább elgondolásainknak. Genfi tartózkodása közben személyes beszélgetésekre támaszkodó kapcsolatunk tisztázta számunkra az esetleges jelölés vállalását s vázlatos terveit. Küzdelmünk – ismereteink szerint – befolyásolta a jelölést. Végül a Déli Egyházkerület püspöke lett, a kerület felügyelője pedig Frenkl Róbert. Egyházunk vezetőségében működni kezdett a reformszárny. Sőt később a Déli Kerület felügyelőjének útja már teljesen szabad választással az országos felügyelői tisztségbe vezetett.

A Testvéri Szó még együttmaradó közössége a 80-as évtized záró éveiben 1991-ig egyrészt a még élő, a múltban hátrányos elbánásban részesült lelkészek ügyének rendezését sürgette, s a zsinat előkészítésében kiegyenlítő szerepet, törvényességet hangsúlyozó munkát vállalt, másrészt belső életének bővítése s ezzel hatékonyságának növelése érdekében a Testvéri Szó Közösségi Mozgalom keretei között alakította ki működését.

Az Országos Elnökséghez 1988. novemberében részletes elvi elemzést küldtünk arról, „*hogy az elmúlt évtizedekben egyházunk vezetői és befolyásolt egyházi bíróságok erőszakos lelkészi elmozdításokkal, illetve koncepciók perekkal kompromittálták magukat és egyházunkat. A megalázott lelkészek sorából a még élő dr. Schulek Tibor, id. Kende György, Botta István, Danhauser László és Lupták Gyula ügyének rendezése*” látszott sürgetőnek. Nagy örömet okozott, hogy az élők között Scholz László lelkész kiengesztelésére és a Bp-Zuglói gyülekezet megbékélésére 1988. május 5-én már előzetesen sor került dr. Harmati püspök szolgálatával. Értékes történelmi esemény volt. Így javaslataink megoldható része már belesimult egyházunk életébe. Ezt a néhány évet meglepően sok, teljesen újszerű megmozdulás, politikai jellegű, néha egyházunktól idegen álláspont jellemezte. Ezért tartottuk szükségesnek az 1990. május 1-jei országos lelkészi fórumon az „*Állásfoglalás és kérés szó*” című fogalmazványunkat vitára bocsátani.

Ez utóbbi álláspontot már a Testvéri Szó Közösségi Mozgalom tagjai állították össze. Az új szerveződési keret részben egyházunk reformjaiért kézzel foghatóan küzdő, az evangélium iránt elkötelezett fiatalokat, részben kipróbált, az evangelizációért-misszióért dolgozó-küzdő idősebbeket ölelte közösségbe. A kibővült kör a zsinatelőkészítő munka

hozzáértő felvállalását, és az evangelizációs és missziói munka fellendítését tekintette fő feladatának. Az utolsó öt évben a Testvéri Szó Közösségi Mozgalom megbeszélésein számos kérdés között e két terület küzdelmei szerepeltek meghatározóként. A színtényes munkái között is számosan dolgoznak jelentős súllyal közösségünkben.

Közismert, hogy az 1991. évben 6 éves ciklusra összehívott zsinatot még számos veszély fenyegeti. Lehet, hogy a ciklus lejártával, nagy felelőtlenséget tükrözve, nem lesz képes az új Törvénykönyvet létrehozni. Mégis tárgyilagosan

állapíthatjuk meg, hogy a már eddig hatályba léptetett s kihirdetett törvények is egy új rendet vesznek célba. Még akkor is, ha tényleges érvényesítésük gyakran botladozik.

És még mennyi kérdés igényel egyházunkban erőfeszítést, felelős, önfeláldozó munkát!

Krisztus Urunk segíts meg!

Dr. Koczor Miklós
zsinati gáza

SZEMEREI JÁNOS:

Dr. Ferdinánd István – ahogy én ismertem meg

Előljáróban:

Azzal kell kezdenem, hogy már két éve vívódom ezzel a cikkel. Többször hozzáfogtam. Írtam, kihúztam, nagyjából elkészültem, aztán rossznak találtam és összetéptem. Ha a Szerkesztő nem kér újra és újra kitarító hűséggel – akinek ezúton meg is köszönöm türelmét – talán nem írtam volna meg. Pedig tudom, hogy ezzel Pista bácsinak is, és a lelkésztestvéreknek is tartozom.

Amikor *Ferdinánd Istvánról* kell szólnom, írnom, (bár kimondhatatlan örömmel teszem) *elakadnak a szavaim*.

Életének csupán egy tizenhatodát – utolsó öt évét – ismerhettem közvetlenül, személyesen. Több mint egy fél évszázaddal volt idősebb nálam, de *életemre, gondolkodásomra, hitemre olyan óriási hatást gyakorolt, mint kevesen*.

Ha hinnék a véletlenekben, azt mondanám, véletlenül hozta így az élet.

Segédlelkési kiküldésem a tordasi és gyúrói gyülekezetbe szőtt. Amikor espreszem bemutatva a gyülekezetet és a hozzájuk tartozó épületeket, a gyúrói parókián váratlanul bemutatott nekem egy idős bácsit, mint a ház lakóját. Ez az idős bácsi volt dr. Ferdinánd István, ny. teológiai tanár. Nyugdíjasként került feleségével együtt a gyúrói gyülekezet üresen álló lelkészlakásába.

Nagyon meglepett ez a találkozás. Nem a tény, hogy üresen álló parókián idős lelkésszel találkoztam, hiszen ez örömteli. Örültem, hogy lesz kihez fordulnom felvetődő kérdéseimmel. Sokkal inkább az volt a meglepő, hogy a *teológjáról frissen kikerülve, nem emlékszem, hogy egyáltalán hallottam volna a nevét!*

Ez a meglepetésem idővel, Pista bácsit megismerve, csak fokozódott.

Beszélgéseink során *nagyon közel kerültünk egymáshoz*. Szinte családtaggá váltunk. Nagy élmény volt őt hallgatni. Elbeszélésein keresztül kitágult a világ. Más megvilágításban is láthattam dolgokat, eseményeket. Megelevenedtek évtizedekkel korábbi események és olyan személyek, akiket én csak könyvekből ismertem.

A fővárostól mindössze harmincöt kilométerre szinte remeteként élt, nagyon alacsony nyugdíjából. Külföldiek többször nyitották ki ajtaját, mint magyarok.

Dr. Ferdinánd Istvánban óriási tudású, rendkívül olvasott, az élet minden területén még idős korában is abszolút tájékozott embert, filozófiai doktort ismerhettem meg. *Eredeti gondolkodó* volt, akihez hasonló egy évszázadban a mi kis egyházunkban egykettő ha támad. Kevesen tudják róla, hogy *önálló filozófiai rendszert alkotott*, ami egyelőre még felfedezésre vár. Rám brilliáns tudásán, kimeríthetetlen ismeretén és végtelen bölcsességén túl a legnagyobb hatást erkölcsi tartása, embersége, egyszerű alázata tette.

Nehéz róla írni, hisz *az ő mostoha sorsa összefonódik egyházunknak azzal az eltorzult értékkendő korszakával*, amiből még nem gyógyultunk ki teljesen. Jellemző, hogy nemcsak nem taníthatott a teológián, de száműzték az egyházi lapokból is. A legutóbbi időben lehozott néhány cikkét a Diakónia. Szomorú, de igaz, hogy a Lelkipásztorban *nem jelent meg egyetlen igehirdetési előkészítője sem*. Az ő félreállítása és lelkészmenedékek elől való elrejtése olyan bűn volt, amit megbánni lehet – és kell is – de jóvátenni nem lehet.

Ebben az összeállításban *nem életrajzot kívánok adni*, hanem a Tőle hallottakból életének különböző állomásaihoz kötődő

(„sztorikat”) történeteket, villanásokat hozok a teljesség igénye nélkül.

Remélem, hogy ez az összeállítás töredékességében is segít bemutatni egy olyan embert, aki nemcsak a szószékről és a katedráról tanította a Krisztus-követést.

Segédlelkészed leszek...

Gyúró, 1987 július. Kopott lelkészi hivatali helység, benne egy törött lábú öreg íróasztal, és két megviselt szék. Pista bácsi az íróasztaltól feláll, és átül a másik székre.

– Fél évig én helyettesítettem itt, de a stafétabotot most átadom neked. Ez a szék mostantól a tied. Ha akarod, én szívesen segítek, de csak ha megkérsz. *Te leszel a főnök, én meg segédlelkészed leszek!*

Több volt annál. Amikor hittanórát tartottunk, ő előre befűtött nekünk. Tordason és Gyúron is tartott imaheti alkalmat, bibliáórát, ünnepi istentiszteletet, helyettesített, és nagy örömmörm LMK-ra is sok éves kihagyás után gyakran eljött velem.

Amikor teológus volt...

Saját teológus koráról gyakran és szívesen beszélt.

Idős lelkésztestvérektől sok érdekes történetet hallhattunk a régi szép soproni évekről. Én Pista bácsi elbeszéléseiből nemcsak az épületet, a szobák beosztását ismerhettem meg, de az egykori teológusok sokszínű életét. Innen tudok arról, és nagy örömmörm Gábornak volt egy családi örökségből származó hatalmas pipája. Többszemélyes volt, vagyis aki szívta, nem érte el a végét. Évenként egyszer az „ősök emlékére” a szobatarsak segítségével rituálisan meggyújtotta.

Az eltértett ösztöndíjas...

Németországban a nemzeti szocializmus kibontakozásának idején német ösztöndíjra csak német származásúakat fogadtak. A soproni teológián ekkor Ferdinánd István diákköri elnök volt. A diákkör tiltakozott ez ellen az elv ellen, és visszautasítottak minden német ösztöndíjat. Ferdinánd István elvileg mehetett volna, hisz a neve megfelelő volt, nemetül jól beszélt és komolyan készült is a német ösztöndíjra. Mégis tartotta magát a diáktársakkal együtt hozott fogadalomhoz. Így lett *francia ösztöndíjas Strassburgban*, noha franciául nem tudott semmit. Elbeszélése szerint az első előadásból két szót értett, de abban is bizonytalan volt. A két szó kijelölve valahogy így hangzott: „Lüther” és „Kálven”...

Segédlelkész...

Nagy érdeklődéssel hallgattam a segédlelkészi éveiről szóló elbeszéléseket. Ennek érthetően legfőbb oka volt, hogy magam is lelkészi szolgálatom kezdetén jártam. Pista bácsinak ebből az időszakból engem a Tordason (akkori egyik gyülekezetem) töltött néhány hónap érdekelt. Segédlelkészként színjatszókört vezetett, a falu foci csapatának az edzője is volt... A fociról egyébként azt tartotta, hogy azt üzni nagyszerű és hasznos, de hogy mi értelme van annak, hogy kívülről nézik, azt nem értette...

Nyíregyházi segédlelkészként nemcsak a nagygyülekezeti „robotra” emlékezett, hanem a „bokrokban” vívott lelki harca is, amit a fellépő szektás tanítókkal és a gyülekezet parókusaival egyszerre vívott. Néha saját zsebből kellett befizetnie a stólat, amikor a szegények gyerekeitől nem volt szíve pénzt kérni a keresztelésért. – Az viszont a parókust illette...

Leánygimnáziumi hitoktató...

Nehéz szolgálatként élte meg. Így mondta: „*nincsen nehezebb szolgálat, mint fiatalemberként leánygimnáziumban hittant tanítani...*” Egyszer azzal próbálták provokálni, hogy valamit tudatosan leejtettek a földre. Miként reagál egy jól nevelt férfi? Udvariasan felveszi. Na de egy tanár megengedheti-e, hogy így játszanak vele? Pista bácsi megoldása: „látom hogy gyorsan leest, természetesen fel fogom venni, de csak az óra végén...”

Könyvtáros, aki belülről ismerte a könyveket...

Pista bácsiról ezt egy idősebb lelkésztől hallottam. Könyvtárosként bármiről lehetett kérdezni, mert szinte minden témában otthon volt. Idős korában tapasztaltam magam is.

Egy fiatal pedagógus jelölt kereste meg a szakdolgozatával kapcsolatban. Kapott témájához nem talált semmi használható anyagot. Pista bácsi kapásból vagy tíz olyan könyvet felsorolt, ahol erről olvasni lehet. A könyveknek még a kiadási évét is tudta... A szakdolgozatot fejből diktálta...

Életének még utolsó éveiben is napra kész volt nemcsak a teológiai irodalom ismeretében, de eligazodott a rendszerváltozás politikai zűrzavarában is, ismerte a szerteágazó szektairódmalmat, és a bűvárszerű pletykakiadványokat is...

A *soproni könyvtárosi időre* visszaemlékezve, nagyon sok mesélt. Hallhattam az akkori teológiai tanárokról és hallgatókról. Arról, hogy kik olvastak és kik nem. Hallhattam *Szimonidesz Lajos*, akkori protestáns tábori püspökről, aki nem értette, hogy mire való az új könyvtárosi rend, amely méretek szerint tárolja, és kódszámok szerint azonosítja a könyveket. Pista bácsi meghívta magához, és az ellenkezőjét bizonyítandó óriási házi könyvtárban bemutatta, hogy bármely könyvet rövid idő alatt előveszi...

Magánemberként is könyvtárpárti volt, aki azt tartotta, hogy a könyveket nem gyűjteni, hanem olvasni kell. Egy témára állt rá, amelyből fantasztikus gyűjteménye volt. *Dosztojevszkijről és Dosztojevskijről* viszont minden megvolt neki, ami Magyarországon megjelent és amit az elérhető nyelvtérletekről össze lehetett gyűjteni. Könyveit egyébként újságpapírba csomagolta, mert azt nem szeretik az egerek.

Párbajsegéd...

Sopronban egy irodalommal sokat foglalkozó érzékeny lelkű hallgató egy társaságban csúnyán megsértett valakit, aki kihívta párbajozni. A helyzet kínosságát fokozta, hogy mindkét fél makacsul ragaszkodott igazához... Pista bácsi „lelkileg felkészítette” a sértegetőt. – Puskin is író volt, – párbajban halt meg...” hozott még három hasonló sorsú irodalmárt, majd ezt mondta a fiúnak: „*te is költő, holnap te is párbajban halsz meg...*” A fiú nem aludt semmit. Kialvatlan szemekkel kérdezte, másnap reggel, hogy nincs-e más lehetőség? „*Van, de azt neked nem akarom mondani, mert te arra ügysem lennél hajlandó.*” – Mi az? Akármilyen mást megteszek... „*Nem hiszem, hogy ez a lehetőség téveszene neked. Aki így sérteget, az ilyenre ügysem képes.*” Végül rávezette, hogy bocsánatot kért, és nem lett párbaj...

A népszerű teológiai tanár...

Az idősebb lelkészek sokkal többet tudnak arról, hogy már könyvtárosként, majd teológiai tanárként is szívesen fogadta az érdeklődő diákokat. Volt egy kis köre is, akikkel rendszeresen találkozott, akik szabadidejükben önkéntesen irodalmi, teológiai munkával foglalkoztak. Előadásaira szívesen és sokan jártak, az órák végén az érdeklődőknek külön válaszolt. Egyik tanártársa ennek titkát szerette volna kihúzni belőle, de a metodika lemásolása sem hozott eredményt.

Gyakran beszélgettek aktuális problémákról. Egyszer valaki elmesélte, hogy *Szabó Dezső* egy író-olvasó találkozón tett egy ilyen kijelentést: „Ha engem dicsérnek, én pirulok, a keresztyének Istene pedig tömjénezet magának...” „Mit feleltetek neki?” – kérdezte tőlük. A teológusok nem tudtak mondani semmit. Azt kellett volna mondani, hogy „Neki nincs szüksége a mi dicséretünkre. Nekünk van szükségünk rá. Ő nem tömjénezet, hanem eltűri, hogy mi is ott vagyunk az Őt dicsérorok között...”

A felvételi bizottságban...

Az ötvenes években a lelkészképzésben is megjelent a „kulák kérdés”. Pista bácsi ekkor a felvételiztető bizottság tagja volt. Egyik felvételizőt jó eredmény ellenére el akarták utasítani, mert a nagybátyja kulák volt... Hogyan lehetne belőle a „nép papja”? –

vetették fel. Pista bácsi válasza: „*talán éppen ezért utálta meg a kulák életet, mert látta, hogy az milyen... éppen ezért tud majd a nép papja lenni...*” Javasolta hogy az első évre legalább feltétlenül vegyék fel. – Ismerem nagyrebecsülöm az azóta már nyugalomba vonult lelkészt, akiről szó volt. Pista bácsi azonban a következő évben nem volt a felvételiztető bizottság tagja...

Homokbödögei „kihelyezés”...

Amikor a teológián „nagytakarítás” volt, Pista bácsinak Homokbödögére kellett mennie. Amikor a határozatot megkapta, egyetlen kérése volt püspökéhez, hogy a beiktatását ő végezze, hogy ne azzal kezdődjön lelkészi szolgálata egy kis faluban, hogy az emberek azt találgassák, miféle erkölcsi botlása lehetett, hogy Budapestről oda küldték... – Nagyon fájt neki, hogy az ígéret ellenére még köszöntő táviratot nem kapott...

Noha papíron aránylag hamar (ha jól emlékszem 57-ben) rehabilitálták, a rehabilitációt nem hajtották végre.

Teológiai könyvek kisüstiért...

Homokbödögei lelkészként egyfajta remetességben élt. Nem az ottlét volt számára nehéz, hanem az hiányzott, hogy nem juthatott hozzá jó teológiai könyvekhez. Csekély fizetéséből így is erőn felül igyekezett megvenni, amit lehetett. Pista bácsi halála után a könyvei között beszélgettem lányával, akinek a könyvek a nélkülözésről is beszéltek. Egyik másik a családnak is sokba került... – Milyen jó, hogy a könyveket nem gyűjtötte.

Voltak könyvek, amiért viszont nem pénzzel, hanem kisüstivel fizetett... A történet azzal kezdődött, hogy egy Balatonon nyaraló német ifjúsági lelkész (későbbi püspök) valahogyan rátalált. Kedvesen befogadták, megkínálták az udvari barackos nedűjével. A kedves fogadást megköszönve, a német lelkész megkérdezte, mivel hálálhatná meg a vendéglátást. Pista bácsi teológiai könyveket kért. Elbeszélése szerint évtizedeken keresztül folyamatosan kapott jobbnál jobb könyveket...

A békéről kellett prédikálni...

Politikai megfigyelők vettek részt az istentiszteleten. Az alkalom előtt egyenesen megmondták, azért jöttek hogy meghallgassák, miként prédikál a békéről. Az istentisztelet végén szemrehányóan felelősségre vonták, hogy nem beszélt a békéről... Ő azonban annyit mondott, hogy ezek szerint nem figyeltek, mert ő bizony kétszer is beszélt róla: egyszer amikor azt mondta, hogy „*Dicsőség a magasságban Istennek és a földön békeség...*” másodszer pedig amikor ezt: „*Kegyelem néktek és békeség...*” – A vendégek nem voltak nagyon meglepődve...

Nem hiszek az istenben...

Sakkozás közben a párttitkárral beszélgettek. A falusi párttitkár provokálni is akarta és kíváncsi is volt a reagálásra, amikor azt mondta, „*lelkész úr, én nem hiszek az istenben...*” A válasz így hangzott. „*Tudja, abban az istenben, akiben maga nem hisz, abban én sem hiszek. Akiben viszont én hiszek, azt maga nem ismeri...*”

Irodalmi pályázatok...

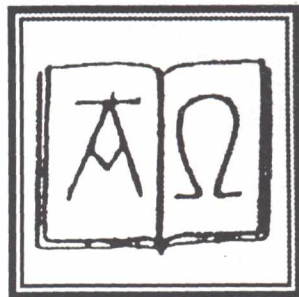
Úgy gondolom ez is egy olyan területe életének, amiről kevesen tudnak. Nyugdíjaként Petőfi, József Attila és mások költészetével kapcsolatban kiírt irodalmi pályázatokon indult, és több díjat is nyert. Pályázatoknál a doktori címét inkognitóban tartotta... Az volt a véleménye, hogy a zsűri véleményét a név és a cím befolyásolhatja...

Gyermek...

Nagyon szerette a gyermekeket. Három éves kisfiammal is olyan komolyan el tudtak beszélgetni, hogy nem hinném el, ha nem hallom. Elve volt, hogy a gyermekekkel csak komolyan szabad beszélgetni.

A gyermekről azonban eszembe jut az is, hogy ezt a kifejezést egyszer gyülekezeti tagokra is használta. A parókiát, – ahol nyugdíjas idejét töltötte – komfortosítottuk. Ez megkönnyíthette életének utolsó szakaszában életét, és a lelkészlákásra is nagyon ráfért. A presbitériumban azonban megszólalt az ellenhang. Erre nincs szükség. Pista bácsit szívesen hallgatták, szerették is, de úgy gondolták, hogy miatta nincs a gyülekezetnek önálló papja, ezért nem akarták a helyét otthonosabbá tenni... Magam is szenvedtem attól, hogy volt, aki elragadtatta magát, és nem éppen keresztyén presbiterhez illően viselkedett. Pista bácsi életének tapasztalataként is így kommentálta: „*gyermek a nép, de azért szeretni kell!*”

Az igehirdető műhelye

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁNI ÖTÖDIK VASÁRNAP

Lk 9,57-62

Készüléskor exegézist és előkészítő feldolgozást találunk magyarul dr. Pröhle Károly Lukács evangéliuma kommentárján kívül a Lelkipásztor 1931-es évfjára 301. oldalán, az 1932/332. oldalon, az 1937/485 – 1944/425 – 1948/346 – 1959/316 – 1973/366 és az 1982/405. oldalon. Ezen kívül segítséget adhat dr. Nagy Gyula: Az egyház kincse (Bp. 1988.) könyve 35. oldalán kezdődő kidolgozott igehirdetés a textusról.

A fordításhoz azt mondhatjuk, hogy a különböző fordítók többnyire egységesen fordítják le a kijelölt szakaszt. Nem lényegi eltérés, hogy a rókáknak „barlangjuk” (protestáns fordítás) vagy „vackuk” van (katolikus fordítás). Egy szó, a 62. versben a „blepoo” part. (szótó: „blepoo”) visszaadásában van különbség, melynek exegetikai következményei is lehetnek: „blepoo” – lát, néz, tekint, „opiszoo” – hátrafelé, vissza (Görög-Magyar Szótár Bp. 1906.), protestáns fordítás, katolikus Békés-Dalos: hátratekinteni, katolikus fordítás: visszanezni, Luther fordítása: zurücksehen, más német fordítók: rückwärts schauen, zurückblicken. Természetesen nem mindegy, hogy alkalmi hátrapillantásról, vagy folyamatos visszatekintésről, visszanezésről beszélünk.

Végig gondolandó bibliai párhuzamok: ÓT – Lót felesége hátrafordulása Sodoma és Gomora pusztulásakor (1Móz 19, 17,26), ÚT – Lukács maga is utal Lót feleségének esetére (Lk 17,32), valamint Péter, a vízen járva, Jézus helyett az erős szélre figyel, süllyedni kezd (Mt 14,30 – Jézus erre kicsinyhitűségről és Péter kételkedéséről kezd beszélni).

Köthető bevezető gondolat: ...Előző vasárnapi textusunkban arról hallottunk, hogy Istennek más elvárásai vannak felénk, mint amit az emberi törvények megengednek. Isten ígéje hűségére szólít fel minket házasságunkban éppúgy, mint földi hivatásunkban. Erről szól a mai napon az ige részletesebben...

A vasárnapi sorozat témája: Isten hív minket. A liturgiában felolvasott 27. zsoltár szavai arra tanítanak, hogy Isten hívására válaszolnunk kell. Nem térhetünk ki előle, de kérhetjük „Taníts engem Uram, a te utadra, és vezess egyenes ösvényen!”

A lekcio (1Pt 2,9-10) a textussal egybehangzóan arról beszél, hogy Isten elhívása, amely által a nem-népéből „választott nemzet, királyi papság, ... és Isten tulajdonába vett nép” lettünk, arra szólít fel, hogy „hirdessük nagy tetteit”.

A textus *tartalmi párhuzamba hozható* Mária és Márta történetével (Lk 10,38-42), melyben az ige hallgatásánál – esetünkben hirdetésénél – Jézus szerint nem lehet semmi fontosabb!

A hónap első vasárnapján prédikálunk. Az üzenetet célszerű úgy megfogalmazni, hogy hangsúlyt kapjon: – Isten hívása önvizsgálatra, bűnbánatra kell, hogy indítsa minket.

A gyónás és az *úrvacsora* ajándékával élve, újat kezdhetünk, szolgálatunk is megújulhat.

Enekjavaslat: 443, 452, 454, 461

Gondolatok az igehirdetéshez

Lukács evangéliuma 8-10. fejezetében többször beszél a *tanítványokról* – tanítványságról, a Jézust követő, vagy követni akaró emberekről (lásd: 8,26-39 a Jézust követő asszonyok – 8,26,29 a Jézust követni akaró gadarai megszállott – 9,1-11 a 12 tanítvány kiküldése – 9,23-27 Jézus követése – 9,49-50 az ismeretlen ördögűző – 10,1-20 a 70 tanítvány kiküldése). Textusunk is tovább bővíti a sort három rövid példával.

A másik hangsúlyos üzenet az említett szakaszban az, hogy az *ige hirdetik*, s hirdetni is kell mindenütt, mindenkét választ el állítva: Jézussal vagy Jézus nélkül? – csak ez a két út lehetséges (lásd: 8,4-15 a magvető – 8,19-21 Jézus igazi rokonai azok akik „hallgatják és megtartják” az igét – 9,18-22 az emberek véleménye Jézusról és Péter vallástétele – 10,21-24 Jézus hálaadása – Mária és Márta története). Szakaszunkban Jézus felszólítása „Kövess engem!” szintén ezt célozza:” ... menj és hirdesd az Isten országát!” (9,60).

Igénkben és annak környezetében tehát Lukács példák sorával igazolja, hogy Jézus követése nem merülhet ki passzív elfogadó – vasárnap délelőtti igét hallgató – keresztienységben, hanem *aktív tanítványságot jelent*. Ami az ige „megtartását” és „hirdetését” és mindenekelőtt Istenre figyelmet és engedelmisséget jelent.

Nem lehet mentség a passzivitásra sem külső rossz körülmények, alkalmatlan időpontok, kényelmetlen helyzetek (58. v.), de földi, emberi, baráti kötelezettségeink sem lehetnek fontosabbak a Megváltóról szóló üzenet hirdetésénél (60-61. v.). Dönteni kell határozottan, még önmagunkat is megtagadva (9,23), mert veszélyes játék – és valójában kétségeinkről, hitelenségünkről árulkodik a „hátratekintgetés”. (Nemcsak a szántás lehet girbe-görbe, de a 2 évezreddel ezelőtti használt faeke is könnyen eltörhet egy észre nem vett akadály, kőszikla miatt. A munka folytatása válhat lehetlenné!) *A visszanezésből pedig könnyen megállás, esetleg visszafordulás lehet* (vö. 1Móz 19,17!), s ez már feltétlenül ítéletet von maga után (62. v.).

Igehirdetési vázlatpontok:

1. Jézus körül szolgáló, szolgálatra induló emberek vannak (asszonyok, tanítványok, egyének)
2. Isten *kegyelméből* mi is a szolgálók között lehetünk (utalás a témára – Isten hív – és a lekciora)
3. Szolgálni csak teljes szívből, teljes odaadással, hűséggel lehet!

Ismerjük be, hogy ezen a téren Isten megújító kegyelmére szorulunk. (úrvacsorára felkészítés a 27. zsoltárra utalva)

Imádság: Urunk! Köszönjük neked, hogy Te emberek szolgálatán keresztül is munkáld üdvösségünket. Köszönjük, hogy minket is bűneink és méltatlanságunk ellenére szolgálatra, követésedre hívsz! Kérünk Szentlelked által,

tisztíts meg bűneinkől, vedd el szívünkéből a kételkedést, erősítsd meg hitünket, hogy akarjunk és tudjunk Téged és a Rólad szóló ígéhirdetést mindenek elébe helyezni, és minden dolognál fontosabbnak tartani. Könyörülj rajtunk és hallgass meg minket Jézus Krisztusért. Ámen

Brebovszky János

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁNI HATODIK VASÁRNAP Mt 3,5-12

Kétségtelenül a megtérés, megújulás – metanoia – szükségességének gondolata érződik ki kijelölt szakaszunk sorai-ból. Ez volt Keresztelő János küldetésének, ígéhirdetésének tartalma.

Prédikációjának színhelye – a puszta – is ezt hangsúlyozta. Az ótestamentumi gondolkodás szerint a puszta az ördögök hazája, a gonosz erők otthona volt. Oda kellett kimen-
nie a népek, hogy bűneit ott kinn hagyja!

Az sem véletlen, hogy az Újszövetség Jézus útkészítőjét Keresztelőként nevezi meg. A korabeli zsidók a kultuszi mosakodáson túl ismertek egy olyan keresztséget, amely egyszeri és „teljes keresztség” (Rienecker) volt. Ez azon pogányok számára volt érvényben, akik áttértek zsidó hitre. Ebben az aktusban azonban kifejeződött, hogy az átkeresztelődő teljesen háttal fordított előző életének, pogány múltjának. Ahogyan Keresztelő János ígéhirdetése is erről a radikális fordulatról szól, amikor az ember határozott nemet mond a múltnak, s gyökeresen új életben kezd el járni.

Érdekes módon Mt 3,5-12 – ellentétben más evangéliumi szakaszokkal –, előbbre helyezi a keresztséget, majd mint annak következményéről, beszél az új életben járásról. Itt a megtérés nem előfeltétele, hanem célja a keresztségnek. Így illik bele a próféta ígéhirdetése vasárnapunk jellegébe: *Keresztség által megtérésre*.

Ez az az új életben járás, amit Keresztelő számon kért a farizeusokon és szadduceusokon. Igazából nehéz eldönteni, hogy mi vitte ki ennek a két vallási csoportnak a képviselőit a Jordán partjára. Ellenőrizni akarták a prófétát, vagy őszintén vágyakoztak valamiféle újulásra? Vagy, ahogyan Keresztelő szavait értelmezni lehet, be akarták biztosítani magukat az esetleges ítélettel szemben?

Keresztelő rámutat tévedésükre. Az ő keresztségükből nem következik a metanoia, a gyökeres életújulás. Viperák fajzatának, más fordításban a „kígyó magjának” nevezi őket, jelezve, hogy hamis kegyességben élnek. Vélt biztonságuk mögött a Sátán hazugsága áll. A nagy Hitető révén úgy gondolják, hogy Ábrahám utódaiként a Törvény megtartásával övek az üdvösség. Keresztelő rámutat: „*Ti nem Ábrahámhoz tartoztok, hanem a Viperához, a Kígyóhoz.*” – Akkor lesznek valóban Ábrahám magja, ha megszabadulnak hamis kegyességüktől, a Sátán fogságából, s őszinte bűnbánat után gyökeres változás, megtéréshez illő gyümölcsstermés következik keresztségükből. Az eljövendő ítéletben csak ez tart meg, ha időben felismeri az ember, hogy bár gabonának hiszi magát, mégsem más, mint pelyva.

Igehirdetési vázlat

Vonzásban - Sokakat érdekel ma is a Krisztus ügye. Ha nem is olyan tömegével áramolhatnak felénk az emberek, mint akkor Keresztelő Jánoshoz a Jordán partjára, mindannyiunknak van tapasztalata a Szentlélek Krisztushoz vonzó munkájáról. Bizonyára mindegyikünket kereste már meg fiatal vagy akár idősebb, hogy elmaradt keresztelőjére sor kerülhessen. Érzik: nem jó Isten nélkül, istentelenül élni.

A kisgyermeküket keresztelni hozó szülők szavai is er-

ről árulkodnak. „Hogy ne legyen olyan pogány!” – hangzik sokszor kérdésünkre ostobácska feleletük. De hiszen ezért készítjük fel őket az alkalomra, ezért hirdetjük az ígét, ezért imádkozunk, hogy a keresztség váljon metanoiává, életváltozássá a szülők, s majd a gyermekek életében.

A templom padsoraiban ülők közül is sokakat ez a vonzás hozott az Ige hallgatására, ami azonban nem elég. A vonzásból gyökeres életváltozásnak, megtérésnek kell következnie a Szentlélek által.

Tévedésben – Folytatni lehet a megkezdett gondolatsort, s feltárni a szadduceusok, farizeusok példáján keresztül, hogyan állíthat ennek az életújulásnak akadályt a hamis kegyesség.

Látogatáskor gyakorta élem át, hogy a családtagok, amikor rákérdeztem, miért nem látogatják alkalmainkat, így mentegetőztek: „De a nagymama mindig ott van a templomban.” Mintha a nagymama révén biztosítva lenne az utódok helye a mennyben. Vészesen hasonlít ez a gondolkodás a zsidó kegyesekére, akik Ábrahám örökösének képzeltek magukat, s közben a nagy Hitető áltatta őket.

A külsőséges vallásgyakorlatban is lehetne párhuzamot vonni a mai és a Keresztelő korabeli kegyesek közt.

Nem a templombajárás, az egyházi esküvő, mégcsak nem is a keresztség tart meg, hanem a hiábavaló életemtől való el- és a Krisztushoz való odafordulás.

Új életben – Mit lehetne itt még újat mondani, mint azt, amiben a textusunk is sürget, s ami már annyiféle aspektusban elhangzott, hogy *meg kell térni*. Készülés közben segítségemre volt egy kommentár, amelyik összehasonlította a görög metanoia szó újszövetségi tartalmát a „világi” értelmezésével. Ez utóbbiban a kifejezés a gondolkodás megváltozását fejezi ki. Azt, hogy valamilyen kérdésben másként kezd vélekedni az ember. Mindez azonban csak az életnek egy bizonyos területére vonatkozóan jelent megújulást. Őszinte bűnbánatot kell tartanunk nekünk keresztyéneknek, hogy a mi megtérésünk nem ilyen-e? Egy-egy részlet az életünkéből, amit engedtünk, hogy Isten megújítson. Amiről azonban textusunk beszél, az egészen más: *Életünk teljességére kiterjedő radikális életváltozás!* Isten ajándéka, melyet csak elfogadhatunk, de a mi bűnünk és ítéletünk, ha ellene mondunk.

Ének: 299

Ima: ÉK 767 oldal: Husz János könyörgése: Nehéz küzelemben

Brebovszkykyné Pintér Márta

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁNI HETEDIK VASÁRNAP Jn 11,1-16

Jézus mint Pedagógus

Az ígéhirdetés elé

Lázár feltámasztását az egyik legcsodálatosabb elbeszélésnek, sőt a „csodák csodájának” tartják. Jézus hároméves működésében döntő helyet foglal el, ez jól kitűnik János evangéliumának szerkesztéséből. Az „Én vagyok...” logionok summája így hangzik: „Én vagyok a feltámadás és az élet”. Jézusnak ez a „jele” mindmáig gyakran elválasztja a „hívőket” a hitetlenektől. Vannak, akik magyarázatot keresnek, s esetleg találnak Jézus más csodáira, de János 11 csodájával nem tudnak mit kezdeni. Valóban hihetetlen és

emberi ésszel megmagyarázhatatlan, hogyan támasztotta fel Jézus a négy napja sírba helyezett Lázárt? Teljesen kizárt, hogy tetszhalálról volna szó! Így e csoda hitünk próbakövévé válhat. A részletes, pontos leírás kizár minden racionális magyarázatot. *János 11 központi témája a halál és a feltámadás, ezért nyitánya Jézus megváltói műve beteljesedésének.* Így válhat Lázár, a szeretett barát a feltámadott Úr előre vetített fényugarává, s mindaz, ami vele történik „Isten dicsőségéért van, hogy ezáltal megdicsőüljön az Isten Fia” (4 v.). Ez az esemény állítja válaszút elé a nagytanács tagjait is. A fejezet végén megszületik a végső határozat: „*jobb nektek, ha egy ember hal meg a néperért, és nem az egész nép pusztul el*” (50. v.).

A perikópáról

Hol kezdődik Lázár feltámasztásának története?

Karner professzor az elbeszélés előkészítését, amely egyben bevezetésül szolgál a 10, 40-42-ig terjedő szakaszban látja. Mások a bevezetést 11, 1-6-ban vélik felfedezni.

A történet egyik lehetséges felosztása:

- Jézus visszavonul a Jordánon túlra (10, 40-42)
- Jézus hírt kap Betániából (11, 1-6)
- Jézus párbeszéde a tanítványokkal (11,7-16)
- Jézus és Márta (11, 17-27)
- Jézus és Mária (11, 28-32)
- Jézus és a zsidók (11, 33-38a)
- Lázár feltámasztása (11, 38b-44)
- A csoda hatása a zsidókra (11, 45-46)

E felosztás szerint a mai vasárnapra kitűzött textusunk a „b” és „c” szakaszt tartalmazza, s így hiányzik belőle az elbeszélés két fókuszja: 1. Jézus kinyilatkoztatása (25. v.) 2. Lázár kihívása a sírból (43. v.) A „b” szakaszon belül, mely kissé körülényesen vezet be az eseményeket, érdemes felfigyelnünk a Lázárral kapcsolatos fokozásra: 3. v. „Lázár beteg”, 11. v. „Lázár alszik”, 14. v. „Lázár meghalt” (39. v. már szaga van, mert negyednapos”). A Lázár név az „Eliézer” név rövidítése, melynek jelentése, „akin Isten segít”, „Isten az én segítségem”. A Mk 14,3-9, ill. Mt 26,6-13-ban található történet nem említi annak az asszonynak a nevét, aki Jézus lábát drága kenettel megkenete, ezt pótolója talán Jn 11,2. Ugyanakkor János csak később hozza ugyanezt az evangéliumában (12,1-8). Betánia Jeruzsálem-től 15 stadionnyira (3 km) fekszik, dél-kelet irányban. Jézus gyakran megfordult itt (vö. Mt 21,17-18). Az elbeszélés drámaivá válik a 6. verssel: ha Jézus valóban annyira szerette ezt a betániai családot, akkor miért hagyja Lázárt szenvedni, sőt meghalni?! „*Kemény, hideg, fenséges és imádni való szeretet ez, mint Istené, akinek akaratából nyomorék gyermekek születnek s ártatlan szenvedők mennek halálra.*” (Ravasz László)

A „c” szakaszban korábbi eseményekre való utalást találunk. A zsidók többször meg akarták kövegni Jézust (8,59, 10,31). Figyelemreméltó a következő kijelentés: „Nem tizenkét órája van-e a nappalnak?” (9. v.). A zsidó számítás szerint a nappal ugyanis mindig napkeltevel kezdődik és napnyugtával végződik, azaz a tizenkét óra nem tizenkét szer hatvan perccel jelöl. Ha a nappal hosszabb, mint tizenkét óra, az órák is hosszabbak, ha a nappal rövidebb, mint tizenkét óra, az órák is rövidebbek. Jézus ezért arra buzdítja övéit, hogy amíg lehet, használják ki a nappalt. (vö. 1Thessz 5,5, Jn 12,36) A tanítványok, mint oly sokszor, most is félreértik a Mestert (11-12 v.). *A 13. vers végén szereplő (hé koimészisz) = alvás, elalvás, szunnyadás* hapax legomenon, amelyet érdekes összevetni az apokrif Bölcs 17,13-mal. Az evangéliumban itt hangzik fel először (Tamás szájából, aki tudta jól, a lázadókkal együtt a cinkostársakat is kivégzi a hatalom): „Menjünk el mi is, hogy meghaljunk vele”. Ez a gondolat Jézus búcsúbeszédeiben megismétlődik (15,19-21). A Vele való sorsvállalás az igazi tanítványság meghatározó eleme. A tanítvány nem várhat könnyebb sorsot az Uránál (vö. Rm 6,3-4). Emellett Tamás megjegyzése arra enged következtetni, hogy a tanítványok akkor még nem értették Jézus kereszthalálának egyetemességét és egyedülállóságát. Jézus a buzdító felszólítást válasz nélkül hagyja...

Az igehirdetés felé

Egész biztos megoszlanak a vélemények, *miként prédikáljunk igénk alapján.* Kizárólag a perikópában kijelölt 1-16 versről, vagy az egész történetről, mondván, nem szerencsés szétördelni Jn 11-et. Jó, hogy a Lelkipásztorban megjelenő előkészítő csak figyelemfelkeltő jelzőtábla, s nem kötelező, előírt haladási irány! Jn 11,17-32. húsvét másnapjának „A” sorozatában található, az elbeszélés folytatása pedig a Szentháromság ünnepét követő 24. vasárnap „B” sorozatában. Ezt megfontolva, nem használnám „ugródeszkának” a kijelölt textust, hanem figyelembevéve és megemlítve a kontextust, szólnék Jn 11,1-16-ról.

Jézus ebben az epizódban a szó szoros értelmében *Pedagógusként áll előtünk.* 1.: *Jézus a Pedagógus, aki nem úgy gondolkodik, mint mi.* Hallván barátja betegségéről nem esik pánikba, nem rohan azonnal Betániába. Két teljes napot vár még, jelezve tanítványainak és nekünk, hogy nem minden az emberi logika. 2.: *Jézus a Pedagógus, aki meghív minden embert a félelemtől, aggodalmaskodástól mentes Vele (való együtt) járásra.* A Világ Világossága megszólít bennünket és arra buzdít: Vele járd az életedet, amíg tart a nappal. 3.: *Jézus a Pedagógus, aki tanítja övéit, formálja az életéről-halálról vallott nézeteiket.* Jézus számára tulajdonképpen mindegy, miként vélekedünk, okoskodunk, teológizálunk a halált illetően, hiszen Ő maga a Feltámadás és az Élet.

Áldott készülést és szolgálatot kívánok mindnyájunknak!

*

Imádkozunk együtt Lutherral! „*Urunk Jézus Krisztus! Te úgy biztatl minket a Miatyánkban, hogy bátran imádkozhatjuk: Jöjjön el a Te országod. Segíts hát abban, hogy ezérl szorgalmasan könyörögjünk, ezzel együtt szilárdan higgyük is, hogy végül mi is eljutunk abba a dicsőségbe. Add meg nekünk azt is, hogy megváltásunk és dicsőséged öröndetes, boldog napja hamar jöhessen el, azután pedig mindent megtapasztalhassunk abból, amit most igédben hallunk, és amiben itt hiszünk. Amen.*”

Énekek: 187, 328, 373, 384, 400

(*Felhasznált irodalom:* Dods Márk: Szent János evangéliumának magyarázata, 1926. Ravasz László: János evangéliuma Bp. 1943-49., Karner Károly, A testté lett ige Bp. 1950., J. Schneider: Das Evangelium nach Johannes Berlin 1985.)

Blázy Árpád

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁNI NYOLCADIK VASÁRNAP Lk 6,27-35

1. A szöveghez

6,27-31. Az ellenség szeretetének parancsa önmagában is megdöbbentő. Még inkább az, ha komolyan vesszük Jézus felszólításának határozottságát. Az ellenség szeretete nem jézusi találmány. megtalálható már korábban is több nép etikájában. Jézusnál azonban az ellenség szeretetére való felszólítása aktív cselekvést követel. Ez tehát több, mint az ellenség elviselése, több mint nagyvonalúság az esetleg már legyőzött ellenséggel szemben. A felszólítást erősíti a 31. vers. Az úgynevezett aranyszabály negatív megfogalmazása már korábban is ismert a görögöknél. Itt azonban pozitív értelemben szerepel, ami még határozottabbá teszi az elején elhangzott felszólítást.

32-35. Jézus különbséget tesz a kölcsönös szeretet és az egyoldalú szeretet között. Ez előbbi kisarkítva, az „adokkapok” elv alapján magyarázza. Az egyoldalú ellenségszere-

tet, amely sem viszonzásra, sem különös eredményre nem számíthat(!), ezzel szemben az isteni szeretetben gyökerezik. Értelmét és eredményét is az isteni szeretetben kapja meg: „... a Magasságos fiai lesztek, mert ő jóságos a hálátlanok és gonoszok iránt.” Máténál még szemléletesebb képet találunk: „Szeressétek ellenségeiteket..., hogy legyetek mennyei Atyátoknak fiai, aki felhossa napját gonoszokra és jókra, és esőt ad igazgagnak és hamisaknak.” (Mt 5,45)

2. Gondolatok az ellenségszeretetről

Az ellenség szeretete messze nem olyan természetes az embereknek, mint az ellenség gyűlölete. Jézus etikája és a valóság között óriási a távolság. Ezt a távolságot jól példázza az úgynevezett Coventry kereszt. Coventry az egyik olyan angol város volt a második világháborúban, amelyiket egyetlen éjszaka alatt porig bombáztak. A város XIV. századi katedrálisa romokban hevert a támadás után. A katedrális egyik anglikán papja már másnap misét tartott a romok között. Az egyetlen mondat, amit az imádságában elmondott, ez volt: „Uram, bocsáss meg!” Nem tette hozzá, hogy kinek, hogy az ellenségnek, csak ennyit mondott: „bocsáss meg”. Ez az imádság később jelképpé vált a városban. A katedrális középkori faszkerzetét fémszögek tartották össze. A romok közül összegyűjtötték ezeket a szögeket és keresztet készítettek belőlük. Ezek a kereszték ma megtalálhatóak egész Európában. Többek között Drezda városában is, amelyet később a szövetséges erők bombáztak porrá.

Az első gondolat, ami az ellenségszeretettel kapcsolatban előttünk lehet, egy bűnvallás: Uram, bocsáss meg!

Jézus felszólítása mégsem kerülhető meg! Éppen azért nem, mert a felszólítás mellett szó van arról is, hogy ez a szeretet állandó jelleggel él az Isten és az ember kapcsolatában. Ez ember ellenségként lép fel az Istennel szemben, Ő mégsem „emberi” módon reagál erre. Az Atya felhossa napját jókra és gonoszokra egyaránt. Ő folyamatosan megteszi azt, ami nekünk elérhetetlennek, érthetetlennek tűnik.

Az ellenség szeretetének következményeit nem szabad megszelídíteni. Az ellensége elé szeretettel lépő ember teljesen kiszolgáltatja magát. Önként mond le a védekezésről, nem állthatja magát azzal, hogy ez a viselkedésmód meghatja majd ellenségét. Az ellenség szeretetének következménye a megaláztatás, a kismizmzés. Jézus maga ezt teszi, és ezt éli át akkor, amikor keresztre feszítik. Annak, aki az ellenség szeretetére biztat másokat, ezt mindenképpen számításba kell vennie.

Az ellenség szeretete nem olyan szabály, amelynek megtartásával az ember a világot megválthatja. A világban egyébként is szükség van arra, hogy a rosszat az ember megpróbálja korlátok közé szorítani. Az ellenség szeretete inkább egy jel, amely az Isten országára mutat. Bátor viselkedés, *martyrium*, amely az eljövendőkre, a részben már jelen levőkre akarja irányítani az emberek figyelmét.

A prédikációhoz

A prédikációkban feltétlenül túl kell jutni azon, hogy Jézus felszólítását az ellenség szeretetére, érthetetlennek és idegennek érezzék az emberek. Azon is túl kell jutnunk, hogy a Hegyi Beszéd tartalmát törvényként arra használjuk, hogy a jézusi normától való eltérésünket megmutassuk. Jézus felszólítását komolyan véve, valóban arról kell beszélnünk, hogyan lehet megélni a jézusi felszólítást.

Minden emberi közösséget átsző az ellenségeskedés sokféle formája. Az ősi elv, az „adok-kapok” és „szemet szemért, fogat fogért” elve mélyen átjárja és meghatározza gyülekezeteink életét is. Fel kell hívunk a figyelmet arra, hogy az ellenségeskedés életellenes! Egy ellenséges kapcsolatban az ember egyre inkább elveszíti önállóságát, egyéniségét, hiszen tetteit meghatározzák ellenfelei tettei. Ördögi körbe kerülünk így, olyan versenyfutásba, ahol nincsen győztes.

Jézus kiszabadít ebből a körből! Felszabadít az öldöklésből az életre. Nem kell így lennie. Nem kell feltétlenül a visszavágáson gondolkodni. Lehet mást is választani, lehet az ellenséges közeledésre másként is reagálni. Természetesen ennek következményei vannak. Az ellenségét szeretőknek fel kell készülnie a megaláztatásra. Mégis ez a viselkedés az életet szolgálja, szabadságot ad annak, aki ezt követi.

Meg kell próbálnunk végül választ adni a miért-re is. Miért tegyem ezt, mi a célja az ellenség szeretetének? Megjobbítani a világot? Nem hiszem. Sokkal inkább a *bizonyg-tételről*, a *jeladástól* van itt szó. Szeretem az ellenségemet, mert megtapasztaltam, hogy az Isten is ezt tette és teszi velem is. Szeretem az ellenségemet, mert hiszek abban, hogy így válik láthatóvá rajtunk Isten dicsősége, így adhatunk hitet az eljövendő, de már köztünk levő országról.

Imádság: Urunk bocsáss meg nekünk! Szabadíts ki minket az ellenségeskedés kényszeréből. Adj erőt és bátorságot ahhoz, hogy tanú-id lehessünk és szeretni tudjuk ellenségeinket. Ámen.

Ének: 447

Krámer György

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁNI KILENCEDIK VASÁRNAP

Lk 8,19-21

A vasárnap jellege

„Isten sötétségből világosságra hív: Hűség és engedelmesség által Krisztussal közösségben!” Isten az Ő Fiát, örök Igéjét küldte a világba, világosságul nekünk, hogy megszabadítson a sötétség hatalmából, Istentől elszigetelt állapotunkból. A *szabadulás=üdvösség* kulcskérdése ezért az ember számára – mégpedig egészen személyesen az én számomra is! – a Jézus Krisztussal való közösség. Igénkben Urunk maga mutatja meg, mit jelent, milyen alapon jöhet létre és hogyan „funkcionálhat” ez a közösség. Az oltári íge (2Thessz 3,1-5) arra mutat rá, hogy ebben a közösségben az *Úr hítsége a biztosíték* („megerősít titeket, és megőrzi a gonosztól”) és az *ösztönző erő*.

Az Ige üzenete

1) A Jézussal való közösséget nem biztosítja semmiféle természetes emberi kötelék!

Lukács ugyan tartózkodóbban, finomabban fogalmaz a történet elbeszélésekor, mint *Márk* (Mk 3,21.31-35) vagy *Máté* (Mt 12,46-50), de ő is érzékelteti azt az iszonyú lelki távolságot, ami elválasztja itt Jézustól a legközelebbi hozzátartozóit. Jézus bent van, azok között, akik hallgatják, anyja és testvérei pedig megjönnek, de lecövekelnek „*kint*”. Az a sokaság lesz akadályá („nem tudtak hozzájutni”), amely Jézus köré gyülekezett, és csúng a szaván. Milyen fájdalommal summázta ezt a lelki szakadást így János: „Mert a testvérei sem hittek benne” (Jn 7,5). Mária maga is bele-sodródik ebbe a Jézussal szembeni értetlenségbe és hitetlenségbe (vö. Mk 3,21). Ezen a ponton is nyilvánvalóvá válik, mennyire tarthatatlan és téves Róma tanítása, amely Mária-t „bűntől mentesnek” állítja be: hiszen „ami nem hitből származik, az bűn” (Róm 14,23b). – Az egyszerű szövegből az is egyértelműen kitűnik egyébként, hogy Jézusnak voltak testvérei: a hamis „Mária”-kultusszal kapcsolatos okoskodások gyártanak csak unokatestvéreket belőlük...

A közvetlen hozzátartozók esete minden másnál élesebben rávilágít arra, hogy a Krisztussal való közösség mennyire nem vérségi, rokoni kapcsolatokon épül. Nem igaz az a

népi mondás: „Kinek pap a bátyja, Krisztus a barátja, könnyen jut az a mennyországba”. Alkalmazva ezt magunkra: Senkinek sem lesz csupán attól üdvössége, hogy ősi evangélikus család sarja, hitvalló lelkészek családtagja stb. Nincs kivétel: „Ami testtől született, test az, és ami Lélektől született, lélek az” (Jn 3,6).

2) A Jézussal való közösség nem alakítható a magunk igényei szerint!

Jézus hozzátartozói akarnak valamit. (Az új bibliafordítás enyhít az eredeti szó keménységén, amikor így fogalmaz: „látni szeretnének”. Jézusnak „tudtára adatott” (aor. pass.), hogy anyja és testvérei megálltak kint: „látni akarva téged”. Lukács milyen finoman érzékelteti itt is ezzel a passzív szerkesztéssel azt a távolságtartó elszántságot, amelyről Márk kimondottan is ír (Mk 3,31): Jézust mintegy maguk elé akarják rendelni...

Jézust azonban nem lehet magunkhoz „rángatni”. Amíg a magunk önféjű akarásához ragaszkodunk, az csak elválaszthat tőle. Jézus nem megy ki hozzátartozóihoz, és nem hagyja félbe szolgálatát. Senkinek nem lehetnek Övele szemben igényei. Közösségre csak az juthat vele, akiben összetörtek ez a konok – nem egyszer ugyan látszólag a „szereket” érveibe csomagolt – akarás. Amíg az számít, amit mi akarunk, addig nem ismerhetjük meg Őt. Aki megismerte, kicsoda Jézus és mi a kegyelem, azt már az érdekl: „Uram, mit akarsz, hogy cselekedjem?” (ApCsel 9,6).

3) Csak a befogadott és életünkben hatóerővé vált ige által lehetünk Jézussal közösségekben!

Amit Jézus mond, azt Isten mondja. Sőt, Ő maga az Isten Igéje, kijelentése. Isten az Ő Fiában jelenti ki magát, üdvözítő és szent akaratát. Akik Jézusra hallgatnak – s ennek nyomán cselekszik az ígét – azokból épül az új közösség, Isten gyermekeinek családja (vö. Jn 1,12-13). Urunk anélkül, hogy megtagadná vérszerinti családját, éles különbséget tesz köztük és azok között, akik az Ő igéjének engedve hozzá jöttek és általa átformálódnak az életük (vö. alapigénk előtt Lk 8,15). Micsoda elfogadó és megtartó szeretet zeng abban, ahogyan szavával Jézus az utóbbiakra mutat: „ezek” (21. v. az eredeti szöveg szerint)! Meghatott és megrendült szívből tör fel erre a szeretetre válaszul pl. így a hit csodálkozás: „nem szégyelli őket testvéreinek nevezni” (Zsid 2,11).

Az ÚT beszámol arról, hogy az Úr Jézus kereszthalála és föltámadása után a vérszerinti család tagjai is meghódoltak ennek a megváltó, életújító szeretetnek a hatalma előtt, s bekerültek a lelki családba (ApCsel 1,14, Gal 1,19 stb.). Az Úr testvére, Jakab, maga is ennek az igének a tanítójaként írta ezeket: „Az Ő akarata szült minket az igazság igéje által... Legyetek az igének cselekvői, ne csupán hallgatói, hogy be ne csapjátok magatokat” (Jk 1,18-22). – Nekünk is azért szól az ige, hogy befogadjuk és cselekedjük. Urunk hozzánk szóló szava által közösségre jussunk és közösségben maradjunk vele!

Imádság: Urunk, Jézus Krisztus! Köszönjük, hogy Igédet hallgathatjuk, s aki befogad az igében Téged, azt Te testvéredé fogadod, az Atya gyermekévé teszed. Kérünk, igéd legyen bennünk életújító és életformáló hatalom. Tedd szívünket késszé és akaratunkat engedelmessé, hogy közösségünk legyen Veled, most és örökké. Ámen.

Énekjavaslat:

290: „Hű Urunk, Jézus...”, 368: „Jézus, szent viláosságom...”

Korábbi feldolgozás: LP 1972/6. szám

Adámi László

SENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁNI TIZEDIK VASÁRNAP Lk 20,9-19

„... megértették, hogy róluk mondta ezt a példázatot”

Lukács egymást követő, három egymásra épülő időszakra tagolja

evangéliumát. Rövid bevezetés után az elsőben Jézus messiási működésének kezdetét írja le Galileában, a másodikban Samárián át vezető útját Jeruzsálembe, a harmadikban pedig a Jeruzsálemben történt eseményeket. Textusunk a harmadik szakasz elején ágyazódik be abba a témakörbe, mely mindhárom szinoptikus evangéliumban felbonthatatlan egészet képez. (Vö. Mk 12,1-12 és Mt 21,33-46).

*

1. Jézus virágvasárnap, feltűnést keltő bevonulása Jeruzsálembe a templom jelképes megtisztításával fejeződik be.

2. A főpapi tanács ezt látva, Jézus hatalma (exousia) iránt érdeklődik. Amikor Jézus mennyei eredetre hivatkozik, akkor az szerintük egyértelműen istenkáromlás. Ha viszont csak magára hivatkozik, úgy mint rendbontót és templomgyalázót ítélik el. Jézus csak egy kérdést tesz fel a főpapoknak: „János keresztsége mennyből volt vagy emberek-től?” Mivel azt felelték, hogy nem tudják, honnan volt, Jézus is fel kell menteniük a válaszáadás kényszerétől.

3. Jézus ekkor mondja el a főpapok előtt példázatát a népnek a szőlőmunkásokról. A megrettent és feldühödött főpapok nem merték Jézust azonnal elfogni, mert még nagyon eleven volt Keresztelő János emléke.

4. A példázat után következik az adófizetés vallási köntösbe öltöztetett kérdése: a feltámadás és a Krisztus viszonya Dávidhoz. A fejezetet Jézus értelme zárja, melyben óvja tanítványait a képmutatató írásmagyarázóktól.

A példázat

Jézus ebben a prófétai képben Izrael történelmét ábrázolja, azt a hosszú folyamatot, melyben Izrael vezetői nemzedékről-nemzedékre bántalmazták, kigúnyolták, sőt megölték Isten küldötteit, a prófétákat. A „szőlő” – Ézsaiás óta – Izrael jelképezi. Jézus a szőlőben munkálkodókra hívja fel a figyelmet, akik gondolozzák, rendben tartják a kertet. Ezek a nép vezetői, akik Istentől kapták megbízatásukat. Ők tehát nem tulajdonosok, hanem béreseek, akiktől a megbízás bármikor visszavonható, és helyükbe a szőlő Ura másokat állíthat. A megbízás hosszú időre szól, Isten hosszútűrését jelezve, de nem a végtelenségig. A végső elszámolás, az ítélet, elkerülhetetlenül zárja le ezt az időt.

Jézus önmagukkal szembesíti a hatalmukat féltő vallási vezetőket, akik bár tudták, hogy Keresztelő János Isten prófétája, mégis kitértek megtérésre (bűnbánatra) hívó szava elől. Tudták, hogy Jézus eljövételét készítette elő, hiszen hozzá hasonlóan Jézus is megtérésre szólította fel népét. Amíg János csak meghirdette a bűnbocsánatot, amit csak Isten adhat, Jézus meg is cselekedte isteni hatalmának kinyilvánításaként.

Jézusnak nem kell értelmeznie példázatát. Hallgatói tudják, hogy róluk van benne szó. Miután nem tiltakoztak, amikor Heródes gyalázatos módon megölette Jánost – Isten utolsó szolgáját – most Jézus fogja követni, aki a „szőlő Urának Fiaként”, a próféták által megígért messiási tettekkel igazolja, hogy hatalma valóban az Istentől van. Aki az ő életére tör, attól Isten elveszi a népe fölötti hatalmat, nem lehet munkása a szőlőben. Erre mondják a főpapok: „Szó sem lehet róla!” Hiszen ők Izrael építőkövei (Zsolt 118). Nem Jézus ítélik fölöttük, hanem ők ítélik Jézus fölött, éppen Istentől kapott hatalmuk jogán. De Jézus figyelmezteti őket, hogy egy „szegletkövet” adott Isten, akin áll vagy bukik Izrael élete, és ez kizárólag ő maga. Ha őt elvetik és nem rá építik életüket, azzal önmagukon mondják ki halálos ítéletüket. Nem Izrael pusztul el – hiszen éppen megmentéséért jött –, hanem vezetői, akik helyett más vezetőket ad Isten népének. Olyanokat, akik nem ölik meg a szőlő Urának Fiát, hanem az ő életében részesednek.

Jézus szavai nyomán világgossá válik, hogy ha őt is megölik, mint a prófétákat, akkor ezt azzal a ki nem mondott céllal teszik, hogy ők lehessenek Izrael kizárólagos urai. A távollévő Úr helyébe léphetnek, mint jog szerinti örökösök.

Ettől a leleplezéstől rémültek meg, és határozták el dühükben Jézus elnémitását, akár halála árán is.

Az igehirdetés vázlata:

Bevezetés: A Szentháromság után 10. vasárnap Jeruzsálem pusztulásának emléknapja. A történelem Jézust igazolja, akit Isten helyezett el alapkönek elhívott népében, hogy aki Őt keresi, biztosan építhesse rá életét.

1. Ma nekünk kell megértenünk, hogy rólunk és Egyházunkról tanít Jézus példázata. A műzeti kőtáblák helyett a megbocsátó szeretet kőszikláját kell elfogadnunk Istentől életünk alapjaként.

2. Hatalmunkat szolgálatra Istentől kapjuk az elszámolásig. Ha függetleníteni próbáljuk magunkat, az ő Fiával kerülünk szembe. Ha hatalmunkat féltve, őt ítéljük halálra, nem lesz miénk az örökség. Hiába mondjuk, hogy „szó sem lehet róla”, az ítélkezés joga nem a mi kezünkben van, hanem a szőlő Urának kezében, aki Fiának adta.

3. Még munkálkodhatunk, még adhatunk a szőlő terméséből Urunknak. Amíg hangzik a példázat, tart a kegyelem ideje. Értsük meg, hogy Jézus ma minket figyelmeztet! Ne múló hatalmunk megőrzésének csaloéka ábrándjaival vezessük pusztulásba Egyházunkat és saját magunkat, hanem építsünk az Úrtól kapott alapköre, Jézus Krisztusra, mert csak általa lehetünk örökösök a kereszten meghalt, de feltámadt Fiú országában.

Imádkozzunk:

Urunk áldunk téged új életre elhívó igédért, mely naponkénti megtérésre és kegyelmedből élésre tanít. Szentelj meg minket igaz igédvel, és vezess életünk minden dolgában, hogy ne szegüljünk szembe Veled, amikor számonkéred tőled kapott munkánk eredményét, hanem hálás örömmel építsünk a Te alapkövedre, a mi örökéletre megváltó Urunkra, aki halála és feltámadása által részesít minket örökségében. Ámen.

Énekek: A hatalom Istenének... 64, Légy velem Istenem... 82, Tarts meg Urunk... 255.

Rezessy Miklós

TEMETÉSI IGEHIRDETÉS

Sztechlo Máttyás lelkésztestvérünk ravatalánál

„Nekem az élet Krisztus, és a meghalás nyereség”

Fil 1,21

Gyászoló Testvéreim, Szolgatársaim, keresztyén Gyülekezet!

Amikor lelkésztestvér ravatalát álljuk körül, amikor lelkész temtetünk, különösen is nagy erővel támad a szolgálattévőre az igehirdetőnek az az örök kísértése, hogy az ember, az elhunyt kerüljön mondanivalójának középpontjába.

A lelkézi szolgálat pályaképének megrajzolása, az életút történelmi összefüggésekbe való helyezése, elhunyt testvérünkkel kapcsolatos emlékeink felidézése, szolgálatának méltatása azonban nem az igehirdető feladata. A mandátum az evangélium meghirdetésére szól! Nem az elhunytól és főleg nem neki szólunk, hanem a még úton levők, a még itt élők hallják az Élő szavát. Az élő Úr Jézus Krisztus keresi szavával vigasztalásra szorult szívünket.

A pályakép megrajzolását elvégzik a hivatalos nekrológok, a megköszönni valókat és a veszteségeket számba veszik a családtagok, szerettei, szolgálatának gyümölcseit megtermik majd egykor volt gyülekezetei, a kegyelet-

teljes emlékezés csendes szomorúságába belemerülnek majd mindazok, akik ismerték és szerették Sztechlo Máttyás testvérünket, és akik most gyászolnak elmenetele miatt.

De mi lesz velünk, a halál hatalmát érző, vigasztalásra szorult, gyászunkban összetört szívünkkel, ha nem halljuk az evangélium, az Isten igéje vigasztaló szavát? S lehetne-e reménységünk elhunyt Testvérünkre nézve, ha csak a mögöttünk valókra függesztenénk tekintetünket?

Testvéreim, a helyzet nem reménytelen! A gyászjelentésre is rányomtatott, s az előbb felolvasott apostoli bizonyosságtételben felcsendülő bátorító, vigasztaló üzenet nekünk is elegendő lehet, hogy Urunk általa megvigasztalja szívünket.

1. Ez az ige **hitvallás**.

S csak mint hitvallást hallgathatjuk helyesen. Nem hüvös, szikár tanítás, amely földi életünk koordinátarendszerében szép nyugodtan elhelyezhető. Aki talán így próbálná hallgatni ezeket a szavakat, annak kopogni fognak, és üresen, tartalmatlanul hullanak vissza szívére, és semmivé lesznek.

Ez a hitvallás a feltámadott Úr, Jézus Krisztus jelenlétéből és szeretetteljes hatalmától kapja meg erejét. Benne új távlatok, olyan mélységek és magasságok tárulnak föl, amelyek átölelik egész földi életünket, de földi életünk határain is átnyúlva, hordoznak és megtartanak halálunkban is. Ez a hitvallás átrendezi egész életszemléletünket. Földi életünk sem sorsszerű események láncolata többé, hanem belesimul Isten kegyelmes terveibe. Életünk különféle szinterei, helyszínei emberileg lehetnek nagyon fontosak, szép vagy éppen keserű emléket ébresztők, mégsem ezek a meghatározók többé. Jézus Krisztus valóságos jelenléte, hordozó ereje a legdrágább és legfontosabb. Mert most már **Krisztus az élet, és az élet Krisztus!** Az Ő hatalma örök és nem is helyszínekhez kötött.

Amikor 1925. november 12-én a felvidéki Eperjesen elindult Testvérünk élete, amikor terhekben és emberi csalódásokban sem szűkölködő életútjának különböző stációin át (Békéscsaba, Balassagyarmat, Salgótarján, Sámsonháza, Bük, s mellette a szakonyi szolgálatok) vezetett az útja, akkor is, minden helyzetben érvényes volt és maradt: csak a Krisztusban elrejtett élet a teljes élet.

Akinek szívéből Jézus Krisztus szeretete levette bűneinek terhét, aki napról-napra az ő szeretetének erőterében él, aki a Feltámadottba vetett hitben készül az utolsó nagy útra, az megbékélt szívvel tapasztalhatja meg, hogy nem üres az Isten igéje, hanem belőle élet és erő, vigasztalás és bátorítás árad: a Krisztus szeretetétől semmi, még a halál sem választhat el minket.

Urunk mindnyájunknak felkínálja a hitnek ezt a vigasztalását.

2. Ez az ige a **reménység szava** is.

S a reménységre most mindnyájunknak nagy szüksége van. Hiszen hogyan ki tudja oltani szívünkben a reménység halvány sugarait is az elhatalmasodó betegség tudata, a betegünkért való aggodalom, és a körülötte való szolgálat fáradtsága?! Mennyi tapasztalatunk van, amely mind a reménység ellen beszél. Földi életünk konfliktusaiban, önmagunkban és egymásban való csalódásainkban hány-szor átéljük a reménytelenség, a kilátástalanság, „a segíteni már nem lehet rajta” csüggesztő, letaglózó, hitet fosztó támadását. Csalódhatunk életterveink megvalósítása közben, a sorsunk iránti elvárásainkban, csalódhat egymásban lelkész és gyülekezet, s ki tudná minden lehetőségét számba venni ennek a nyomorúságunknak?! És még mindezek felett ott a bűn-zsoldja-halál rettenete! Még Istenünkkel is harcba keveredhet esendő, állhatatlan szívünk!

Milyen távoli a te Istened?!

(Áhitat elhangzott a hitoktatók
1996 évi országos találkozásán)

Ki tagadhatná ezek után, hogy keresztyén reménységünk a hit és tapasztalás feloldhatatlan feszültségében születik meg napról-napra. Krisztus szeretete teremti meg és szüli újjá az evangélium által. Nem olyan kincs ez, amit lélekbúvárok segítségével lelkünk mélységéből hozunk elő. Ez az Isten kegyelmi ajándéka. Ő éleszt nagy reménységet szívünkben, szemben a halállal. Emberileg kilátástalan helyzetben lévő apostol, betegség terhét hordozó testvér, halállal, veszteséggel viaskodó gyászoló, ez az egész gyülekezet, mi magunk egyedül Jézus halálon aratott győzelméért hihetjük, hirdethetjük, hogy Urunk a reménység Istene, s lehajol a megtört szívűekhez. Nála van bűnbocsánat, élet, üdvösség.

3. Meg kell hallanunk igénk **intó szavát** is.

Urunk hatalma átöleli életünket, halálunkat. Az Ő kezéből senki nem vehet ki bennünket. Még a halál sem. Ez azonban azt is jelenti, hogy a számadás alól a halál sem ment ki bennünket. Halálunkban nem „ússzuk meg” az ítéletet. Nem bízhatunk abban, hogy majd elmúlásunk elrendezi Istennel egymással való konfliktusainkat. Halálunk óráján *egész életünk Urunk örök memóriájába emeltetett dokumentummá válik*, amely azon a nagy, gyönyörűsége és rettenetes napon az Ő egy szavára megelevenedik. A halál csak azoknak lehet nyereség, akiknek élete a Krisztus! Halljátok meg, amíg lehet, az ő hitre és reménységre hívó szavát!

4. Ez az ige mégis **színtiszta evangélium!**

Benne a halál felett diadalmas, élő Jézus Krisztus keres bennünket, hogy megvigasztalja az összetört szívűeket, bekötözze sebeinket, kivegye szívünkől a halál félelmét. A Krisztus hatalma átfogja életünket, halálunkat, családjunkat, szereteteinket, szolgálatunkat, küzdelmeinket, harcainkat. Kezében elnyugszanak a zaklatott verecséget szenvedett szívek is. Bűneink bilincsét letörő kegyelme, halálunkat megverő győzelme vigasztal.

Urunknak ebbe a vigasztaló, minden értelmet meghaladó békességébe ajánljuk a gyászoló családot, az özvegyet, a gyermekeket, unokákat, testvéreket, közeli és távoli hozzátartozókat. És magunkat is. Testvérek, jön a nap, amikor Krisztus, a mi életünk, megjelenik, és minden test látni fogja az Isten szabadítását!

Amikor földi életünkben utoljára találkoztam elhunyt Testvéremmel, s ő megismételte kérését, hogy végezzem ravatalánál az ige hirdetés szolgálatát, ismét – mint korábbi beszélgetéseinknél is – elmondta: érzi, közeledik élete vége, s békességgel fogadja Istenünk akaratát. Én akkor őszintén, tiszta szívvel azt mondtam neki: azt látom, hogy nála nem egészen úgy van, hogy a „lélek kész, de a test erőtlén”. Azt gondoltam (nem számítva arra, hogy az utolsó napok milyen rohamosan fogyasztják el maradék erejét), hogy Urunk kegyelmesen rendelkezett felőle. Még maradék testi erejének birtokában készíti fel az utolsó nagy útra. S valóban így is volt. De a „készen lévő lélek” nem a mi emberi lelkünk, hanem az Isten Lelke. Mert az Ő Szentlelke volt készen arra, hogy az élő Krisztus irgalmát hatékonyra tegye szívében. Isten Lelke készen van most is, hogy a Krisztus evangéliumával minket hitre hívjon, reménységgel megajándékozzon, a számadásra felkészítsen, és az örök élet bizonyosságával vigasztaljon.

Ittész János

A következő énekeket énekeltük: 380, 504, 503, 524, 388, 254, 525, 347.

A leírt ige hirdetés az elhangzott prédikáció vázlat alapján szerkesztett formája.

Erős vár a mi Istenünk! Mi evangélikusok így köszönünk egymásnak. De tényleg erős VÁR az Isten? Vastag falakkal? Elszigeteltségünk jelképe lehetne egy vár, elszeparáltságunké, amit talán a világtól való idegenkedés és félelem hív létre, de hogy ez a vár lenne az Isten, azt kétlem.

Erős várnak hívjuk az Istent: *vajon mi ellen akarjuk Istent, mint erős fallal védeni magunkat?* A világiasság ellen? A hitetlenek ellen? A más felekezettűek ellen? A tévántítások ellen? Vagy saját hitetlenségünk ellen?

Egy tanulságos párbeszédet idézek: Sigmund Freud így szólt Carl G. Junghoz, aki az elhangzott párbeszéd idején még tanítványa volt:

– Igérd meg, soha nem adod fel a szexualitás-elméletet. Dogmává kell tennünk, rendíthetetlen bástyává.

– Mi ellen? – kérdezte Jung.

– Hát a „fekete szennyáradat ellen”: az okkultizmus ellen...

Mi ellen akarunk mi Istenből várat építeni? A magunk, vagy a magunk érdekeinek védelmében? Isten óvja az embert, de soha nem hagyta magát eszközül használni egy kétes szándékú védelem érdekében. Nekünk lehetnek erős falaink, például tanrendszerünk, amivel védjük magunkat a tévántításoktól, de nem Isten a fal, a vár! Ugye nem erős vár a te Istened?

Akkor milyen a te Istened? Szoktál Istenről beszélni kicsiknek és nagyoknak? Hogyan teszed felfoghatóvá, megfoghatóvá Istent mások számára? Tiltakozol és azt mondogod, te nem tudod megfoghatóvá tenni? Hogy gondolom én, hogy Isten bárki is megfoghatóvá tudja tenni? Tehát nem tudjuk elérni? Nem tudjuk „összefogdosni” mohó kezeinkkel? Isten elérhetetlen? Elég távol van, mert vigyáz magára? Hol van a te Istened? Messze fent az égben? A naprendszeren túl? A galaxisunkon is túl? Mennyire távoli a te Istened, pedig Pál apostol így szólt a görögökhöz az Areopagoszon: „Isten megteremtette az embereket, hogy keressék az Istent, hátha kitapinthatják és megtalálhatják, hiszen nincs is messze egyiküinktől sem.”

Mégis mennyire távol van a te Istened? Mint egy ködökbe és felhőkbe vesző hegycsúcs? Úgy hívsz másokat Istenhez, mint egy távoli és magas hegycsúcs megmászásához? Mereked, fáradságos kaptatókhoz viszed az érdeklődőket és vonszolod őket kifulladásig? Hitéleted pedig olyan, mint az önmagával elégedett hegymászó, aki nem panaszkodik, hogy csak az övé az élmény, sőt titkolt elégedettséggel veszi tudomásul, hogy követői elfáradtak, lemaradtak és belátták, hogy kellően gyengék és butácskák ahhoz, hogy a csúcsot elérjék? Vagy Isten-keresés címen milyen szent berekbe csaltál be másokat, hogy ne lássák a fától az erdőt és soha többé ne találjanak ki a tisztánlátás világába?

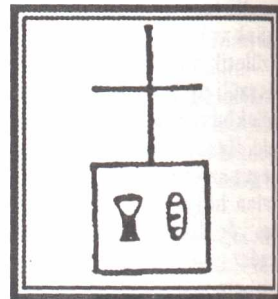
Hol van a te Istened? Benned? A szívedben? Éned bensőjében? Érzéseidben? Ott, ahol nem rombol a világ durvasága? Belső világodban van, ahová időnként bemene külsz a világ csúnyaságai elől? Dédelgetett érzéseid, emlékeid, meghatározó élményeid között: ott van a te Istened? Akkor talán elmondhatod, hogy Isten benned van, de te vajon Istenben vagy-e ettől?

Nem tetted-e a benned lakó Istent érinthetlenné a tisztátalanok: paráznák, bűnösök számára éppen azért, hogy dédelgetett és féltett belső világod részévé tetted? Így pedig nem vigyázol-e Isten tisztaságára és szentségére még Istennél is jobban? Hiszen ő hagyta, hogy megérintsék a tisztátalanok és meggyógyuljanak.

Nem tetted-e Istent elérhetetlenül távolivá azzal, hogy magadba fogadtad, bensődbe zártad? Felügylsz rá, mint a TE kincsedre. Isten minőz a széplelked szomorú foglya lett. Jaj de elérhetetlen a te Istened! Pedig Isten nincs is messze egyiküinktől sem! Ámen

Nagy Zoltán

Gyülekezeti szolgálat – lelkészi közélet

† GRÜNVALSZKY KÁROLY
1912-1996

Grünvalszky Károly 1912. október 30-án született Kiskőrösön. A kecskeméti Tisza István Reálgymnáziumban érettségizett 1931-ben jeles eredménnyel, majd az Erzsébet Tudományegyetem Soproni Hittudományi Karán tanult 1931-től 1935-ig. Alapvizsgáját és szigorlatát kitüntetéssel állotta meg. D. Raffay Sándor püspök avatta lelkésszé 1935. szeptember 14-én. Először mezőberényi, majd 1936. március 1-től 1937. október 30-ig budapesti segédlelkész volt. Ezután a Halle-Wittenbergi Egyetemen töltött egy tanévet ösztöndíjas-ként, s egy fél évig Németországban, Wichtshausenben és Berlinben volt munkásgondozó lelkész. Onnan hazatérve, 1939. január 1-jétől október végéig a Bányai Egyházkerület segédlelkészeként kapott beosztást. Ezután a Budapest-Zuglói Evangélikus Gyülekezet szervezésére küldte ki a püspök. Onnan került 1941. február 1-vel a Budapesti Evangélikus Gimnáziumba vallástanárként. Ebbe az új munkakörbe akkor Scholz László farsori vallástanár betegsége miatt csere folytán került, s itt maradt 1946. november 1-ig. Akkor a budapesti egyházmege missziói lelkésze lett 1948. július 15-ig. Ezt követően a Budapest-Józsefvárosi Evangélikus Gyülekezet lelkészeként szolgált nyugdíjba menetelig, 1979. július 1-jéig. Közben több éven át ezzel párhuzamosan betöltötte az egyetemes, illetve országos egyházi főtitkár tisztét is. Amikor ennek a két tisztségnek együttes viselése nem volt többé lehetséges számára – a gyülekezet tagjait írásban nyilatkozattételre kérte azzal kapcsolatban, hogy gyülekezeti vagy országos egyházi tisztségének megtartását óhajtják-e, s miután a döntő többség a gyülekezetbe hívta vissza, maradt az időközben önállóvá vált Józsefvárosi

Evangélikus Egyházközség lelkésze. 17 éven át volt nyugdíjas. Ennek az időnek az utolsó szakasza már sokféle betegséggel zajlott, míg 1996. május 3-án rövid haláltusa után elhunyt. Temetése május 17-én volt Budapesten Harmati Béla püspök szolgálatával.

Az elhunyt hűséges házastársa volt 47 éven át Laász Piroska, akivel 1940-ben kötött házasságot Mezőberényben, s akit 1987-ben kísért utolsó útjára. Házasságukból két gyermekük született. Mindketten egyetemi diplomát szereztek. Károly kohómérnök lett, míg Ferenc a Bölcsészettudományi Kar elvégzése után filmrendező és operatőr lett.

Grünvalszky Károly vallástanári, gyülekezeti lelkészi és országos főtitkári minőségében is jelentős személyiség volt. Minden szinten a legteljesebbet és legtökéletesebbet akarta megvalósítani. Ez természetesen nem valósulhatott meg mindig, minden vonatkozásban. Mégis említésre méltó munkájának néhány vonása. Vallástanári pályáján igyekezett a Biblia szeretetére és ismeretére elvezetni. Rendkívül fontosnak tartotta hitvallási irataink, elsősorban a Kiskáté ismeretét, az egyháztörténet megismerését. Már nyugdíjas éveiben járt, amikor kidolgozta és tankönyvvé formálta egyháztörténeti munkáját. Ez a könyve Sajtóosztályunk kiadásában néhány éve megjelent. Mint gyülekezeti lelkészre, jellemző volt örökös szervező, mindig újat megvalósítani akaró állandó fáradozása. Zuglóban kezdte a szervezést, majd Józsefvárosban hozott létre egy három gyülekezeti épület, istentiszteleti központ körül formálódó gyülekezetet. Hallatlan energiával, munkatársait is magával sodró lendülettel tette használhatóvá először a Rákóczi úti

templomot, majd alakította ki a Karácsony Sándor utcában a volt bérházból a Szeretetotthont, s az istentiszteleti élet új központját, a „kétszószékes” templomot. Mint országos egyházi főtitkár, dolgozta ki és valósította meg a Központi Alap intézményét. Ez a nehezebb anyagi körülmények között élő lelkészek és gyülekezetek megsegítésére szerveződött és ma is funkcionál. 1954-ben az ő szervezésével és vezetésével zajlottak le azok a lelkészkonferenciák, amelyek annak a kornak nehéz levegőjében a szabadabb áramlást próbálták elősegíteni. Nagy viták voltak ezeken a konferenciákon, az egyházi vezetést erősen bíráló hozzászólások is elhangzottak ott, de a szabad fórumokon elhangzott megnyilatkozások soha nem kerültek nyilvánosságra. Az elkészült „Gyenesdiási jelentés”ben is csupán kódszámok jelölték az egyes hozzászólók személyét. Bármilyen hivatal kérte is a kódszámok feloldását, az a mai napig sem történt meg, a titkot és a személyi biztonságot ma is őrzi az a szekrény, amiben a kódszámok kulcsa található. Ez a korrektség nem mindenki számára ismert, csak azok tudják ezt, akik azokban az időkben mellette és vele dolgoztak. Emberi értékeit is csupán azok tudják értékelni, akik nem csupán keménységének, hanem mélyen igazságérzetének, úgyszorvetlenül s emberi meleg érzéseinek tanúi voltak.

Betegségében megfáradva, de a kegyelmes Istenbe vetett hitében meg nem fogyatkozva, kívánt elköltözni ebből az életből abba az országba, amit hirdetett, ahhoz a Krisztushoz, akiről nem szűnt meg tanúskodni több mint 60 éves lelkészi szolgálata alatt.

Vető Béla

Fúvószene a templomban?

Korunk egyházzeneje sok olyan kérdést vet fel, amire minden gyülekezetet vezető lelkésznek válaszolni kell. Válaszunk pedig nem csupán elméleti jellgű, hanem a gyakorlatban megvalósuló felelet lesz, hiszen korunk egyházában egyenlőre nem a szakembereké (a képzett kántoroké), hanem a mindenhez muszájból értő lelkészé a zenei élet megszervezése, munkája. Zenei érdeklődésünket pedig nagyon meghatározza a hozott "anyag". Mászt képvisel a gyülekezetben az otthonról korálokat hozó, mint aki az éppen divatos ifjúsági énekeken nevelkedett. Nem értékelni szeretnék, hiszen a gyakorlat azt mutatja, hogy nem tudjuk függetleníteni magunkat a világban uralkodó ifjúsági zenei stílustól, de szeretnék rámutatni az evangélikus népének megismerésének fontosságára, hiszen eredetük, stílusuk, hanganyaguk olyan hatalmas világot nyithatnak ki a velük élők számára, ami feltétlenül egy zenei nyitottsághoz vezet. Az évszázadok énekeit ismerők és megélők beleláthatnak olyan korok zenei életébe, amikor valójában csak szűk körben, de sokkal igényesebben művelték a musica sacrát. Merre nézzünk, melyek az olyan irányok, amik kibővíthetik a szűkülő zenei látókörünket? Például a fúvószene. Már évezredek óta népszerűek a fúvóshangszerek, a fúvóegyüttesek. A trombitások szerint az első lyukas csontdarabot természetesen nem ütötték, hanem megfújták. Persze azóta sokat fejlődtek a fúvóshangszerek. Már évszázadok óta két nagy csoportra osztjuk őket, a fafúvósokra és a rézfúvósokra. A templomok zenéjében is külön léteztek a blockflöte és trombita zenekarok. Mindenkor, minden egyház szívesen használta őket és népszerűségüket a mai napig nem veszítették el, bár használatuk trivializálódott. A ma embere leginkább a lakodalmak és felvonulások hangszereit látja bennük, pedig az egyházi zenében való felhasználásuk szinte korlátlan lehetőségeket hordoz. A német lutheránia már kezdettől fogva használja, a nagy zeneszerzők mindannyian írnak intrádákat, egyházi indulókat, igényes kamarazenei fúvóshangszerekre. A mai Németországban is jelentős a szerepük, szinte minden gyülekezetben működik Posanenchor, Blockflötechor. Szinte a gyülekezet minden rétegét átfogják. Német kollégám mesélte, hogy szolgálata alatt helyettesítenie kellett egy kis hegyi falucska kis templomában. Az utolsó pillanatban érkezett a harangozás alatt, gyorsan leült a papi padba. Kikereste és bement a kezdőéneket. Legnagyobb meglepetésére a jelenlévő 30 főből 25-en felálltak, elővették a pad alól a trombitákat és kísérték a hat énekét. Gypapa az unokájával, nagymama a lányával együtt játszott. Együtt voltak, együtt tettek valamit azért, hogy mindebből valami nagy egész jöjjön ki. Ez a titka a fúvószeneinek. Mindenki a maga hangszerével a maga szólamát

úgy teszi hozzá a többiekéhez, hogy közben figyelnie kell a másikat is, mert csak egységesen megszólaló szólamok szólalhatnak meg egészként.

1991-ben kezdtük el a Teológián a rézfúvóstanítást. A cél az, hogy még az olyan hallgató is, aki előtte nem tanult trombitálni, az öt év alatt eljusson egy olyan szintre, hogy amennyiben lehetősége nyílik rá, a saját gyülekezetében betaníthasson, vezethessen rézfúvósokat. Nagyon fontos lehet ez a tudás, hiszen például a gyermek- és ifjúsági munka sokszor ad hoc jellegét mélyítheti el, konkrét feladatokat adva, akár évtizedekre is. E munkához tartozik a nyári fúvóstábor is. Idén, immár ötödször, ismét Kismányokon tartjuk, július 25-től augusztus 4-ig. A tábor fő profilja az egyházi fúvós kamarazene oktatása, művelése. Szakképzett zenetanárok segítségével foglalkozunk a kezdőkkel és a haladókkal egyaránt.

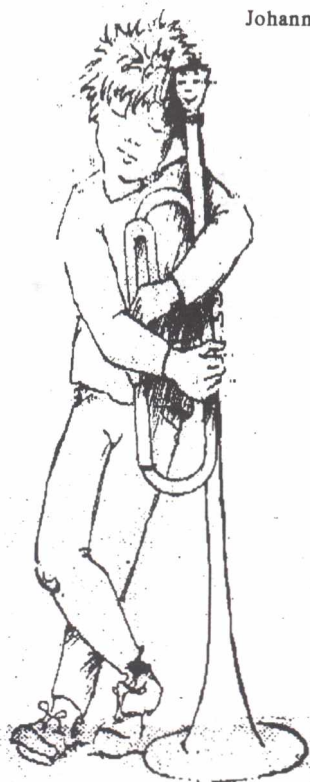
Munkánkat állandó lelkész is segíti, aki összehangolja a bibliacsoportok munkáját és az áhitatokat vezeti. Eddigi találkozásink jó hangulatúak voltak és a résztvevők több új darabot vihettek haza, melyeket esetenként az otthoni gyülekezetben is előadhattak. Az ország minden részbe képviselteti magát a fiatalok között, sok gyülekezetből érkeznek az érdeklődők. Szándékunk az, hogy az együtt eltöltött idő alatt megismerjék a fiatalok a gyülekezeti fúvószene lehetőségeit, feltételeit, hogy később ők is szervezőkké válhassanak, ezért folyamatosan várjuk az újabb jelentkezőket is, hiszen fontos, hogy ne egy zárt kör találkozzon itt évről évre, hanem mindig láthassunk új arcokat is, minél több gyülekezet megtudhassa, hogy milyen érzés az, amikor fúvóshangszerek kísérik az énekek egy részét.

Hogy mindez sikerülhessen, szükség van nyitott lelkészekre, akik segítenek a szerve-

zésben, a gyerekek figyelmét felhívják a lehetőségre, alkalmat teremtenek a bemutatkozásra, biztosítják a fúvószene helyét a gyülekezetben. Kényszerhelyzetben vagyunk, a lelkészeknek kell egyelőre a zenei szakembereket helyettesíteni és fontos lenne annak a meglátása, hogy az ilyen jellegű tevékenységünkkel előhívhatjuk a jövő kántorai vagy zenével élő gyülekezeti tagjait.

Az idei fúvóstáborra június 30-ig lehet jelentkezni a Szekszárdi Lelkészi Hivatal címen: 7100, Szekszárd, Luther tér 1, tel. 74/311-653.

Johann Gyula

† SZTEHLO MÁTYÁS

1925-1986

A temetés egyik éneke, a Transciusból származó, szövegében és dallamában lenyűgöző 347-ik segít most, hogy Sztehlo Mátyás ny. büki lelkész emlékezetét az egész magyarországi evangélikus egyház lelkészei elé idézzem.

Az Űristenben való *reménység* erejéről szól ez az ének, de az utolsó sorok szinte észrevétlenül a diadalmat ajándékozó, az érettünk harcoló és üdvösség révébe vezető Űr elé vezetnek. A dallam, a magasra ívelő lecsendesedik, szinte suttoágássá válik, mint Kodály Te Deum-ának „in aeternum”-a.

Emlékeztet ez az ének, hogy minden élet, a papi szolgálat értelme is egyedül ebben az Istenben húzódo csendben nyílik ki.

Eperjesen született, 1925. noveber 12-én.

A teológiát 1944-48. között Sopronban, a Pécsi Erzsébet Tudományegyetem Hittudományi Karán végezte. Szabó József püspök szentelte lelkésszé Budapesten, 1948. szeptember 19-én. Szórvány-segédlelkész volt *Szentesen* 1949. augusztusáig. Hitoktató vallástanár *Békcscsában* 1949. szeptemberétől 1951. augusztusáig. Balassagyarmati és salgótarjáni segédlelkésség következett ezután 1951. októbertől 1953. októbere közepéig. Első paróchusi szolgálati helye *Sámsönháza* volt 1953. október 18-tól – 1977. november 19-ig. Sámsönházi paróchussága kezdetén kötött házasságot Fleps Ruth-tal. Sámsönházi lelkéssége alatt születik három gyermekük: Edit, Péter és Dorottya.

Hatalmas lépés következik ezután: 1977.

november 20-án az ország másik végén, itt Vasban *Bük* gyülekezete lelkészévé iktatja be Benkő Béla esperes.

A dátumok magukban is beszédesek. Élete és szolgálata hordozza népe sorsát is, generációjában pedig átéli a második világháború és az utána következő fél évszázad minden kínját és az újatkezés örömet. Sopronban rekedt teológustársaival és professzoraival együtt fázik és éhezik és kerül más körülmények között alig elképzelhető közelségbe. Alföldi segédlelkészége idején testközelen ismerkedik az egyre nyíltabban támadó pártállam mesterkedésével és embertelenségével, míg előzőleg Sámsonházán a család kenyeréért máshol munkát vállalni kényszerült, felesége tehermentesítésére a gyermekek nevelésében és ellátásában kell a megszokottnál nagyobb részt vállalnia.

Bük nem csupán az új, és az előzőektől messzi szolgálati helyet jelenti számára. A község és a gyülekezet ebben az időszakban éli meg a *gyógyföld* országos, sőt európai hírvé-rangúvá válását. A letagadhatatlan gazdasági előnyökkel jár, az egész község képét

átformáló adottság árnyoldalaival is meg kell ismerkednie: a gyógyturizmust kiszolgálók lekööttségével és a több pénz vonzásával, amely gyülekezeti gondolkodásmódot is formált. *Csalódiást jelentett számára az a keserű tapasztalat is, hogy gyülekezete templomában pl. az „evangélikus Észak”-ról érkező vendégek alig fordultak meg.* Ez a keserűség azonban lényegesen nem befolyásolja sem szolgálati aktivitását, sem szinte legendás pedantériáját, amellyel – elképesztő energiaráfordítással – gondozza temploma és parochiája környezetét.

Energijából és pedantériájából részesül az egyházmegye is: egyházmegyei diakóniai előadói és egyházmegyei pénztárosi minőségében méltó utóda Garam Zoltán legendás precizitásának. Szeretett és tudott énekelni: lelkésztársai sokszor éltek temetési kántori segítségével.

Nyugalomba vonulása után hamarosan jelentkezik betegsége, amelyről kezdettől fogva világosan tudott. Nem adja meg magát könnyen: testvéreit látogatja Szlovákiában, barátait, ismerőseiket Németországban és Svájcban. Talán már búcsúzik is tőlük. Műtete

után, rövidebb-hosszabb stagnálás után, mosan támadja szervezetét a kór. *Isten őrizte gondolkodási képességét és készségét: ványként iskolázta, hogy készüljön az Úrra!* Lette Isten nekem is megadat látnom és nem, mit is jelenthet jözan fejjel és a je értelemben gyermekivé egyszerűsödő lommal Isten elé készülni. Szerette volna idősebb unokája konfirmációját megélni maga tette hozzá: „Majd akkor felülh Nagycsütörtök délutánján, az esti istentel let előtt vette az Úr testét és vérét. Hazabertották a kórházból, hogy családja körében hasson meg. *Április 26-án este halt meg.* Ha la előtt alig egy órával imádkozhattuk a halálra vált, számunkra hozzáférhetetlen lett a 23. szoltárt. Isten a halálnak olyan májával ajándékozta meg, amelyet kért.

Ittész János községi lelkész temette Bük május 2-án, Zügn Tamás esperessel együtt. Azok vették körül sírját, akik valljuk: „Az hatalmának Sehól nincs határa, Kiterjed szárnyát Hívei útjára. Ó a gyengének erőse És üdvössége, És üdvössége.” (347,3.)

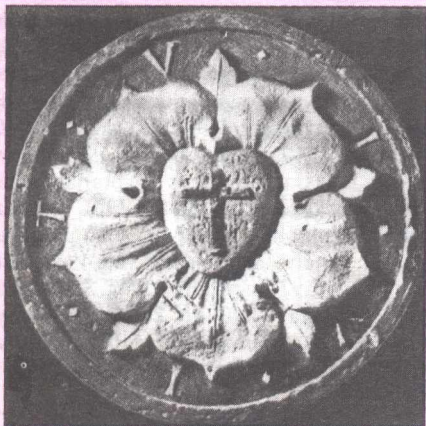
Fehér Ká

Szerkesztői üzenetek

Tisztelettel köszöntöm Olvasóinkat!

Az 1995/96 munkaév végén vagyunk. Számadásunkban minden nehézség és probléma sem feledtetheti, hogy **van miért hálát adnunk.** Nyilván a gyónási imádság mondata is eszünkbe jut: sok rosszat elkövettünk és sok jót elmulasztottunk, előretekintve, bizalommal kérhetjük az idő Urát: tegye felfrissülés, erőújítás alkalmává az előttünk álló nyarat. Testi-lelki pihenésre éppen úgy szükségünk van hajszolt programú világunkban, mint töltekezésre, hogy tudjunk adni majd a ráknbizottaknak. A Te Deum laudamus éppen úgy való június végére, mint az egyik reggeli énekünk nem feledhető befejező szakasza: *“munkára kéikezem, mit Isten tennem rendel, Jó szívvél, vidám kedvvel elkezem s végezem”,* vagy szép Gerhardt énekünk: *“A legnagyobbra kérünk: Légy lelkeddel vezérünk, hogy utaidon járjunk és hűséggel szolgáljunk!”* (181,6)

Zsúfoltnak tűnő júniusi számunkból is sok minden kimaradt: például a Hol tart ma a zsinat? sorozatunkból csak egy cikk futott be, a félmúlt értékeléséből csak Benczúr László öninterjújának bevezetésére jutott hely, ez is kommentár nélkül, még 4-5 olyan memoár-jellegű írás van fiókomban, ami közlésre vár. Egyre inkább arra a meggyőződésre jutok, hogy az elmúlt fél évszázadot csak szubjektíven lehet értékelni, ahány író, annyi aspektus, nem is beszélve arról, hogy más a jogi, teológiai, történelmi igényű, vagy útikalauz-jellegű műfaj, amiben ezek az írások születtek. Az egymásnak homlokegyenest ellentétes vélemények érzékeltetik korunk, századunk bonyolultságát, geopolitikai, egyházpolitikai, társadalompolitikai összetettségét. Nagy türelemre és még nagyobb nyíltságra van szükségünk, hogy egymást meghallgassuk és megpróbáljuk megérteni....

Megfigyelésem szerint egyik történelmi egyház sem veszi igazán komolyan a *szekularizáció* hatalmas terhérdítását és még mindig keresztény társadalomban gondolkodik. A vallás nélkül élő, vagy vallásukat “maguk módján gyakorló” emberek ma nagy többségben vannak. Ez nem jelenti azt, hogy Isten népe nincsen jelen, de azt jelenti, hogy

falun és városban sokkal komolyabban kell az egyház peremén is tölteni társadalmi rétegekkel számolnunk.

Megint lábra kapott a kereszténység azonosítása a római katolikus egyházzal. Gondolok pl. arra, hogy vasárnap reggeli Kossuth adón szolgált adásban még véletlenül sem fordul elő a „vasárnap üzenet” protestáns igehirdető ajkáról. Szeretem római testvéreimet, egyházközpontokat is, de ezt a teljes ignorálást az ő szempontjukból sem tartom helyesnek.

Luther halálának évében elégedetlen vagyok Luther-interpretációkkal. Egyfelől hallom egy más felekezeti testvérem hangját: Megint a csapból is Luther neve csöpögött februárban, márciusban, mássfelől olvasom a svédnyelvű finn evangélikus értelmiség lapjában az egyik cikk címét: *Megint belekeveredünk a Luther-idézetekbe?* (Perspektive, 1996/2) s a cikkben olvassuk, hogy Luther idézgetése helyett a cikkíró azt kívánja, hogy amint Luther a maga korában, a kortársak nyelvében és gondolkodásmódjában hirdette az evangéliumot, nekünk is ez lenne a dolgunk, ha már Luthert annyit emlegetjük ebben az évben.

Szaklapunkban az igehirdető előkészítőikkel párhuzamosan nem adtnak segítséget a tanításhoz (általános és középiskolás szinten egyaránt). *Jogos kritika* még úgy is, hogy nem egyszerűen a szerkesztés elmulasztása ez...

Jó olvasást, önálló gondolkodásra időt kíván Olvasóink

a szerkesztő

Út a jubileumhoz

címen számol be az Erős Vár legutóbbi száma (62. évf. június) az egyik clevelandi (West side) *Magyar Evangélikus Egyház hatvanéves történetének kezdetéről:* Érzékelteti, hogy a sok nemzetből és nyelvből származó (német, szlovák, skandináv) amerikai evangélikus egyházban helye volt és van a magyar származású hittestvéreinknek is. Érdekesként olvashatjuk, hogy a legelső evangélikus lelkész, aki Amerika földjére lépett, a Felvidékről származó *Fabricsius Jakab* tiszteletendő úr volt, a harmincéves háborút követően (1693-ban egy holland gyülekezetben szolgált a Hudson folyó mentén). – 1916-ben Ruzsa István a clevelandi gyülekezet megalapítója, őt követte Leffler Andor, Brachna Gábor, a gyülekezetben dolgozott Asbóth Gyula, Belopotoczky Lajos, Egyed Aladár, Juhász Imre 1956. május 1-től, majd Lukácsi László, Gaál Ferenc. A lelkészi állás jelenleg üresedésben van, de remélik, hamarosan újra saját lelkészük lesz, aki folytatja a hős munkát, sokrétű szolgálatot. 60 év az egész Egyház történetében nem nagy idő, de a helyi gyülekezet számára gazdag tartalmú, jelentős, sok áldozattal teljes időszak.

Urunk áldását kívánjuk clevelandi testvéreink életére!